

Naisiin kohdistuvat parisuhdetapot

Tapahtumaketjut, taustat ja ehkäisy

Karoliina Suonpää, Tarja Koskela, Mika Sutela, Miisa Törölä ja Mikko Aaltonen

VALTIONEUVOSTON SELVITYS- JA
TUTKIMUSTOIMINNAN JULKAISUSARJA 2023:16

tietokayttoon.fi

Naisiin kohdistuvat parisuhdetapot

Tapahtumaketjut, taustat ja ehkäisy

Karoliina Suonpää, Tarja Koskela, Mika Sutela, Miisa Törölä
ja Mikko Aaltonen

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Valtioneuvoston kanslia

CC BY-ND 4.0

ISBN pdf: 978-952-383-133-9

ISSN pdf: 2342-6799

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2023

Naisiin kohdistuvat parisuhdetapot Tapahtumaketjut, taustat ja ehkäisy

Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:16

Julkaisija Valtioneuvoston kanslia

Tekijä/t Karoliina Suonpää, Tarja Koskela, Mika Sutela, Miisa Törölä ja Mikko Aaltonen
Yhteisötekijä Helsingin yliopisto, Itä-Suomen yliopisto
Kieli suomi **Sivumäärä** 118

Tiivistelmä

Tutkimuksessa tarkasteltiin naisiin kohdistuneita parisuhdetappoja edeltäneitä tapahtumaketjuja laajan aineistopohjan avulla. Työpaketissa 1 hyödynnettiin Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän tietoja (henkirikokset vuosilta 2003–18), työpaketissa 2 tuomio- ja esitutkinta-asiakirjoja (2016–18), ja työpaketissa 3 Tilastokeskuksen ja THL:n kansallisia rekisteritietoja parisuhdetappojen uhreista ja tekijöistä (2003–18).

Naisiin kohdistuvat parisuhdetapot vähenivät 2000-luvun alussa, mutta 2010-luvulla lasku ei ole jatkunut. Parisuhdetappojen uhrit ja tekijät ovat usein sosiaalisesti huono-osaisia ja monella tekijöistä on aikaisempaa rikoshistoriaa. Parisuhdetapot liittyvät usein päihiteisiin, mutta vähemmän viime vuosina. Taustatekijöiden valossa parisuhdetappojen osapuolet muistuttavat pääosin muun parisuhdeväkivallan osapuolia.

Merkittävässä osassa henkirikoksia on suunnitelmallisuutta ja ne liittyvät usein erotilanteisiin. Vaikka osa henkirikoksen tekijöistä on jo aiemmin ollut epäiltynä väkivallasta uhria kohtaan, valtaosassa tapauksia aiempia rikosilmoituksia ei ole. Samoin lähestymiskiellot ja turvakotikäynnit ovat harvinaisia, kuten myös suoraan väkivaltaan viittaavat käynnit terveydenhuollossa. Parisuhdetappojen vähentäminen vaatii siten panostuksia ennen kaikkea väkivallan parempaan tunnistamiseen, mutta myös riskienarviointiin ja tehokkaisiin puuttumiskeinoihin.

Klausuuli Tämä julkaisu on toteutettu osana valtioneuvoston selvitys- ja tutkimussuunnitelman toimeenpanoa. (tietokayttoon.fi) Julkaisun sisällöstä vastaavat tiedon tuottajat, eikä tekstisisältö välttämättä edusta valtioneuvoston näkemystä.

Asiasanat tutkimus, tutkimustoiminta, parisuhdeväkivalta; henkirikos; tapahtumaketjut

ISBN PDF 978-952-383-133-9

ISSN PDF 2342-6799

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-133-9>

Dödligt våld mot kvinnor i nära relationer Tidigare händelser, riskfaktorer och förebyggande åtgärder

Publikationsserie för statsrådets utrednings- och forskningsverksamhet 2023:16

Utgivare Statsrådets kansli

Författare Karoliina Suonpää, Tarja Koskela, Mika Sutela, Miisa Törölä ja Mikko Aaltonen

Utarbetad av Helsingfors universitet, Östra Finlands universitet

Språk finska

Sidantal

118

Referat

I denna studie undersöktes händelser före dråp av kvinnor i nära relationer. I studien användes flera olika datakällor: I arbetspaket 1 användes data från Finnish Homicide Monitor (dråp under åren 2003-18), i arbetspaket 2 användes domshandlingar och polisutredningsdokument (2016-18) och i arbetspaket 3 användes Statistikcentralens och THL:s nationella registerdata om offer och förövare av dråp (2003-18).

Antalet dråp minskade i början av 2000-talet, men avtagandet har inte fortsatt under 2010-talet. Offren och förövarna är ofta socialt utsatta och många förövare har en tidigare kriminell bakgrund. Dråp i nära relation är ofta kopplade till missbruk, men sambandet har minskat under de senaste åren. Offren och förövarna i dråp liknar offren och förövarna i annan form av våld i nära relationer när det gäller de flesta bakgrundvariabler.

En betydande andel av dråp i nära relationer är överlagda och har samband med separationssituationer. Även om vissa förövare har en historia av våld mot offret, oftast finns det inga tidigare polisregistrerade våldsbrott före dråpet. På samma sätt är det sällsynt med tidigare besöksförbud, besök på skyddshem, eller besök på hälsovårdstjänster på grund av fysisk våld. För att minska antalet dråp i nära relationer krävs det, förutom förbättringar i tidig identifiering av våld, även bättre riskbedömning och effektiva brottsförebyggande åtgärder.

Klausul

Den här publikation är en del i genomförandet av statsrådets utrednings- och forskningsplan. (tietokayttoon.fi) De som producerar informationen ansvarar för innehållet i publikationen. Textinnehållet återspeglar inte nödvändigtvis statsrådets ståndpunkt

Nyckelord

forskning, forskningsverksamhet, våld i nära relationer, dödligt våld, tidigare händelser

ISBN PDF 978-952-383-133-9

ISSN PDF

2342-6799

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-133-9>

Inmate partner homicides against women Preceding events, risk factors and prevention

Publications of the Government's analysis, assessment and research activities 2023:16

Publisher Prime Minister's Office

Author(s) Karoliina Suonpää, Tarja Koskela, Mika Sutela, Miisa Törölä ja Mikko Aaltonen

Group author University of Helsinki, University of Eastern Finland

Language Finnish

Pages

118

Abstract

This study examined events preceding intimate partner homicides against women. The study utilized several different data sources: Work package (WP) 1 used data from the Finnish Homicide Monitor (homicides 2003-18), WP2 used conviction and police investigation documents (2016-18), and WP3 used national register data from Statistics Finland and THL on both victims and perpetrators of intimate partner homicides (2003-18).

Intimate partner homicides against women decreased in the early 2000s, but the decline has not continued in the 2010s. Victims and perpetrators of intimate partner homicides are often socially disadvantaged and many perpetrators have a previous criminal history. Homicides are often linked to substance use, but less so in recent years. The parties involved in homicides are similar to those involved in other intimate partner violence in terms of most background variables.

A significant proportion of intimate partner homicides are premeditated and are often linked to break-up situations. Although some perpetrators of homicide have a history of violence against the victim, in majority of cases there are no previous police-recorded incidents. Prior restraining orders and visits to shelters are also rare, as are visits to health services due to direct effects of violence. Reducing intimate partner homicides therefore requires improvements in the early identification of violence, but also to risk assessment and effective interventions.

Provision This publication is part of the implementation of the Government Plan for Analysis, Assessment and Research. (tietokayttoon.fi) The content is the responsibility of the producers of the information and does not necessarily represent the view of the Government.

Keywords research, research activities, intimate partner violence, homicide, preceding events

ISBN PDF 978-952-383-133-9

ISSN PDF

2342-6799

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-133-9>

Sisältö

Esipuhe	8
1 Johdanto	9
2 Tutkimuksen taustaa	12
2.1 Parisuhdetappojen määrä	13
2.1.1 Parisuhdetappojen kansainvälinen vertailu	13
2.1.2 Parisuhdetappojen määrä Suomessa	16
2.2 Parisuhdeväkivallan yleisyys ja poliisin tietoon tullut parisuhdeväkivalta	21
2.3 Parisuhdetappojen riskitekijät ja riskinarviointi.....	23
2.4 Yhteenveto	27
3 Työpaketti 1: Parisuhdetappojen riskitekijät Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän valossa	28
3.1 Aineisto ja menetelmät	28
3.2 Parisuhteessa surmattujen naisten määrän kehitys	29
3.3 Parisuhdetappojen uhrien ja tekijöiden sosiaaliset taustatekijät	31
3.4 Aikaisempi väkivalta ja viranomaiskontaktit	36
3.5 Teonpiirteet	42
3.6 Yhteenveto TP1:n tuloksista	47
4 Työpaketti 2: Parisuhdetappojen taustalla olevia tekijöitä tuomioiden ja esitutkintapöytäkirjojen perusteella	49
4.1 Aineisto ja menetelmät	49
4.2 Tuomiot.....	50
4.3 Esitutkintapöytäkirjat	54
4.4 Viranomaisten interventiot	57
4.5 Yhteenveto TP2:n tuloksista	58

5 Työpaketti 3: Parisuhdesurmia edeltävät tapahtumaketjut kansallisten rekisteriaineistojen valossa	59
5.1 Aineisto ja menetelmät	59
5.2 Uhrien ja tekijöiden sosiaaliset taustatekijät rekisterilähteiden valossa	62
5.2.1 Sosiodemografiset tekijät	62
5.2.2 Sosiaalinen asema.....	65
5.3 Aikaisempi viranomaisten tietoon tullut väkivalta.....	69
5.4 Aikaisemmat kontaktit sosiaali- ja terveystieteisiin	72
5.5 Yhteenveto TP3:n tuloksista.....	77
6 Johtopäätökset ja suositukset	79
6.1 Yhteenveto tuloksista.....	79
6.2 Rikosten ehkäisy ja ennustaminen	82
6.3 Parisuhdeväkivallan tunnistaminen sosiaali- ja terveydenhuollossa.....	85
6.4 Poliisi ja parisuhdeväkivalta	89
6.5 Lähisuhdesurmien tutkimustoiminnon käyttöönotto Suomessa?	92
6.6 Lopuksi.....	96
Liitteet	98
Liite 1. Keskeisimpien riskitekijöiden ajallinen kehitys eli vuosittaiset osuudet ja lukumäärät 1–5 vuotta ennen tekoa.....	98
Liite 2. Tutkimushankkeen tutkimuslupaprosessi työpaketissa 2.....	99
Liite 3 Polisregion syd (2021) Rapport gällande projekt för riskreducerade insatser. Polisregion Syd, Utredningsenheten	109
Liite 4 Polisregion syd (2021) Rapport gällande projekt för riskreducerade insatser. Bilaga 1 – Effekter och insatser. Polisregion Syd, Utredningsenheten	109
Lähteet	110

Julkaisun ulkopuoliset liitteet on tallennettu omana tiedostonaan osoitteeseen [julkaisun urnlinkki](#)

ESIPUHE

Tutkimuksen toteutuksesta vastasi Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin ja Itä-Suomen yliopiston tutkijoista koostunut tutkimusryhmä. Tutkimus toteutettiin kolmessa työpaketissa. Työpaketista 1 (luku 3) vastasivat Karoliina Suonpää ja Mika Sutela, työpaketista 2 Tarja Koskela (luku 4) ja Miisa Törölä (alkuperäisen tutkimussuunnitelman mukainen tutkimuseettisten dokumenttien ja tutkimuslupahakemusten valmistelu, ks. liite 2), ja työpaketista 3 (luku 5) Mikko Aaltonen ja Karoliina Suonpää. Mikko Aaltonen (UEF, HY) toimi hankkeen vastuututkijana. Tutkimuksen taustakirjallisuuden kirjoitus ja johtopäätökset on laadittu koko tutkimusryhmän yhteistyönä.

Kiitämme tutkimukseen osallistuneita tutkimusavustajia Laura Heiskasta ja Aaro Beukeria heidän tärkeästä työpanoksestaan sekä hankkeen ohjausryhmää hyvästä yhteistyöstä.

Tutkimushankkeen alkuperäinen johtaja OTT Martti Lehti menehtyi huhtikuussa 2021 pian hankkeen alkamisen jälkeen. Martti oli suomalaisen henkikirikostutkimuksen uranuurtaja ja keskeinen henkilö henkirikollisuutta koskevan tiedonkeruun mahdollistajana sekä laadun varmistajana. Tämä tutkimus on omistettu Martin muistolle.

Tutkimusryhmän jäsenet
Maaliskuu 2023

1 Johdanto

Vuoden 2021 valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan (VN TEAS) hakukuulutuksessa ilmoitettiin haettavaksi tutkimushanke koskien tapahtumaketjuja naisiin kohdistuvissa parisuhdesurmista, jossa parisuhteella tarkoitetaan nykyistä tai päättynyttä avio- tai avoliittoa tai seurustelusuhdetta. Parisuhdesurmalla ja parisuhdetapolla viitataan tässä hankkeessa niin ikään entiseen tai nykyiseen parisuhdekumppaniin kohdistettuun, uhrin kuolemaan johtaneeseen väkivaltaan, ei pelkästään niihin henkirikoksiin, jotka täyttävät rikoslain (39/1889, RL) mukaiset tapon (RL 21:1) tai surman (RL 21:3) tunnusmerkit. Tietotarvekuvauksen perusteella tutkimushankkeessa tuli selvittää Suomessa tapahtuneiden parisuhdetappojen piirteitä, olosuhteita ja niitä edeltäneitä tapahtumakulkuja, muun muassa yhteydenottoja viranomaisiin ja järjestöihin. Tarkemmat tutkimuskysymykset koskivat muun muassa tekijän uhriin kohdistamaa aiempaa väkivaltaa, lähestymiskieltoja, yhteydenottoja hätäkeskukseen sekä kontakteja sosiaali- ja terveystieteisiin, lastensuojeluun tai turvakoteihin. Tutkimuksen toteuttajaksi valittiin Helsingin yliopiston ja Itä-Suomen yliopiston yhteishanke.

Alkuperäisen tutkimussuunnitelman ajatuksena oli toteuttaa tutkimushanke kolmessa eri työpaketissa, jotka tarkastelevat henkirikoksia edeltäneitä tapahtumakulkuja erilaisia, toisiaan täydentäviä aineistopohjia hyödyntäen. Työpaketti 1 hyödyntää aineistona Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän tietoja vuosina 2003–2018 tapahtuneista parisuhdetapoista, työpaketti 2 vuosien 2016–2018 rikosten tuomioita ja esitutkintapöytäkirjoja, ja työpaketti 3 puolestaan rekisterilinkkausaineistoa, johon on liitetty sekä rikoksen uhria että tekijää koskevia rekisteritietoja useasta eri lähteestä. Tähän aineistoon sisältyy lisäksi vuosina 2016–2018 poliisin tietoon tulleiden muiden parisuhdeväkivaltatapausten uhrien ja tekijöiden vertailuryhmä.

Työpaketeissa vastataan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

Työpaketti 1

- Miten parisuhdetappojen **määrä** on kehittynyt vuosina 2003–2018?
- Minkälaisia ovat parisuhdetappojen uhrien ja tekijöiden **sosiaaliset taustatekijät**?
- Kuinka usein parisuhdetappoa edeltää **aikaisempi väkivalta ja kontaktit viranomaisiin**?
- Millaisia ovat parisuhdetappojen **teonpiirteet**?
- Miten eri **parisuhdetyyppien** (esim. avioliitto vs. seurustelusuhde) parisuhdesurmat eroavat toisistaan edellä kuvattujen uhrien ja tekijöiden sosiaalisten taustatekijöiden, aikaisemman väkivallan ja viranomaiskontaktien sekä teonpiirteiden perusteella?
- Miten parisuhdetappojen sosiaaliset taustatekijät, aikaisempi väkivalta ja viranomaiskontaktit sekä teonpiirteet ovat **muuttuneet ajassa** (vuodet 2003–2010 vs. 2011–2018)?

Työpaketissa 1 näihin kysymyksiin vastataan Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän perusteella. Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä pohjaa henkirikoksia selvittäneiden poliisien kirjaamiin tietoihin, jotka on kerätty strukturoidulla lomakkeella esitutinnan yhteydessä.

Työpaketti 2

- Millä **rikosnimikkeellä** (kertoo teon raakuudesta ja julmuudesta sekä suunnitelmallisuudesta) henkirikos oli tuomittu?
- Mitä **taustatekijöitä** parisuhdetapon taustalta oli löydettävissä **tuomioista**?
- Mitä **taustatekijöitä** parisuhdetapon taustalta oli löydettävissä **esitutkintapöytäkirjoista**?
- Minkälaisia **viranomaisten interventioita** tapauksista oli löydettävissä?
- Työpaketissa 2 tutkimuskysymyksiin vastataan tuomioista ja esitutkintapöytäkirjoista saatavien tietojen perusteella.

Työpaketti 3

- Minkälaisia ovat parisuhdetappojen uhrien ja tekijöiden **sosiaaliset taustatekijät**? Miten ne muuttuvat tekoa edeltävinä vuosina?
- Kuinka usein parisuhdetappoa edeltää **aikaisempi poliisin tietoon tullut väkivalta ja muu rikollisuus**? Miten niiden määrä muuttuu tekoa edeltävinä vuosina?
- Kuinka usein parisuhdetappojen uhrin ovat olleet lähestymiskiellon **piirissä**? Miten lähestymiskieltojen määrä muuttuu tekoa edeltävinä vuosina?
- Kuinka usein parisuhdetappoa edeltävät **terveydenhuollon toimijoiden tietoon tullut väkivalta** tai muut **kontaktit terveydenhuoltoon**? Miten niiden määrä muuttuu tekoa edeltävinä vuosina?
- Kuinka usein parisuhdetappojen uhrin ovat löydettävissä **sosiaalihuollon tai lastensuojelun rekistereistä** ennen tekoa? Miten näiden kontaktien määrä muuttuu tekoa edeltävinä vuosina?
- Miten parisuhdetappoihin johtaneet tapahtumaketjut **eroavat muuhun parisuhdeväkivaltaan** johtaneista tapahtumaketjuista edellä mainittujen muuttujien perusteella?

Työpaketissa 3 näihin kysymyksiin vastataan eri viranomaisten tietoja yhdistävien rekisterilähteiden perusteella, sekä vertaamalla henkikirosten uhrien ja tekijöiden taustoja muun parisuhdeväkivallan osapuolten vastaaviin tietoihin.

Hankkeen alussa oli epävarmaa, missä määrin eri aineistoja tulisi saada tutkimuksen käyttöön, sillä tutkimusryhmällä ei ollut aikaisempaa kokemusta kaikkien tarvittavien aineistojen tutkimuslupaprosesseista, ja esimerkiksi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen aineistot olivat siirtyneet vuonna 2019 Findatan toimivallan piiriin. Suomessa tehdyssä aiemmassa perhesurmia koskeneessa selvityksessä sosiaali- ja terveydenhuollon aineistot jäivät analyysistä pois tutkimuslupamenettelyiden haasteiden vuoksi (Sisäministeriö 2012). Lisäksi jo tutkimuksen alussa tunnistettiin ongelmaksi se, että tapausten määrän ollessa pieni voi olla vaikeaa toteuttaa analyysia siten, etteivät yksittäisen tapauksen tiedot paljastu epäsuorasti. Siksi työpakettien 1 ja 3 analyysiin sisällytettiin parisuhdetapot huomattavasti tietotarvekuvausta pidemmältä ajalta vuosilta 2003–2018.

Hankkeen kuluessa kävi ilmi, että erityisesti laadulliseen analyysiin keskittyvän työpaketin 2 aineistojen saaminen on vaikeaa ja käytännössä mahdotonta tutkimuksen aikataulun ja resurssien puitteissa, minkä vuoksi kyseisen työpaketin suunniteltuja analyyseja jouduttiin jättämään lopullisesta raportista pois. Tästä huolimatta tämä raportti noudattaa alkuperäistä suunnitelmaa työpakettien jaon osalta. Kokonaisuudessa painottuu kuitenkin rekisteriaineistojen määrällinen analyysi, ja siten tällaisen aineistopohjan mahdollistamat johtopäätökset tapahtumaketjuista.

2 Tutkimuksen taustaa

Tässä luvussa määritellään tutkimuksen keskeiset käsitteet, ja kuvaillaan parisuhdetappojen määrää kansainvälisesti ja tarkemmin Suomessa. Luvussa käydään myös läpi parisuhdetappoihin yhdistettyjä ennakoivia tekijöitä aikaisemman tutkimuskirjallisuuden perusteella.

Parisuhdeväkivalta voidaan määritellä ja sitä voidaan analysoida aikeina, tekoina, rikoslain tunnusmerkistön mukaisina rikoksina ja niiden seuraamuksina (Flinck, 2006, s. 18). Parisuhdeväkivalta on parisuhteessa olevien tai päättyneen parisuhteen osapuolten välistä fyysistä, seksuaalista tai henkistä väkivaltaa, mutta se voi myös sisältää toisen ihmisen hallitsemista ja pakottamista. Huomionarvoista on, ettei parisuhdeväkivalta ole välttämättä yksi yhteen rikoslaissa määriteltyyn väkivaltaan, vaan se voidaan määritellä laajemmin. (Fagerlund, Houtsonen, Notko & Husso, 2020.) Toisinaan parisuhdeväkivaltaa lähestytään molempien osapuolten harjoittamana keskinäisenä väkivaltana, toisissa määritelmässä taas korostetaan miehiä väkivallan tekijöinä ja naisia uhreina (Archer, 2000, s. 651; Flinck, 2006, 19). Parisuhdeväkivallan vakavuus nähdään jatkumona, jonka ääripäänä on uhrin kuolemaan johtanut teko (esim. Liem & Koenraadt, 2018; THL 2021a). Parisuhdeväkivallan tunnistamista, avun hakemista ja väkivaltaisesta suhteesta irtaantumista vaikeuttavat usein uhrien taipumus kokea häpeää ja syyllistää itseään läheisessä suhteessa kokemaansa väkivallasta (esim. Enander, 2010; Dichter ym., 2020).

Helsingin yliopiston tutkimuksen mukaan naisten riski joutua perheväkivallan uhriksi kohoaa jo jopa kolme vuotta ennen avioeroa ja on suurimmillaan eroa edeltävänä vuonna (Einiö ym., 2022). Päättyneessä parisuhteessa voi ilmetä *vainoamista*, joka tarkoittaa tässä tapauksessa entiseen puolisoon kohdistuvaa, ei-haluttua ja toistuvaa epäsuoraa tai suoraa yhteydenottoa, jonka seurauksena vainottu kokee oman tai läheisensä turvallisuuden olevan uhattuna. Vainoaminen voi olla senlaatuista, ettei ulkopuolinen henkilö välttämättä tunnista sitä. Lisäksi vainoamisen luonteen, vallitsevuuden, moninaisuuden ja vakavuuden vuoksi viranomaisilla voi olla vaikeuksia määritellä, kenellä on suurin tarve tarkoituksenmukaisille palveluille. (Kropp, Hart & Lyon, 2008.)

Kunniaan liittyvä väkivalta on erityinen lähisuhdeväkivallan ja naisiin kohdistuvan väkivallan muoto, joka on seurausta esimerkiksi jonkin yhteisön normien tai yksilön sääntöjen rikkomisesta. Se tarkoittaa väkivaltaa, joka ilmenee henkilön tai ryhmän psyykkisenä ja sosiaalisena painostuksena tai fyysisenä voimankäyttönä tilanteessa, jossa henkilöä

tai ryhmää epäillään esimerkiksi siveysperiaatteiden loukkaamisesta. Perheen, suvun tai yhteisön kunnian palauttamisella voidaan yrittää selittää ja oikeuttaa väkivallan käyttöä. Kunniaan liittyvä väkivalta on yleistynyt Suomessa viime vuosina. Kunniaan liittyvä väkivalta ei ole sidoksissa vain tiettyihin etnisiin ryhmiin tai uskontoihin. Sitä voi esiintyä yhteisöissä, joissa kunnialla on korostunut, sukupuolittunut merkitys ja yhteisön jäsenillä ahtaat sukupuoliroolit. (THL 2022; myös Poliisi 2022.)

2.1 Parisuhdetappojen määrä

Vertailukelpoista tietoa tahallisissa henkirikoksissa surmattujen määristä, johon yhdistyisi tieto uhrin sukupuolesta ja suhteesta tekijään, on kansainvälisesti saatavissa niukasti. Parisuhdetappojen osalta lisäongelmia aiheuttaa se, että parisuhteen määritelmät kansallisessa tiedonkeruussa eivät vastaa useinkaan kansainvälisiä suosituksia, mikä vaikeuttaa maiden välistä vertailua. Suppeimman määritelmän mukaan ”parisuhde” tarkoittaa pelkästään avioliittoa, laajimmillaan sitä saatetaan käyttää kuvaamaan kaikkia sukulaisuussuhteita, jolloin parempi termi olisi ”lähisuhde”. Tämän johdosta julkisuudessa esiintyviin kansainvälisiin vertailuihin on syytä suhtautua lähdekriittisesti ja pyrkiä selvittämään kunkin yksittäisen maan osalta käytetty tietolähde, siinä sovelletut määritelmät ja tietojen kattavuus (Global Study on Homicide 2019; Stöckl ym., 2013; Liem ym., 2018).

2.1.1 Parisuhdetappojen kansainvälinen vertailu

Parisuhdetappojen osuus naisiin kohdistuvasta henkirikollisuudesta on yleismaailmallisesti merkittävä, mutta vaihtelua esiintyy maanosittain ja maittain. UNODC:n julkaiseman tuoreimman henkirikokskatsauksen mukaan parisuhdetappojen osuus oli 2010-luvulla yleismaailmallisesti 34 prosenttia kaikista naisiin kohdistuneista henkirikoksista, matalin Euroopassa (29 %) ja korkein Oseaniassa (42 %) (Global Study on Homicide 2019, s. 17). Stöcklin johtaman tutkijaryhmän mukaan parisuhdetappojen osuus oli 1990-luvulla ja 2000-luvun alkuvuosina globaalisti 39–47 prosenttia naisiin kohdistuneista ja kuusi prosenttia miehiin kohdistuneista henkirikoksista. Osuus naisiin kohdistuneista henkirikoksista oli suhteellisen samansuuruinen (40–45 %) läntisissä teollisuusmaissa, Afrikassa ja Latinalaisessa Amerikassa. Kaakkois-Aasiassa se oli selvästi korkeampi (59–62 %) ja Itä-Aasiassa matalampi (20 %) (Stöckl ym., 2013, s. 859 ja Appendix).

Taulukossa 1 on tarkasteltu tuoreimpien saatavissa olleiden kansallisten ja UNODC:n tietojen pohjalta parisuhdetappojen tasoa Pohjoismaissa ja OECD-maissa sekä joissakin Euroopan ulkopuolisissa teollisuusmaissa. Vertailuun mukaan otettujen kehittyneiden teollisuusmaiden ryhmässä naisten kuolleisuus parisuhdeväkivaltaan vaihteli 1,4 naisesta 8,6 naiseen miljoonaa naista kohden vuodessa. Korkein taso oli yli kuusinkertainen

matalimpaan tasoon verrattuna. Vastaavasti vuotuinen kokonaiskuolleisuus henkirikoksiin vaihteli maaryhmässä samalla mittausajanjaksolla samassa aineistossa 0,45 uhrista 5,76 uhuriin 100 000 asukasta kohden korkeimman tason ollessa lähes 13-kertainen matalimpaan tasoon verrattuna (ilman Liettuaa vaihteluväli oli 0,45–3,84, tasoero 8,5-kertainen). Naisten kuolleisuudessa parisuhdeväkivaltaan tasoerot maaryhmässä olivat siten pienempiä kuin kokonaishenkirikoskuolleisuudessa. Tämä vastaa niitä aiempia tutkimustuloksia, joiden mukaan naisiin kohdistuvassa henkirikollisuudessa erot ja muutokset maiden välillä ovat maltillisempia kuin miehiin kohdistuvassa henkirikollisuudessa (Verkko, 1931a; 1931b; 1933; 1949; 1951; Lappi-Seppälä & Lehti, 2015; 2016).

Pääpiirteissään erot naisten parisuhdeväkivaltakuolleisuudessa noudattelivat maaryhmässä kokonaishenkirikollisuuden eroja. Mitä korkeampi oli kokonaishenkirikoskuolleisuus, sitä korkeampi oli myös naisten kuolleisuus parisuhdeväkivallan seurauksena. Säännöstä oli kuitenkin myös poikkeuksia. Saksalaisen kulttuurialueen maissa, Saksassa ja Sveitsissä, kokonaishenkirikollisuuden taso oli ryhmän matalimpia, mutta naisten parisuhdeväkivaltakuolleisuus selvästi korkeampi kuin Alankomaissa tai Britteinsaarilla. Tämä on havaittu myös aiemmissa tutkimuksissa (Lehti, 2009; Lappi-Seppälä & Lehti, 2016; Suonpää ym., 2022).

Taulukko 1. Parisuhdetappojen vuotuinen määrä ja taso Pohjoismaissa ja OECD-maissa sekä eräissä Euroopan ulkopuolisissa teollisuusmaissa

Maa	Naisuhrit		Miesuhrit		Kokonaishenkirikollisuuden taso
	Määrä	Taso	Määrä	Taso	
Liettua	13	8,1	7	5,3	5,76
Yhdysvallat	..	6,9–10,1	..	2,7–4,7	5,44
Latvia	>8	>7,3	3,84
Viro	6	8,6	2	2,4	2,24
Kanada	67	3,6	20	1,1	1,76
Suomi	13	4,7	6	2,1	1,44
Ranska	109	3,3	29	0,9	1,23
Englanti ja Wales	74	2,5	12	0,4	1,13
Ruotsi	16	3,2	2	0,5	1,09
Alankomaat	24	2,8	5	0,6	0,99
Uusi-Seelanti	8	3,3	3	1,1	0,98
Australia	33	2,6	13	1	0,83
Tanska	8	2,9	2	0,7	0,79
Saksa	>123	>2,9	>33	>0,8	0,75
Espanja	55	2,3	6	0,3	0,66
Islanti	0,2	1,5	0,1	1	0,61
Sveitsi	13	3,2	1	0,3	0,59
Norja	6	2,4	0,5	0,2	0,53

Parisuhdeväkivallan uhreina kuolleiden määrä kuvaa surmattujen keskimääräistä vuotuista määrää ja taso surmattujen vuotuista määrää väestön miljoonaa naista/miestä kohden. Kokonaishenkirikollisuuden (KHR) taso kuvaa kaikkien henkirikoksissa surmattujen määrää väestön 100 000 henkilöä kohden vuodessa. Lähde ja ajanjakso samat. Tiedot: Suomi, 2015–2018 (Lehti ym., 2019); Norja, 2017–2020 (Nasjonal drapsoversikt, 2021); Ruotsi, 2017–2019 (Konstaterade fall av dödligt våld, 2020); Islanti, 1990–2016 (Lehti ym., 2019); Tanska, 1992–2016 (Thomsen ym., 2019); Viro, 2017–2018 (Henkirikokset Viro 1994–2020); Latvia 2015–2017 (Nikona & Nulle, 2020); Liettua 2012–2016 (Victims of intentional homicide 2019); Alankomaat 2009–2014 (Liem., 2018); Englanti ja Wales, 2015–2019 (Homicide in England and Wales 2021); Ranska, 2016 (Étude nationale 2017); Saksa, 2019 (Polizeiliche Kriminalstatistik 2020); Sveitsi, 2013–2017 (Victims of intentional homicide 2019); Espanja 2013–2016 (Victims of intentional homicide 2019); Australia, 2017–2018 (Bricknell, 2020); Kanada, 2018 (Roy & Marcellus, 2019); Uusi-Seelanti, 2013–2017 (Police Statistics on Homicide Victims 2019); Yhdysvallat 2010–2018 (Stöckl ym., 2013).

Eri maiden välisten lukujen vertailukelpoisuuteen vaikuttavat tiedon lähteet (Sveitsin ja Tanskan tiedot ovat kuolemansyytietoja, muiden maiden tiedot poliisin kirjaamia henkirikoksia), mittausajankohta (Islannin ja Israelin mittausajankot ovat muita maita pidempiä ja käsittävät myös 1990-luvun) sekä tahallisen henkirikoksen ja parisuhteen määrittelyyn liittyvät maakohtaiset erot. Suomessa henkirikosten ilmoitustuloasteen on arvioitu olevan nykyisin noin 95 prosenttia (Lehti 2020). Vertailuun sisällytetyissä maissa, joista tieto oli saatavissa, tahallisten henkirikosten selvitysaste oli korkea vaihdellen 80 ja 100 prosentin välillä. Korkein, yli 95 prosenttia, selvitysaste on tarkasteluajanjaksolla Pohjoismaissa Ruotsia lukuun ottamatta, jonka vastaava osuus on noin 80 prosenttia (Liem ym. 2019; Lehti ym. 2019, 38 ja 59).

Naisiin kohdistuneista henkirikoksista noin 55 prosenttia tapahtui parisuhteessa Suomessa vuosina 2014–2018. Tuolloin parisuhdeväkivallan uhrina menehtyi 66 naista ja 25 miestä heteroseksuaalisissa sekä kolme miestä homoseksuaalisissa parisuhteissa. Vuotuinen kuolleisuus parisuhdeväkivaltaan oli naisilla 4,73 miljoonaa naista ja miehillä 2,07 miljoonaa miestä kohden.

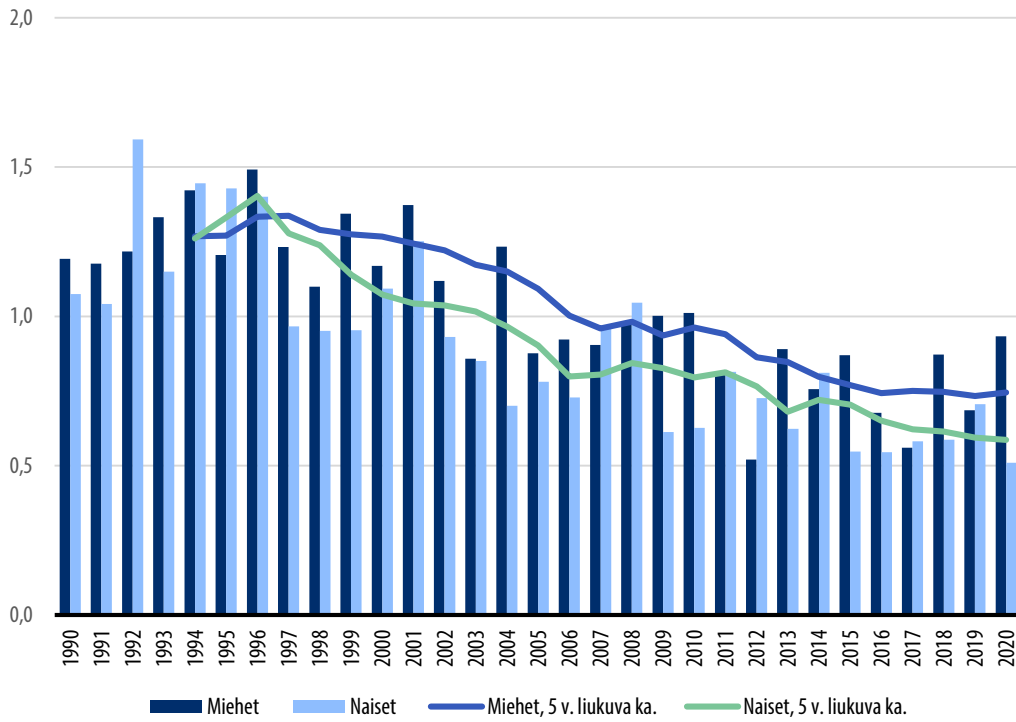
Suomessa parisuhdeväkivallan uhrina kuolleiden määrä on suurin muihin pohjoismaihin verrattuna. **Ruotsissa** surmattiin parisuhteessa 48 naista ja seitsemän miestä vuosina 2017–2019. Vuotuinen kuolleisuus oli naisilla 3,15 ja miehillä 0,45 miljoonaa asukasta kohden. Parisuhdeväkivallan uhrien osuus kaikista henkirikoksissa surmatuista naisista oli 56 prosenttia (Konstaterade fall av dödligt våld 2020; Lehti ym., 2019). **Norjassa** surmattiin maan keskusrikospoliisin (*Kripas*) tietojen mukaan parisuhdetapoissa yhteensä 25 naista ja kaksi miestä vuosina 2017–2020. Kuolleisuus oli naisilla 2,37 ja miehillä 0,19 miljoonaa kohden vuodessa. Parisuhdetapot muodostivat 46 prosenttia naisiin kohdistuneista henkirikoksista (Nasjonal drapsoversikt, 2021; Lehti ym., 2019). **Islannissa** parisuhdeväkivallan kuoli yhteensä kuusi naista ja neljä miestä vuosina 1990–2016. Naisten kuolleisuus oli ajanjaksolla 1,52 ja miesten kuolleisuus 1,00 miljoonaa kohden vuodessa. Parisuhdetappojen osuus naisiin kohdistuneista henkirikoksista oli 43 prosenttia (Lehti ym. 2019, s. 37). **Tanskassa** parisuhdetapoissa menehtyi 298 naista ja 78 miestä vuosina 1992–2016. Kuolleisuus oli naisilla 4,35 ja miehillä 1,16 miljoonaa kohden vuodessa. Rikosten osuus kaikista naisiin kohdistuneista henkirikoksista oli 56 prosenttia (Thomsen ym., 2019).¹

2.1.2 Parisuhdetappojen määrä Suomessa

Väkivallan (murhan, tapon tai muun tahallisen pahoinpitelyn) seurauksena kuolleiden osuus 15–64-vuotiaista kuolleista on vähentynyt pitkällä aikavälillä, ollen vajaan prosentin luokkaa. Naisten ja miesten osalta kehitystrendit vaikuttavat hyvin samankaltaisilta (Kuvio 1).

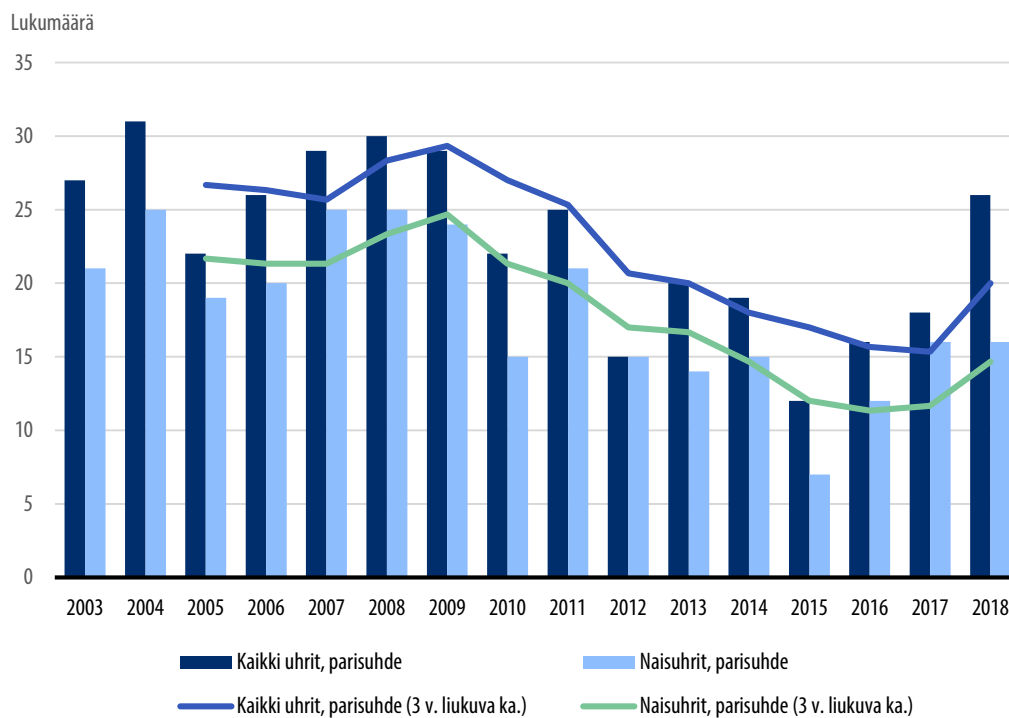
¹ Vuosina 2010–2016 vastaavat luvut ovat 58 naista ja 13 miestä. Naisten kuolleisuus oli vähentynyt ollen 2,93 ja miesten 0,67 miljoonaa kohden. Parisuhteessa surmattujen osuus kaikista henkirikosten naisuhreista oli 49 prosenttia (Thomsen 2021).

Kuvio 1. Väkivallan seurauksena kuolleiden osuudet (%) sekä viiden vuoden liukuvat keskiarvot kaikista 15–64-vuotiaista kuolleista Suomessa 1990–2020, miehet ja naiset. Lähde: Tilastokeskus.

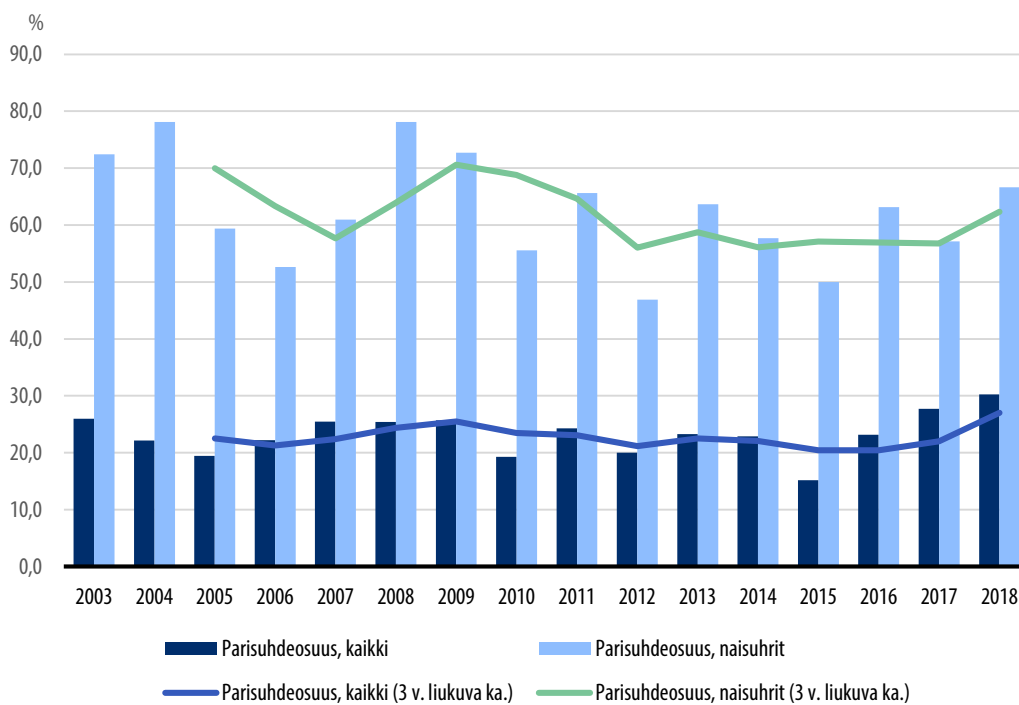
Yleisempää trendiä noudattaen myös parisuhdetappojen määrä on vähentynyt edellisen vuosikymmenen aikana, joskin lasku on tasaantunut ja lähtenyt jopa kasvuun 2010-luvun jälkimmäisellä puoliskolla (Kuvio 2).

Kuvio 2. Parisuhdetappojen lukumäärät ja kolmen vuoden liukuvat keskiarvot Suomessa 2003–2018, kaikki uhrin ja naisuhrin.

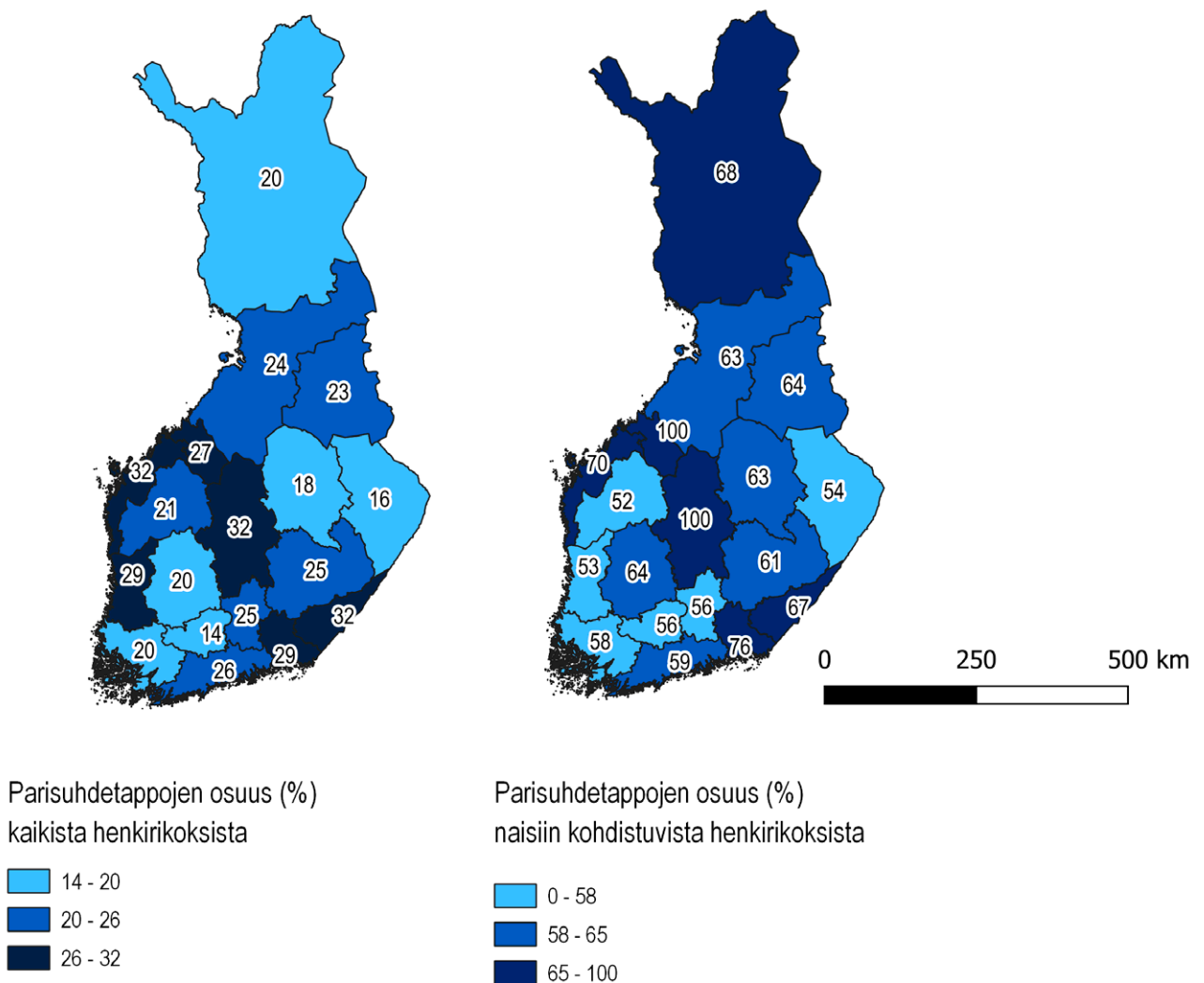
Kaikista henkirikoksista noin neljänneksessä tapauksista tekijä ja uhri ovat olleet parisuh-teessa keskenään. Naisiin kohdistuvissa henkirikoksissa valtaosassa (n. 60 %) tekijänä on ollut uhrin puoliso (kuvio 3). Osuudet ovat käytännössä pysyneet samalla tasolla 2000-luvun alusta lähtien.

Kuvio 3. Parisuhdetappojen osuudet (%) kaikista henkirikoksista ja kolmen vuoden liukuvat keskiarvot Suomessa 2003–2018, kaikki uhrin ja naisuhrit.

Alueellisesti maakunnittain tarkasteltuna (kuvio 4, vasemmalla) parisuhdetappojen osuudet kaikista henkirikoksista ovat olleet suurimmillaan Pohjanmaalla, Keski-Pohjanmaalla, Satakunnassa, Varsinais-Suomessa, Uudellamaalla, Keski-Suomessa, Kymenlaaksossa ja Etelä-Karjalassa. Kun tarkastellaan parisuhdetappojen osuutta kaikista naisiin kohdistuvista henkirikoksista, edellisten lisäksi myös Lappi näyttäytyy alueena, jossa parisuhdetappojen suhteellinen osuus on korkea (kuvio 4, oikealla). Keski-Suomessa ja Keski-Pohjanmaalla kaikki naisiin kohdistuneet henkirikokset ovat olleet parisuhdetappoja.

Kuvio 4. Parisuhdetappojen osuus (%) kaikista henkirikoksista ja naisiin kohdistuvista henkirikoksista Suomen maakunnissa 2003–2018.

2.2 Parisuhdeväkivallan yleisyys ja poliisin tietoon tullut parisuhdeväkivalta

Parisuhdetappojen ennakkoinnin ja ehkäisyn kannalta on tärkeää tietää, kuinka paljon parisuhdeväkivaltaa Suomessa esiintyy. Jos ajatellaan, että eräs keskeinen keino henkirikosten ehkäisyyn olisi aiemmin poliisin tietoon tulleen parisuhdeväkivallan toistuvuuden vähentäminen, on tärkeää tunnistaa ilmiön mittakaava. Joka tapauksessa on selvää, että valtaosa parisuhdeväkivallasta on piilorikollisuutta, jonka määrää on pyritty arvioimaan erilaisissa kyselytutkimuksissa.

Kansallinen Rikosuhritutkimus on selvittänyt parisuhdeväkivallan yleisyyttä ja piirteitä väestötasolla säännöllisesti vuodesta 2012 lähtien. Viimeisin mittaus on kerätty vuonna 2021 (Kolttola & Näsi, 2022). Vuonna 2021 kyselyyn vastanneista naisista 5,5 prosenttia kertoi kokeneensa parisuhdeväkivaltaa entisen tai nykyisen kumppaninsa taholta viimeisen vuoden aikana. Viimeisen kymmenen vuoden aikana parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten osuus on pysynyt melko tasaisena vaihdellen 4,8–7,0 prosentin välillä (Tanskanen, 2020). Parisuhdeväkivallaksi määriteltiin pahoinpitelyjen lisäksi väkivallalla uhkaaminen, liikkumisen estäminen ja töniminen sekä seksuaalinen väkivalta ja sen yritykset. Kun tarkastelu rajattiin pelkästään vähintään läimäisyn käsittävään fyysiseen väkivaltaan, naisista 1,6 prosenttia raportoi kokeneensa parisuhdeväkivaltaa viimeisen vuoden aikana (Kolttola & Näsi, 2022). Kyselyn osuudet on laskettu koko väestöstä (15–74-v.), ei pelkästään parisuhteessa olleista.

Tilastokeskuksen (2022) kyselytutkimuksen mukaan vastaushetkellä tai joskus aiemmin parisuhteessa olleista naisista 2 prosenttia oli kokenut entisen tai nykyisen kumppaninsa taholta fyysistä väkivaltaa. Fyysinen väkivalta kattoi myös väkivallalla uhkaamisen ja seksuaalisen väkivallan. Koko elämänsä aikana vastaavia kokemuksia raportoi jopa neljännes (24 %) parisuhteessa olleista naisista.

Poliisiin tietoon tulleen väkivallan määrästä julkaistaan vuosittain tilastotietoja Tilastokeskuksen Rikos- ja pakkokeinotilastossa (Tilastokeskus, 2023). Kyseisessä tilastossa uhrin ja tekijän suhde päätellään Tilastokeskuksen muiden rekisteriaineistojen avulla. Näin saadaan tunnistettua ne parisuhdeväkivaltatapaukset, jotka ovat tapahtuneet esimerkiksi avioparien tai yhdessä asuvien avoliitossa olevien henkilöiden välillä. Tilasto ei sen sijaan tunnista niitä tapauksia, joissa seurustelusuhteessa olevien mutta erillään asuvien henkilöiden välillä on väkivaltaa.

Vuonna 2021 poliisiin tietoon tulleiden naisiin kohdistuneiden parisuhdeväkivallaksi luokiteltujen rikosepäilyjen määrät on esitetty taulukossa 2. Yli 70 prosenttia kaikista rikosepäilyistä on pahoinpitelyrikoksia, joista perustunnusmerkistön mukaiset teot ovat yleisimpiä. Pahoinpitelyjen lisäksi yleisiä ovat laittomat uhkaukset. Raiskausrikoksia ja vainoamisia

tulee tietoon reilut sata tapausta vuosittain. Nykyisten avio- tai avopuolisoiden tekemäksi epäillyt teot ovat määrällisesti suurin ryhmä (56 % kaikista rikoksista), entisten puolisoiden tekemiä tekoja on reilu kolmannes. Kun poliisiin tietoon tulleiden rikosten määriä verrataan kyselyjen tuloksiin, on selvää, että valtaosa teoista ei tule viranomaisten tietoon.

Taulukko 2. Poliisiin tietoon tullut naisiin kohdistunut parisuhdeväkivalta vuonna 2021 rikosnimikkeen ja suhdetyypin mukaan (lähde: Tilastokeskus)

Rikosnimike	Nykyinen aviopuoliso	Nykyinen avopuoliso	Entinen aviopuoliso	Entinen avopuoliso	Uhrilla ja epäillyllä yhteinen lapsi	Yhteensä
Pahoinkpity 21:5	1 000	702	181	665	189	2 737
Lievä pahoinkpity 21:7	386	286	74	234	69	1 049
Laiton uhkaus 25:7	292	134	174	297	132	1 029
Vainoaminen 25:7a	24	5	29	53	18	129
Raiskaus, törkeä raiskaus, raiskaus (3 mom) 20:1–2	46	16	14	42	10	128
Törkeä pahoinkpity 21:6	25	24	13	30	8	100
Vapaudenriisto 25:1–2	21	3	3	13	5	45
Muut seksuaalirikokset 20:4–5,5a, 8–9	11	2	0	11	5	29
Kirstys, törkeä kirstys 31:3,4	3	0	4	5	4	16
Tapon, murhan tai surman yritys 21:1–3,34a:1	2	3	3	2	3	13
Henkirikokset 21:1–3 (yhteensä)	6	2	0	1	0	9
Ryöstörikokset 31:1–2	2	2	0	2	1	7
Yhteensä	1 831	1 183	500	1 357	446	5 317
Tekijöiden osuus	34 %	22 %	9 %	26 %	8 %	100 %

2.3 Parisuhdetappojen riskitekijät ja riskinarviointi

Vaikka naisiin kohdistuvan parisuhdeväkivallan riskitekijöitä on tutkittu paljon, parisuhdetapoista tiedetään vähemmän. Spencerin ja Stithin (2020) tuore meta-analyysi käsitti kaikki vuosina 1980–2017 julkaistut englanninkieliset artikkelit, joissa naispuolisiin kumppaneihin kohdistuneita henkirikoksia tai niiden yrityksiä oli verrattu tilastollisesti muuhun parisuhdeväkivaltaan. Lopullinen meta-analyysi sisälsi 17 tutkimusta, joista suurin osa oli tehty Yhdysvalloissa. Matiaksen ja kumppaneiden (2020) meta-analyysi käytti toisenlaista rajausta ja sisälsi myös tutkimuksia, jotka vertasivat parisuhdetappoja muihin henkirikoksiin. Tekijät päätyivät siten analysoimaan 28 alkuperäistä tutkimusta, joista puolet oli tehty Yhdysvalloissa ja hieman pienempi osuus Euroopassa.

Meta-analyysien tulokset olivat varsin yhteneväisiä: itse väkivaltatilanteessa uhrin kuoleman riskiä lisää erityisesti tekijän mahdollisuus käyttää asetta. Keskeisiä tilannetta edeltäneitä riskitekijöitä ovat ennen kaikkea aiempi väkivalta ja uhrin kontrollointi. Sen sijaan tekijän ja uhrin sosiaalista asemaa kuvaavat muuttujat ovat heikompia erottelemaan parisuhdetappoja muusta parisuhdeväkivallasta. Meta-analyysien tuloksissa korostuvat yhdysvaltalaiset tutkimukset, mutta samansuuntaisia riskitekijöitä on löydetty myös Suomesta. Kivivuori ja Lehti (2012) analysoivat vuosien 2002–2010 henkirikoksia ja havaitsivat, että parisuhdetappoihin syyllistyneillä miehillä oli usein taustallaan aiempaa väkivaltakäyttäytymistä ja muuta rikollisuutta, heikko sosiaalinen asema ja päihdeongelmia. Kuolemaan johtaneessa tilanteessa tekijä ja usein myös uhri olivat päihtyneitä. Aineisto ei mahdollistanut kontrollikäyttäytymisen tutkimusta eikä muuhun parisuhdeväkivaltaan vertaamista, mutta puolessa tapauksista tekijän tiedettiin käyttäneen väkivaltaa uhria kohtaan jo ennen uhrin kuolemaan johtanutta tilannetta.

Väkivallan riskiarviointityökalut ovat nykyisellään suhteellisen tärkeässä osassa viranomaistyötä. Arviointityökalut ovat tieteelliseen näyttöön pohjautuvia ja kansainvälisiä. Niiden tarkoituksena on tarjota riskiä arvioivalle taholle systemaattinen kehys tarvittavan tiedon keräämiseen ja käsittelemiseen. Työkaluihin tulee suhtautua päätöksentekoa tukevinä, ei niinkään suoraan vastauksia antavina menetelminä. Sopiva arviointityökalu määrittyy mahdollisesti väkivaltaan syyllistyneen henkilön iän tai sukupuolen, tai väkivallan muodon mukaisesti. Erityisesti parisuhdeväkivallan riskin ennakointiin kehitettyjä arviointityökaluja on käytössä Suomessa muutamia, joista tässä raportissa esitellään lyhyesti

1. SARA (Manual for the Spousal Assault Risk Assessment), joka soveltuu uusimiskäytön kartoittamiseen syventymällä tekijän taustatietoihin ja haastatteluun;
2. SAM (Stalking Assessment and Management), jossa huomion keskipisteenä on tekijän ominaisuuksien lisäksi itse vainoamisen muoto ja uhrin haavoittuvuuteen liittyvät tekijät, ja

3. MARAK (moniammatillinen riskinarviointikokous), jonka painopiste on uhrin auttamisessa. MARAK:ssa käytetään uhrin luvalla hänestä julkisissa palveluissa tallentuneita tietoja.

SARA (Manual for the Spousal Assault Risk Assessment) on strukturoitu ammatillinen parisuhdeväkivallan riskin arviointimenetelmä. Strukturoidun ammatillisen arvion (Structured Professional Judgement, SPJ) tavoitteena on yhdistää asiantuntijan yksilöllisen tilanteen ymmärrys ja suhteellisen pysyvien riskitekijöiden tunnistaminen. Käytettävä arviointityökalu antaa arvioinnille rakenteen ja tukee asiantuntijaa harkinnanvaraisen päätöksenteon prosessissa. Väkivallan riskitekijät ymmärretään suhteellisen dynaamisina, joihin voidaan vaikuttaa esimerkiksi hoitointervention keinoin. (Pohjola 2017, s. 208–209.) SARA on kehitetty Kanadassa ja julkaistu vuonna 1995 (päivitetty 1998). SARA sisältää 20 riskitekijää, joista kymmenen käsittää yleisen väkivaltaisen käyttäytymisen riskitekijöitä ja kymmenen parisuhdeväkivaltaan liittyviä riskitekijöitä. Riskitekijät kattavat historiallisia (13 kpl) ja arvioidavan psykososiaaliseen sopeutumiseen (7 kpl) liittyviä tekijöitä. Erityisesti parisuhteen liittyviä riskitekijöitä ovat tekijän aikaisempi tai viimeaikainen fyysinen väkivalta tai seksuaalinen väkivalta, aikaisempi mustasukkaisuus, aikaisempi tai viimeaikainen aseiden käyttö ja/tai uhkaus tappaa puoliso, viimeaikainen väkivaltaisen käyttäytymisen määrän tai vakavuuden kasvu, aikaisempi tai viimeaikainen lähestymiskiellon rikkominen, aikaisemman tehdyn parisuhdeväkivallan äärimmäinen vähättely tai kieltäminen, sekä asennoituminen parisuhdeväkivaltaan hyväksyvästi. (Kropp & Hart, 2000; Whittmore & Kropp, 2002.) SARA-työkalu on käytössä oikeuspsykiatrisissa palveluissa ja poliisilla (Piispa, Tuominen & Ewalds, 2012; ks. Tolvanen ym., 2021).

SAM (Stalking Assessment and Management) on SARAn tapaan strukturoituun ammatilliseen arviointiin pohjautuva työkalu. Myös SAM-työkalu on käytössä Suomessa oikeuspsykiatrisissa palveluissa (Tolvanen ym., 2021). Vainoamiseen liittyvät tekijät on jaoteltu kolmeen osaan (Kropp, Hart & Lyon, 2008.):

1. Vainoamisen luonne (nature of stalking) sisältää kymmenen vainoamiskäyttäytymiseen liittyvää tekijää.
2. Vainoajaan liittyvät riskitekijät (perpetrator risk factors, esimerkiksi lähisuhde-, päihde- tai taloudelliset ongelmat) koskevat tekijän psykososiaalista sopeutumista ja taustatekijöitä.
3. Uhrin haavoittuvuutta lisäävät tekijät (victim vulnerability factors, esimerkiksi ihmissuhdeongelmat tai turvaton asumistilanne) sisältää kymmenen uhriin psykososiaaliseen sopeutumiseen ja taustatekijöihin liittyviä tekijää.

MARAK (moniammatillinen riskinarviointikokous) eroaa SARA:sta ja SAM:sta monella tapaa. Ensinnäkin MARAK on uhrilähtöinen arviointikeino. Toisekseen se perustuu moniammatilliseen työhön ja painottuu parisuhdeväkivallan uusiutumisen ehkäisyyn

yksilötasolla tarjoamalla uhrille aktiivisesti tukipalveluita. MARAK on kaksivaiheinen menetelmä. Ensin väkivallan uhri tulee tunnistaa ja väkivallan riskin uusiutumista arvioidaan standardoidun lomakkeen avulla. MARAKissa kartoitetaan esimerkiksi taloudellista väkivaltaa, henkistä väkivaltaa ja eristämistä, seksuaalista väkivaltaa, lasten tilannetta ja mahdollista raskautta, pakottamisen uhkaa ja pelottelua, fyysistä väkivaltaa (THL 2021b; MARAK-riskitekijät, ks. taulukko 3). Sen jälkeen parisuhdeväkivaltaa kokeneen henkilön turvallisuutta parannetaan paikallisesti toimivan, keskeisten viranomaistahojen edustajista koostuvan työryhmän avulla. Työryhmä käsittelee väkivaltaa kokeneen henkilön suostumuksella hänen tilannettaan ja laatii asiakkaasta saatavilla olevan tiedon pohjalta henkilökohtaisen turvasuunnitelman. (Piispa & October, 2017.)

MARAK on otettu käyttöön Suomessa vuonna 2010 ja se on THL:n koordinoimaa toimintaa. Vuonna 2021 paikallisia MARAK-työryhmiä oli yhteensä 39 (Liimatainen & Rantaescola, 2022, 49). MARAK-menetelmä on kohdennettu erityisesti väkivaltakierteessä eläviin naisiin, joilla on erityisen suuri riski joutua vakavan väkivallan uhriksi (Piispa, Tuominen & Ewalds, 2012). MARAK-menetelmän vaikuttavuutta on tutkittu seuraamalla parisuhdeväkivallan uhrien tekemiä rikosilmoituksia samasta tekijästä ja haastatteleamalla uhreja heidän turvallisuudentunteistaan prosessin aikana. Suurella osalla uhreista (n. 80 %:lla) ei ollut uusia rikosilmoituksia saman tekijän tekemästä väkivallasta parisuhteessa puolen vuoden seurantajaksolla. MARAK-toimintamallin juurruttamiseen kansallisesti vaatii vielä aikaa ja resursseja. Siihen liittyy myös viranomaisten kouluttaminen parisuhdeväkivallan tunnistamisen ja sen puheeksi ottamisen suhteen. (Piispa & October, 2017; Kaltmaa-Uurtamo, 2015.)

Riskiarviointityökalut eivät nimenomaisesti pyri ennakoimaan henkirikoksen riskiä, vaan väkivallan riskiä ylipäättään. Vatnarin, Friestadin ja Bjørklyn (2017) tutkimus norjalaisista henkirikoksista vuosina 1990–2012 tuo esille, että poliisi, sosiaali- ja terveysalan työntekijät sekä uhrin ystävät ja perhe olivat havainneet parisuhdeväkivallan riskitekijöitä ennen henkirikosta. Suurin osa niin tekijöistä kuin teon uhreista oli ilmaissut huolensa tilanteestaan läheisilleen. Läheisten haastattelujen perusteella niissä tapauksissa, joissa apua haettiin viranomaisilta, heidän huoltaan ei otettu tarpeeksi vakavasti. Kynnys hakea apua viranomaisilta parisuhdeväkivaltaan on korkea.

MARAK-toimintamallin mukaiset väkivallan riskin uusiutumista ennustavat tekijät (THL 2012)

1. Väkivalta on aiheuttanut vammoja uhrille
2. Uhri on erittäin peloissaan
3. Uhri kokee olevansa eristyksissä perheestä/ystävistä
4. Uhri on masentunut/itsetuhoisia ajatuksia
5. Uhri on eronnut/yrittänyt muuttaa erilleen väkivallan tekijästä/tekijöistä
6. Uhrilla ja tekijällä on kiistaa liittyen yhteydenpidosta lapsiin
7. Tekijä lähettää uhrille jatkuvasti tekstiviestejä tai soittaa, ottaa yhteyttä tai seuraa, vainoaa tai ahdistelee
8. Uhri on raskaana/saanut lapsen viimeisen 18 kk:n aikana
9. Väkivaltaa on tapahtunut lähiaikoina useammin kuin aikaisemmin
10. Väkivalta on pahentumassa
11. Tekijä yrittää kontrolloida kaikkea mitä uhri tekee ja/tai on mustasukkainen
12. Tekijä on käyttänyt asetta/muita esineitä vahingoittaakseen uhria
13. Tekijä on uhannut tappaa uhrin/ jonkun muun
14. Tekijä on yrittänyt kuristaa/tukahduttaa/hukuttaa uhrin
15. Tekijä sanoo tai tekee sellaisia seksuaaliväritteisiä asioita, jotka tuntuvat pahoilta tai satuttavat vastaajaa tai jotain toista fyysisesti
16. Joku toinen henkilö (kuin tekijä) on uhkaillut uhria/uhri pelkää jotain toista henkilöä
17. Tekijä on tietävästi satuttanut jotakuta toista
18. Tekijä on kohdistanut väkivaltaa eläimiin/perheen lemmikkieläimeen
19. Taloudelliset vaikeudet tai uhrin taloudellinen riippuvuus tekijästä
20. Tekijällä on ollut viimeisen vuoden aikana ongelmia lääkkeiden, huumeiden, alkoholin tai mielenterveyden kanssa
21. Tekijä on uhannut tai yrittänyt itsemurhaa
22. Tekijä on rikkonut lähestymiskieltoa, matkustuskieltoa, valvotun koevapauden ehtoja tai lasten tapaamisesta määrättyä sopimusta
23. Tekijällä on tietävästi ollut ongelmia poliisin kanssa tai hänellä on rikoshistoriaa

2.4 Yhteenveto

- Kansainvälisessä vertailussa naisten parisuhdeväkivaltakuolleisuus on yhteydessä henkirikollisuuden kokonaistasoon. Korkean henkirikollisuuden maissa myös naisiin kohdistuvien parisuhdetappojen määrä on huomattavasti suurempi kuin matalan henkirikollisuuden maissa.
- Suomessa parisuhdeväkivaltakuolleisuus on tällä hetkellä selvästi korkeampi kuin muissa Pohjoismaissa tai Euroopan unionin vanhoissa jäsenmaissa. Naisten parisuhdeväkivaltakuolleisuustaso on maassamme noin 1,6-kertainen ja miesten vastaava taso noin 2,5-kertainen läntiseen Eurooppaan ja Skandinavian maihin verrattuna. Asukaslukuun suhteutettuna Suomessa nainen joutuu puolisonsa surmaamaksi vuosittain suunnilleen yhtä usein kuin Keski-Euroopan entisissä sosialistimaissa.
- Mukailleen yleisempää henkirikosten vähenemisen trendiä Suomessa, parisuhdetappojen määrä on vähentynyt edellisen vuosikymmenen aikana, joskin lasku on tasaantunut ja lähtenyt jopa kasvuun 2010-luvun jälkimmäisellä puoliskolla.
- Naisiin kohdistuvissa henkirikoksissa valtaosassa (n. 60 %) tekijänä on uhrin entinen tai nykyinen puoliso.
- Meta-analyysien perusteella parisuhdetappojen yleisimmät riskitekijät ovat tekijän aikaisempi väkivaltainen käyttäytyminen ja uhrin kontrollointi. Sen sijaan tekijän ja uhrin sosiaalista asemaa kuvaavat muuttujat ovat heikompia erottelemaan parisuhdetappoja muusta parisuhdeväkivallasta. Lisäksi henkirikoksen riskiä nostaa itse väkivaltatilanteessa tekijän mahdollisuus käyttää asetta.
- Kansainvälisesti tunnetuimpia parisuhdeväkivallan riskin ennakointiin kehitettyjä arviointityökaluja ovat SARA (Manual for the Spousal Assault Risk Assessment) ja SAM (Stalking Assessment and Management), joita käytetään Suomessa ainakin poliisin apuna ja oikeuspsykiatrisissa palveluissa.
- MARAK (moniammatillinen riskinarviointikokous) -toimintamallin avulla arvioidaan vakavaa parisuhdeväkivallan riskiä uhrilähtöisesti. Toimintamalli perustuu moniammatilliseen työhön paikallisella tasolla.

3 Työpaketti 1: Parisuhdetappojen riskitekijät Henkrikollisuuden seurantajärjestelmän valossa

Tässä luvussa tarkastellaan Suomessa tehtyjen, naisiin kohdistuneiden parisuhdetappojen määrän ja piirteiden kehitystä vuosina 2003–2018. Tarkastelut perustuvat kansallisen Henkrikollisuuden seurantajärjestelmän tietoihin.

3.1 Aineisto ja menetelmät

Henkrikollisuuden seurantajärjestelmä on Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin (KRIMO), Poliisiammattikorkeakoulun ja Poliisihallituksen yhteishanke, joka käynnistettiin kesäkuussa 2002². Hankkeen tavoitteena on seurata henkrikosten määrän ja piirteiden kehitystä sekä tuottaa korkeatasoista aineistoa kuolemaan johtavan väkivallan tutkimiseen ja kansainvälisten sopimusten edellyttämien tiedonkeruulvoitteiden toteuttamiseen. Henkrikosseurannan tuottamaan tietokantaan kirjataan perustiedot poliisin tietoon tulleiden tahallisten henkrikosten (murha, tappo, surma, lapsensurma) ja tahallisen pahoinpitelyrikoksen yhteydessä tehtyjen kuolemantuottamusrikosten osapuolista sekä teonpiirteistä.

Tiedot kerätään rikosten esitutkinnasta vastaavilta henkilöiltä sähköisellä lomakkeella esitutkinnan päättymisen tai viimeistään kaksi vuotta rikoksen ilmitulon jälkeen. Tietokanta sisältää siten tiedot kaikista Suomen poliisin tutkimista ja esitutkinnassa todennäköisiksi henkrikoksiksi todetuista tapauksista riippumatta siitä, onko rikos saatu selvitettyä. Saatujen tietojen kattavuutta ja laatua on seurattu Poliisiasiain tietojärjestelmän (PATJA) avulla. Lisäksi KRIMO on yhdistänyt tietokantaan rekisteritietoja muista rekisterilähteistä. Seurantajärjestelmä pohjaa siis epäilyihin, ja osa järjestelmään kirjatusta henkrikoksista todetaan tuomioistuimissa muista syistä johtuviksi kuolemiksi. Selkeyden vuoksi kutsumme järjestelmään kirjattuja epäiltyjä jatkossa tekijöiksi. Osapuolten aiempaa rikollisuutta sekä henkrikoksen oikeusprosessia ja tuomioita koskevat tiedot on saatu Oikeusrekisterikeskuksen toimittamista tuomiolauselmistä ja rikosrekisteriotteista ja osapuolten sosiaalista asemaa koskevat tiedot Digi- ja väestötietovirastosta.

² Henkrikollisuuden seurantajärjestelmän ensimmäinen sopimuskausi päättyi vuoden 2019 lopussa. Järjestelmää on sittemmin jatkettu ja tällä hetkellä siitä vastaavat KRIMO ja Poliisihallitus yhdessä. Tätä raporttia kirjoitettaessa järjestelmä mahdollistaa kokonaisten kalenterivuosien tietojen analysoimisen vuosilta 2003–2018.

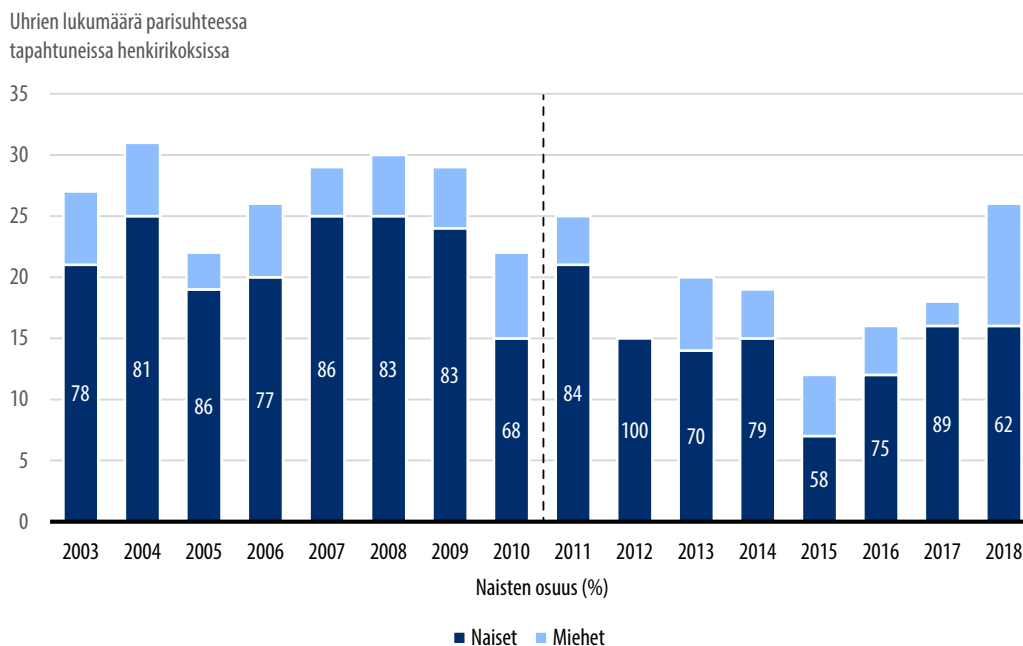
Seurantajärjestelmä sisältää lukuisia uhrin ja tekijän taustatekijöitä sekä itse tilannetta kuvaavia muuttujia. Tämän raportin kannalta keskeisin muuttuja on uhrin ja tekijän välistä suhdetta kuvaava muuttuja. Uhrin ja tekijän on katsottu olleen parisuhteessa, mikäli he rikoksen tapahtumahetkellä tai joskus aiemmin ovat olleet avioliitossa, avoliitossa tai seurustelusuhteessa. Avioliiton ja avoliiton määrittely on suoraviivaista, mutta seurustelusuhteen tunnistamiseen liittyy tiedon lähettäneen rikostutkijan omaa tulkintaa. Seurustelusuhteelta on edellytetty jonkinlaista pysyväisluontoisuutta eikä se kata lyhytkestoisia tai satunnaisia seksuaalisia suhteita. Päättäneellä suhteella tarkoitetaan mitä tahansa edellä kuvattua parisuhdetta (avioliitto, avoliitto tai seurustelu), joka on sekä muodollisesti että tosiasiallisesti päättynyt. Esimerkiksi avioliitto on katsottu päättäneeksi vasta, kun avioero on tullut voimaan eli asumuserossa asuvat aviopuolisot on määritelty edelleen avioliitossa eläviksi. Edellä olevan luokittelun lisäksi tietokannasta löytyy tieto siitä, tapahtuiko henkirikos erotilanteessa. Erotilanteella tarkoitetaan tilannetta, jossa toinen osapuoli on uhannut erolla, ero on ollut vireillä tai ero on juuri tullut voimaan.

Osapuolten välisen suhteen lisäksi tutkinnanjohtajat ovat kirjanneet lomakkeelle tietoja uhrin ja tekijän iästä, sukupuolesta, kansalaisuudesta, päihdeongelmista, osapuolten välisestä väkivallasta, uhrin viranomaiskontakteista, teon motiiveista sekä tekijän itsetuhoisesta käyttäytymisestä teon jälkeen. Annetut tiedot voivat perustua poliisin tietojärjestelmistä saatuihin tietoihin tai muuten esitutkinnan aikana ilmitulleisiin tietoihin. Lisäksi uhreille ja tekijöille on yhdistetty rekisterilähteistä tietoja aiemmista tuomioista sekä sosio-ekonomisesta asemasta. Tuomiotiedot aiemmista rikoksista ovat olleet saatavilla vuodesta 1999 alkaen. Rikoshistorian osalta seuranta-aika on siis lyhyempi seurannan alkuvaiheessa tapahtuneille henkirikoksille.

3.2 Parisuhteessa surmattujen naisten määrän kehitys

Parisuhdeväkivallan uhrina kuoli yhteensä 290 naista vuosina 2003–2018. Uhrien jakautuminen eri vuosille on esitetty kuviossa 5. Kuviossa näkyy myös naisuhrien osuus kaikista parisuhdetappojen uhreista. Suurin osa parisuhdetapoista kohdistuu naisiin, mutta naisten osuudessa on myös merkittävää vaihtelua eri vuosien välillä (58–100 %). Tässä tutkimuksessa tarkastellaan sekä kaikkia aineiston parisuhdetappoja yhdessä että vertaillaan kahta kahdeksanvuotista ajanjaksoa: vuosia 2003–2010 ja vuosia 2011–2018. Näin saadaan tietoa parisuhdetappojen piirteiden ajallisesta muutoksesta. Kuviossa ajanjaksojen vaihtuminen on merkitty katkoviivalla.

Kuvio 5. Uhrien lukumäärä parisuhteessa tapahtuneissa henkirikoksissa ja naisten osuus (%) uhreista vuosina 2003–2018.

Koko ajanjakson aikana yli kolmannes (38 %) parisuhdeväkivallan seurauksena kuolleista naisista oli tekijän kanssa avioliitossa ja lähes neljännes (23 %) avioliitossa (taulukko 4). Noin viidesosa uhreista joutui seurustelukumppanin (20 %) tai entisen kumppanin (19 %) surmaamaksi. Verrattuna 2000-luvun ensimmäiseen vuosikymmeneen, parisuhdetappojen määrä vähentyi 2010-luvulla lähes kaikissa parisuhdetyypeissä. Vain entiseen puolisoon kohdistuneiden tekojen lukumäärä kasvoi. Tekojen absoluuttisen lukumäärän vähentyessä aviopuolisoon kohdistuneiden henkirikosten suhteellinen osuus hieman kasvoi ja avioliitossa sekä seurustelusuhteissa tapahtuneiden henkirikosten osuudet pienivät.

Taulukko 3. Naisiin kohdistuneiden parisuhdetappojen määrä ja suhteellinen osuus (%) suhdetyypeittäin vuosina 2003–2010 ja 2011–2018 sekä tarkasteluajanjaksoilla yhteensä.

Parisuhdetyyppi	2003–2010		2011–2018		Yhteensä (2003–2018)	
	N	%	N	%	N	%
Avoliitto	62	36	48	41	110	38
Avoliitto	47	27	20	18	67	23
Seurustelusuhde	41	24	16	14	57	20
Entinen puoliso	24	14	32	28	56	19
Yhteensä	174	100	116	100	290	100

3.3 Parisuhdetappojen uhrien ja tekijöiden sosiaaliset taustatekijät

Parisuhdetappojen uhrin olivat tyypillisesti keski-ikäisiä (keskiarvo 45 vuotta, mediaani 44 vuotta) ja enemmistöllä heistä (75 %) oli lapsia (taulukko 4). Tekijät olivat hieman uhreja vanhempia (keskiarvo 47 vuotta, mediaani 46 vuotta) ja heillä oli selvästi harvemmin lapsia (61 %). Aineisto ei mahdollistanut sen tarkastelua, olivatko lapset kumppanien yhteisiä.

Valtaosa uhreista (91 %) ja tekijöistä (90 %) oli syntynyt Suomessa. Sekä uhrin että tekijät olivat keskimäärin sosiaalisesti heikossa asemassa: uhreista vain 42 prosenttia ja tekijöistä vielä harvempi (33 %) oli työelämässä tai opiskeli. Noin kymmenesosa uhreista (13 %) ja tekijöistä (11 %) oli vanhuuseläkkeellä, ja uhreista 7 prosenttia oli kotiäitejä. Tekijöistä yli puolet (53 %) oli muista syistä työelämän ulkopuolella, uhreistakin kolmasosa (33 %).

Tutkinnanjohtajien arvioiden mukaan huomattavalla osalla uhreista (42 %) ja vielä useammin tekijällä (52 %) oli päihdeongelma. Uhreista kolmasosalla päihde oli alkoholi, kymmenesosalla kyseessä oli huumeiden käyttö³ tai alkoholin ja huumeiden sekakäyttö. Tekijöistä vielä suuremmalla osalla oli ongelmia joko pelkän alkoholin (36 %) tai sekä alkoholin että huumeiden (16 %) kanssa.

³ Henkikirikollisuuden seurantaajärjestelmässä huumeongelma on määritelty kahdella tavalla: tutkinnanjohtajien arvioiden ja huumeaineiden käyttörikosten perusteella.

Taustatekijöidensä osalta uhrin ja erityisesti tekijät näyttäytyivät keskivertoväestöön verrattuna syrjäytyneenä ryhmänä. Toisaalta päihdeiden rooli vaikuttaa vähäisemmältä kuin suomalaisissa henkirikoksissa keskimäärin. Aiemman tutkimuksen perusteella tiedetään, että valtaosalla (62 %) miespuolisista henkirikoksen tekijöistä on ollut päihdeongelmia, miespuolisista uhreista vielä hieman useammalla (66 %) (Lehti 2020). Samansuuntaisia havaintoja on tehty sosiaalisen aseman osalta: vaikka parisuhdetappojen osapuolten sosiaalinen asema on selvästi heikompi kuin keskivertoväestöllä, se on kuitenkin parempi kuin miesten välisten henkirikosten osapuolilla (Kivivuori & Lehti 2012).

Taustatekijöiden yleisyys vaihteli eri parisuhdetyyppien mukaan. Muihin parisuhdetyyppisiin verrattuna aviopuolisoissa kohdistuneissa henkirikoksissa uhrin ja tekijät olivat keskimäärin vanhempia ja heillä oli useammin lapsia. Ulkomailla syntyneiden uhrien ja tekijöiden osuus oli verrattain pieni kaikissa parisuhdetyypeissä, mutta suurimmillaan niissä tapauksissa, jossa henkirikos oli kohdistettu entiseen puolisoon; päättyneissä suhteissa 18 prosenttia uhreista ja 16 prosenttia tekijöistä oli syntynyt ulkomailla.

Muista syistä kuin vanhempainvapaan tai vanhuuseläkkeen vuoksi työelämän ulkopuolella olevien osuus oli suurin tekijän kanssa seurustelusuhteessa olleiden uhrien ryhmässä (54 %). Sen sijaan avioliitossa olleista uhreista selvästi pienempi osuus (19 %) oli muista syistä työelämän ulkopuolella. Tekijöiden osalta osuudet olivat vielä suurempia: työelämän ulkopuolella oleminen oli jälleen yleisintä seurustelusuhteessa olleiden (70 %) ja harvinaisinta avioliitossa olleiden (37 %) keskuudessa. Erot heijastavat osittain ryhmien erilaista ikärakennetta: niin uhrien kuin tekijöidenkin keskuudessa vanhuuseläke oli yleisintä avioliitossa olleiden kohdalla. Päihdeongelmat olivat vähäisempiä aviopuolisonsa surmaamaksi joutuneiden uhrien (26 %) ja yleisintä entisen seurustelukumppaninsa (61 %) tai avopuolisonsa (61 %) surmaamilla uhreilla. Myös tekijöiden osalta avioliitossa olleilla oli päihdeongelma (36 %) selvästi muita ryhmiä harvemmin (57–70 %). Kokonaisuutena tarkastellen näyttää siltä, että avioliitossa olleet uhrin ja tekijät näyttäytyivät vähemmän syrjäytyneinä muihin parisuhdetyyppisiin verrattuna.

Taulukko 4. Parisuhdetappojen sosiaaliset taustatekijät.

Muuttuja		Avoliitto N = 110	Avoliitto N = 67	Seurustelu suhde N = 57	Päättynyt suhde N = 56	Yhteensä N = 290
Uhrin ikä	Keskiarvo (keskihajonta)	52 (17)	43 (14)	41 (15)	41 (12)	45 (16)
	Mediaani	50	42	43	43	44
Tekijän ikä	Keskiarvo (keskihajonta)	54 (16)	46 (12)	39 (13)	41 (12)	47 (15)
	Mediaani	54	45	39	42	46
Uhrilla lapsia	Kyllä (%)	85	69	63	75	75
	Ei (%)	15	28	37	25	24
	Ei tietoa (%)	1	3	0	0	1
Tekijällä lapsia	Kyllä (%)	76	54	42	57	61
	Ei (%)	15	34	51	38	31
	Ei tietoa (%)	9	12	7	5	8
Uhri syntynyt Suomessa	Kyllä (%)	91	94	96	82	91
	Ei (%)	9	6	4	18	9
	Ei tietoa (%)	0	0	0	0	0
Tekijä syntynyt Suomessa	Kyllä (%)	94	88	93	84	90
	Ei (%)	6	12	7	16	10
	Ei tietoa (%)	0	0	0	0	0
Uhrin suhde työelämään	Työssä tai opiskelija (%)	43	46	33	46	42
	Kotiäiti/koti-isä (%)	9	6	4	9	7
	Vanhuuseläke (%)	25	6	9	2	13
	Muu työelämän ulkopuolella (%)	19	39	54	30	33
	Ei tietoa (%)	4	3	0	13	4

Muuttuja		Avoliitto N = 110	Avoliitto N = 67	Seurustelu suhde N = 57	Päättynyt suhde N = 56	Yhteensä N = 290
Tekijän suhde työelämään	Työssä tai opiskelija (%)	37	36	19	36	33
	Kotiäiti/koti-isä (%)	0	0	0	0	0
	Vanhuuseläke (%)	24	4	2	2	11
	Muu työelämän ulkopuolella (%)	37	58	70	61	53
	Ei tietoa (%)	2	1	9	2	3
Uhrilla päihde- ongelma	Alkoholi (%)	21	46	47	21	32
	Huumeet tai sekakäyttö (%)	5	15	14	11	10
	Ei (%)	67	37	39	59	53
	Ei tietoa (%)	7	2	0	9	5
Tekijällä päihde- ongelma	Alkoholi (%)	31	38	40	38	36
	Huumeet tai sekakäyttö (%)	5	20	30	19	16
	Ei (%)	60	38	26	38	44
	Ei tietoa (%)	4	4	4	5	4

Vaikka parisuhdetappojen määrä on kokonaisuutena vähentynyt 2000-luvun aikana, osapuolten taustatekijät ovat muuttuneet vain hieman vuosien 2003–2010 ja 2011–2018 välillä (taulukko 5). Keskeisimpiä muutoksia ovat ulkomailla syntyneiden uhrien ja tekijöiden osuuksien kasvaminen. Vuosina 2003–2010 uhreista 7 prosenttia ja tekijöistä 6 prosenttia oli syntynyt ulkomailla, vuosina 2011–2018 vastaavat osuudet olivat 12 ja 16 prosenttia. Muista syistä työvoiman ulkopuolella olevien osuus oli vähentynyt sekä uhrien että tekijöiden keskuudessa. Uhrien kohdalla muutosta selitti kotiäitien ja vanhuuseläkkeellä olevien osuuden kasvaminen (+4 prosenttiyksikköä). Tekijöiden kohdalla aiempaa suurempi osuus kuului työssäkäyviin tai opiskelijoihin (+5 prosenttiyksikköä). Alkoholi-ongelmat olivat vähentyneet sekä uhrien että tekijöiden keskuudessa. Vuosina 2003–2010 lähes puolella (42 %) uhreista oli tutkinnanjohtajien arvioiden mukaan alkoholi-ongelma, mutta vuosina 2011–2018 enää noin kuudenneksellä (17 %). Kokonaisuutena tarkasteltuna muutokset taustatekijöissä olivat verrattain pieniä.

Taulukko 5. Parisuhdetappojen sosiaalisten taustatekijöiden ajallinen vertailu.

Muuttuja		Vuosina 2003–2010	Vuosina 2011–2018	Erotus %-yksikköä
		N = 174	N = 116	
Uhrin ikä	Keskiarvo (keskihajonta)	45 (15)	46 (17)	
	Mediaani	44	44	
Tekijän ikä	Keskiarvo (keskihajonta)	47 (14)	47 (16)	
	Mediaani	46	46	
Uhrilla lapsia	Kyllä (%)	76	72	-4
	Ei (%)	24	28	4
	Ei tietoa (%)	0	0	0
Tekijällä lapsia	Kyllä (%)	62	60	-2
	Ei (%)	31	30	-1
	Ei tietoa (%)	8	11	3
Uhri syntynyt Suomessa	Kyllä (%)	93	88	-5
	Ei (%)	7	12	5
	Ei tietoa (%)	0	0	0
Tekijä syntynyt Suomessa	Kyllä (%)	94	84	-10
	Ei (%)	6	16	10
	Ei tietoa (%)	0	0	0
Uhrin suhde työelämään	Työssä tai opiskelija (%)	42	43	1
	Kotiäiti/koti-isä (%)	6	9	4
	Vanhuuseläke (%)	11	16	4
	Muu työelämän ulkopuolella (%)	37	26	-11
	Ei tietoa (%)	3	6	3

Muuttuja		Vuosina 2003–2010	Vuosina 2011–2018	Erotus %-yksikköä
		N = 174	N = 116	
Tekijän suhde työelämään	Työssä tai opiskelija (%)	31	36	5
	Kotiäiti/koti-isä (%)	0	0	0
	Vanhuuseläke (%)	10	11	1
	Muu työelämän ulkopuolella (%)	56	49	-7
	Ei tietoa (%)	3	3	0
Uhrilla päihde- ongelma	Alkoholi (%)	42	17	-25
	Huumeet tai sekakäyttö (%)	8	13	5
	Ei (%)	45	66	21
	Ei tietoa (%)	5	4	-1
Tekijällä päihde- ongelma	Alkoholi (%)	42	27	-15
	Huumeet tai sekakäyttö (%)	15	20	5
	Ei (%)	39	51	12
	Ei tietoa (%)	5	3	-2

3.4 Aikaisempi väkivalta ja viranomaiskontaktit

Useammalla kuin joka toisella tekijällä (54 %) oli taustallaan aikaisempia sakko- ja vankeustuomioita (taulukko 6). Väkivaltatuomioita oli yli kolmasosalla (36 %). Myös uhreilla oli aiempaa rikoshistoriaa: lähes joka neljännellä uhrilla (24 %) oli aikaisempia sakko- tai vankeustuomioita ja lähes kymmenesosalla (9 %) aikaisempi väkivaltatuomio. Uhreilla rikoshistoriaa oli kuitenkin selvästi tekijöitä vähemmän. Ero heijastanee tyypillistä sukupuolieroa rikollisuudessa.

Parisuhdetyyppien välillä oli suuria eroja rikoshistorian osalta. Aivan kuten työllisyyden ja päihdeongelmien osalta, myös rikoshistorian osalta avioliitossa olleet tekijät ja uhrin poikkesivat muista vähäisemmällä rikoshistoriallaan. Entisen puolisonsa surmanneista tekijöistä jopa 73 prosentilla oli aikaisempia sakko- tai vankeustuomioita, kun taas aviopuolisonsa surmanneiden keskuudessa vastaavia tuomioita oli 33 prosentilla.

Taulukko 6. Parisuhdetappojen osapuolten aikaisempi rikollisuus parisuhdetyypeittäin.

Muuttuja		Avoliitto N = 110	Avoliitto N = 67	Seurustelu N = 57	Entinen puoliso N = 56	Yhteensä N = 290
Uhrilla aiempia sakko- tai vankeustuomioita	Kyllä (%)	15	34	30	27	24
	Ei (%)	85	64	70	71	75
	Ei tietoa (%)	0	1	0	2	1
Tekijällä aiempia sakko- tai vankeustuomioita	Kyllä (%)	33	61	68	73	54
	Ei (%)	67	39	30	27	46
	Ei tietoa (%)	0	0	2	0	0
Uhrilla aiempia väkivaltatuomioita	Kyllä (%)	7	7	16	7	9
	Ei (%)	93	91	84	91	90
	Ei tietoa (%)	0	1	0	2	1
Tekijällä aiempia väkivaltatuomioita	Kyllä (%)	15	45	56	45	36
	Ei (%)	85	54	44	55	64
	Ei tietoa (%)	1	1	0	0	1

Ajalliset muutokset uhrien ja tekijöiden rikoshistoriassa olivat varsin pieniä, enimmäkseen muutaman prosenttiyksikön luokkaa (taulukko 7). Aikaisempia tuomioita saaneiden uhrien ja tekijöiden osuudet pysyivät joko ennallaan tai vähenivät hieman. Suurin muutos koski tekijän aikaisempia väkivaltatuomioita: vuosina 2003–2010 tekijöistä 37 prosentilla oli aiempi väkivaltatuomio, jälkimmäisellä ajanjaksossa vastaava osuus oli 33 prosenttia. Ajallisia vertailuja tehdessä tulee huomioida, että tuomiotietoja oli saatavissa vain vuodesta 1999 lähtien.

Taulukko 7. Parisuhdetappojen osapuolten aikaisemman rikollisuuden ajallinen vertailu.

Muuttuja		Vuosina	Vuosina	Erotus %-yksikköä
		2003–2010 N = 174	2011–2018 N = 116	
Uhrilla aiempia sakko- tai vankeustuomioita	Kyllä (%)	25	24	-1
	Ei (%)	74	76	2
	Ei tietoa (%)	1	0	-1
Tekijällä aiempia sakko- tai vankeustuomioita	Kyllä (%)	55	53	-3
	Ei (%)	44	47	3
	Ei tietoa (%)	1	0	-1
Uhrilla aiempia väkivaltatuomioita	Kyllä (%)	9	9	0
	Ei (%)	90	91	1
	Ei tietoa (%)	1	0	-1
Tekijällä aiempia väkivaltatuomioita	Kyllä (%)	37	33	-5
	Ei (%)	61	67	6
	Ei tietoa (%)	1	0	-1

Tekijä oli poliisin tietojen mukaan kohdistanut uhuriin aikaisempaa väkivaltaa ennen tapahtumatilannetta useammassa kuin joka toisessa tapauksessa (53 %, taulukko 8). Tekijän harjoittama uhkailu oli lähes yhtä yleistä (46 %). Myös uhrin olivat käyttäneet väkivaltaa, mutta selvästi tekijöitä vähemmän: vajaa viidennes uhreista (19 %) oli kohdistanut tekijään väkivaltaa ja hieman harvempi (12 %) uhannut väkivallalla.

Uhrin toiminnalla ei ole juuri eroa eri parisuhdetyyppien välillä. Tekijä sen sijaan on poliisin tietojen mukaan kohdistanut fyysistä väkivaltaa tai uhannut sillä uhria avioliitossa harvemmin kuin muissa parisuhdetyypeissä. Uhkailua on esiintynyt vain noin 38 prosentissa avioliitossa tapahtuneita henkirikoksista, kun taas entisen puolison osalta vastaava lukema on 62 prosenttia. On tärkeä huomata, että tieto puuttuu usein (17–31 % tapauksista) ja siksi osapuolten aikaisemman väkivallan ja uhkailun määrään tulee suhtautua varauksella.

Taulukko 8. Vuosina 2003–2018 naisiin kohdistuneiden henkirikosten tapahtumatilannetta edeltäneet fyysisen väkivallan käyttäminen ja sillä uhkailu uhrin ja tekijän taholta eri parisuhdetyypeissä.

Muuttuja		Avoliitto N = 110	Avoliitto N = 67	Seurustelu N = 57	Entinen puoliso N = 56	Yhteensä N = 290
Uhri kohdistanut tekijään väkivaltaa	Kyllä (%)	13	27	26	13	19
	Ei (%)	65	64	60	68	64
	Ei tietoa (%)	22	9	14	20	17
Tekijä kohdistanut uhriin väkivaltaa	Kyllä (%)	40	61	61	60	53
	Ei (%)	32	17	14	28	24
	Ei tietoa (%)	28	23	25	11	23
Uhri uhannut tekijää väkivallalla	Kyllä (%)	7	16	14	16	12
	Ei (%)	68	69	63	64	67
	Ei tietoa (%)	25	15	23	20	21
Tekijä uhannut uhria väkivallalla	Kyllä (%)	38	45	47	62	46
	Ei (%)	29	24	14	21	23
	Ei tietoa (%)	33	30	39	17	31

Myös aikaisemman väkivallan ja uhkailun osalta ajalliset muutokset vuosien 2003–2010 sekä 2011–2018 olivat varsin pieniä. Suurimmat muutokset koskivat puuttuvuuden lisääntymistä (taulukko 9). Siitä syystä myös ajalliseen vertailuun tulee suhtautua varauksella.

Taulukko 9. Naisiin kohdistuneiden henkirikosten tapahtumatilannetta edeltäneet fyysisen väkivallan käyttäminen ja sillä uhkailu uhrin ja tekijän taholta vuosina 2003–2010 ja 2011–2018

Muuttuja		Vuosina	Vuosina	Erotus %-yksikköä
		2003–2010	2011–2018	
		N = 174	N = 116	
Uhri kohdistanut tekijään väkivaltaa	Kyllä (%)	19	18	-1
	Ei (%)	66	62	-4
	Ei tietoa (%)	15	20	5
Tekijä kohdistanut uhuriin väkivaltaa	Kyllä (%)	52	53	0
	Ei (%)	25	24	0
	Ei tietoa (%)	23	23	0
Uhri uhannut tekijää väkivallalla	Kyllä (%)	13	11	-2
	Ei (%)	67	66	-1
	Ei tietoa (%)	20	23	3
Tekijä uhannut uhria väkivallalla	Kyllä (%)	46	47	1
	Ei (%)	24	22	-2
	Ei tietoa (%)	30	31	1

Lähes puolessa (46 %) tapauksista uhri oli ennen tapahtumatilannetta kertonut kolmannelle henkilölle pelkäävänsä tekijää (taulukko 9). Erityisesti entiset puoliset olivat kertoneet peloistaan muille (70 %), kun taas tekijän kanssa naimisissa olleet kertoivat ulkopuoliselle huomattavasti harvemmin (28 %). Poliisiin tai ensi- ja turvakotiin uhri oli ottanut yhteyttä ennen tapahtumatilannetta hyvin harvoin. Neljässä tapauksessa viidestä (81 %) yhteydenottoa ei ole ollut. Entiset puoliset olivat ottaneet yhteyttä poliisiin tai ensi- ja turvakotiin useammin kuin tapahtumahetkellä avio- tai avoliitossa tai seurustelusuhhteessa olleet.

Lähestymiskieltojen hakeminen oli harvinaista. Uhri oli hakenut lähestymiskieltoa vain 6 prosentissa tapauksista, ja lähestymiskielto oli määrätty 4 prosentissa tapauksista (taulukko 10). Entiset puoliset olivat hakeneet lähestymiskieltoja useammin kuin ne uhrin, jotka olivat tekijän kanssa parisuhteessa tapahtumahetkellä. Näissä tilanteissa lähestymiskieltoja oli myös määrätty useammin.

Taulukko 10. Vuosina 2003–2018 naisiin kohdistuneiden henkirikosten tapahtumatilannetta edeltäneet yhteydenotot ja lähestymiskielto eri parisuhdetyypeissä.

Muuttuja		Avoliitto	Avoliitto	Seurustelu	Entinen puoliso	Yhteensä
		N = 110	N = 67	N = 57	N = 56	N = 290
Uhri kertonut kolmannelle henkilölle pelkäävänsä tekijää	Kyllä (%)	28	51	49	70	46
	Ei (%)	59	42	39	21	44
	Ei tietoa (%)	13	7	12	9	11
Uhri ottanut yhteyttä poliisiin	Kyllä (%)	13	21	12	30	18
	Ei (%)	85	79	84	70	80
	Ei tietoa (%)	3	0	4	0	2
Uhri ottanut yhteyttä ensi- ja turvakotiin	Kyllä (%)	5	3	4	11	5
	Ei (%)	86	75	88	71	81
	Ei tietoa (%)	9	22	8	18	14
Uhri hakenut lähestymiskieltoa tekijälle	Kyllä (%)	3	4	2	16	6
	Ei (%)	95	96	98	80	93
	Ei tietoa (%)	2	0	0	4	1
Tekijä määrätty lähestymiskieltoon uhrin suhteen	Kyllä (%)	2	1	2	11	4
	Ei (%)	98	99	96	79	94
	Ei tietoa (%)	0	0	2	10	2

Vuosina 2003–2010 uhreista noin 41 prosenttia oli kertonut kolmannelle osapuolelle pelkäävänsä tekijää (taulukko 11). Osuus kasvoi 52 prosenttiin vuosina 2011–2018. Uhrit ovat siis vaikuttaneet kertovan entistä useammin esimerkiksi ystävälle tai sukulaiselle peloitetaan tekijää kohtaan. Yhteydenotoissa poliisiin tai ensi- ja turvakotiin ei ole tapahtunut suuria muutoksia ajanjaksoja vertailtaessa. Uhrit eivät ole hakeneet tekijöille lähestymiskieltoja juurikaan aiempaa useammin, mutta tekijöitä on määrätty lähestymiskieltoon hie- man entistä useammin.

Taulukko 11. Naisiin kohdistuneiden henkirikosten tapahtumatilannetta edeltäneet yhteydenotot ja lähestymiskiellot vuosina 2003–2010 ja 2011–2018.

Muuttuja		Vuosina	Vuosina	Erotus %-yksikköä
		2003–2010	2011–2018	
		N = 174	N = 116	
Uhri kertonut kolmannelle henkilölle pelkäävänsä tekijää	Kyllä (%)	41	52	11
	Ei (%)	48	38	-10
	Ei tietoa (%)	11	10	-1
Uhri ottanut yhteyttä poliisiin	Kyllä (%)	17	19	2
	Ei (%)	81	79	-2
	Ei tietoa (%)	2	2	0
Uhri ottanut yhteyttä ensi- ja turvakotiin	Kyllä (%)	4	7	3
	Ei (%)	79	84	5
	Ei tietoa (%)	17	9	-8
Uhri hakenut lähestymiskieltoa tekijälle	Kyllä (%)	5	7	2
	Ei (%)	93	93	0
	Ei tietoa (%)	2	0	-2
Tekijä määrätty lähestymiskieltoon uhrin suhteen	Kyllä (%)	1	7	6
	Ei (%)	95	93	-2
	Ei tietoa (%)	3	0	-3

3.5 Teonpiirteet

Uhri oli tekohetkellä päihtynyt useammassa kuin joka toisessa tapauksessa (55 %) ja tekijä vielä useammin (69 %, taulukko 12). Molemmat osapuolet olivat päihtyneitä noin puolessa tapauksista (51 %). Vajaa kolmasosa tapauksista oli tehty tilanteessa, jossa vähintään toinen osapuoli oli ilmoittanut haluavansa erota, parisuhde oli ollut päättymässä tai juuri päättynyt (29 %). Yhtä suuressa osassa tapauksista (30 %) henkirikokseen liittyi tutkinnanjohtajan arvion mukaan suunnitelmallisuutta. Tekijän kokemaa mustasukkaisuutta pidettiin vähintään yhtenä teon motiiveista lähes puolessa tapauksista (49 %).

Rikosnimikkeiden tarkastelu antaa lisävaloa tekojen suunnitelmallisuuden ja raakuuden osalta, koska raakuus ja suunnitelmallisuus ovat keskeisiä murhan tunnusmerkkejä. Joka toista tekoa oli tutkittu tappona ja 39 prosenttia teoista murhina. Surmien osuus oli vain prosentti ja pahoinpitelyn ja kuolemantuottamuksen yhdistelmiä kymmenesosa (10 %). Murhina tutkittujen tekojen osuus oli muutaman prosenttiyksikön suurempi kuin suomalaisissa henkirikoksissa keskimäärin, pahoinpitelyn ja kuolemantuottamuksen osuus vastaavasti hieman matalampi. Tutkinnanaikaiset rikosnimikkeet saattavat muuttua oikeusprosessissa ja esimerkiksi murhien osuus on käräjäoikeuksien tuomioissa todennäköisesti matalampi.

Tekijän mielenterveysongelmista ei saada tarkkoja tietoja Henkirikollisuuden seuranta-järjestelmän avulla, mutta itsetuhoista käyttäytymistä ja mielentilaa kuvaavat muuttujat antavat lisävaloa ilmiöön. Yli neljäsosa (28 %) tekijöistä oli tehnyt itsemurhan tai yrittänyt itsemurhaa teon välittömässä yhteydessä tai pian sen jälkeen. Oikeuspsykiatrinen tutkimus oli todennut tekijän olleen syyntakeeton tai alentuneesti syyntakeinen 14 prosentissa teoista, tosin tämän tiedon kohdalla on huomioitava, että oikeuspsykiatrasta tutkimusta ei aina tehdä eikä tietoa ollut saatavilla 29 prosentissa tapauksista.

Parisuhdetyyppien välinen vertailu osoitti, että päihteiden rooli näyttöä pienempänä avioliitossa tapahtuneissa henkirikoksissa: selvästi alle puolet uhreista (41 %) ja hieman yli puolet tekijöistä (55 %) oli tekotilanteessa päihteiden vaikutuksen alainen vastaavien osuuksien ollessa 70–80 prosenttia avoliitoissa ja seurustelusuhhteissa tapahtuneissa teoissa. Kaikissa tekotyypeissä tekijät olivat päihtyneinä selvästi useammin kuin uhrin, mutta ryhmien välinen ero oli suurin entiseen puolisoon kohdistetuissa teoissa: päihtyneiden tekijöiden osuus (70 %) oli tässä tekotyyppissä lähes kaksinkertainen päihtyneiden uhrien osuuteen (39 %) verrattuna.

Parisuhde oli päätymässä tai toinen osapuoli uhannut erota lähes joka viidennessä (19 %) aviopuolisoon kohdistuneessa henkirikoksessa ja hieman harvemmin avopuolisoon tai seurustelukumppaniin (12 %) kohdistuneissa teoissa. Entiseen puolisoon kohdistuneissa teoissa parisuhde oli usein juuri päätynyt (88 %). Lähes joka toisessa (48 %) entiseen puolisoon ja joka kolmannessa aviopuolisoon (34 %) kohdistuneissa teoissa oli tutkinnanjohtajan mukaan havaittavissa suunnitelmallisuutta. Seurustelukumppaniin ja etenkin avopuolisoon kohdistuneissa henkirikoksissa suunnitelmallisten tekojen osuus oli matalampi. Myös mustasukkaisuutta havaittiin useammin entiseen puolisoon kohdistuneissa teoissa (68 %).

Taulukko 12. Parisuhdetappojen piirteet.

Muuttuja		Avoliitto N = 110	Avoliitto N = 67	Seurustelu N = 57	Entinen puoliso N = 56	Yhteensä N = 290
Uhri päihteiden vaikutuksen alainen	Kyllä (%)	41	78	70	39	55
	Ei (%)	57	22	25	61	43
	Ei tietoa (%)	2	0	5	0	2
Tekijä päihteiden vaikutuksen alainen	Kyllä (%)	55	82	81	70	69
	Ei (%)	37	15	12	26	25
	Ei tietoa (%)	8	3	7	4	6
Kumpikin päihtynyt	Kyllä (%)	35	76	65	39	51
	Ei (%)	57	21	25	55	42
	Ei tietoa (%)	7	3	11	5	7
Parisuhde päättyvässä	Kyllä (%)	19	12	12	88	29
	Ei (%)	81	88	88	13	71
	Ei tietoa (%)	0	0	0	0	0
Teossa suunnitelmallisuutta	Kyllä (%)	34	16	21	48	30
	Ei (%)	55	79	67	45	61
	Ei tietoa (%)	11	4	12	7	9
Teon motiivina mustasukkaisuus	Kyllä (%)	39	52	44	68	49
	Ei (%)	48	42	33	21	39
	Ei tietoa (%)	13	6	23	11	13
Rikosnimike tutkinnan aikana	Murha (%)	43	22	33	55	39
	Tappo (%)	45	69	51	36	50
	Surma (%)	2	0	2	0	1
	Pahoinpitely ja kuoleman- tuottamus (%)	10	9	14	9	10
Tekijä teki itsemurhan tai yritti itsemurhaa pian teon jälkeen	Kyllä (%)	46	18	12	18	28
	Ei (%)	54	82	88	82	72
	Ei tietoa (%)	0	0	0	0	0

Muuttuja		Avoliitto N = 110	Avoliitto N = 67	Seurustelu N = 57	Entinen puoliso N = 56	Yhteensä N = 290
Tekijä syyntakeeton tai alentuneesti syyntakeinen	Kyllä (%)	17	10	11	16	14
	Ei (%)	39	70	70	63	57
	Ei tietoa (%)	44	19	19	21	29

Entiseen puolisoon kohdistettuja tekoja tutkittiin murhina (55 %) huomattavasti muita tekotyyppejä useammin. Samassa tekotyypissä oli havaittu myös eniten suunnitelmallisuutta. Murhien osuus oli verrattain suuri myös avioliittoa kohdistetuissa teoissa (43 %) ja pienin avioliitossa tehdyissä teoissa (22 %).

Tekijän itsemurhayritykset olivat erityisen yleisiä avioliittoa kohdistuneissa henkirikoksissa; lähes puolet (46 %) avioliittonsa surmanneista yritti itsemurhaa tai teki itsemurhan teon yhteydessä tai pian sen jälkeen. Muiden tekotyyppeiden kohdalla osuus oli selvästi vähäisempi (12–18 %). Syyntakeettomien tai alentuneesti syyntakeisten osuus oli korkeimmillaan avioliittonsa (17 %) tai entisen kumppaninsa (16 %) surmanneiden keskuudessa, tosin tieto puuttui usealta tekijältä, erityisesti avioliittonsa surmanneilta.

Keskeisin ajallinen muutos teonpiirteissä oli päihteiden merkityksen väheneminen (taulukko 13). Vaikka sekä uhrien että tekijöiden päihtymys oli vuosina 2011–2018 edelleen yleistä, se oli vähentynyt voimakkaasti (-27 ja -25 prosenttiyksikköä) vuosiin 2003–2010 verrattuna. Erotilanteessa tehtyjen tekojen osuus oli lisääntynyt selvästi (+ 19 prosenttiyksikköä), ja aiempaa useammassa teossa oli myös suunnitelmallisuuden ja tekijän mustasukkaisuuden piirteitä. Aikaisempaa suurempaa osuutta teoista tutkittiin murhina (+ 15 prosenttiyksikköä) ja tappojen osuus vastaavasti väheni.

Tekijöiden itsemurhat tai niiden yritykset olivat lisääntyneet (+11 %). Alentuneesti syyntakeisten tai syyntakeettomien tekijöiden osuus oli sen sijaan vähentynyt, mutta muutosta saattaa selittää myös puuttuvien tietojen osuuden kasvu. Vuosina 2011–2018 puuttuvuus koski jo 40:ää prosenttia tekijöistä. Osasyynä tähän lienee mielentilatutkimusten yleinen väheneminen, joka on huomattu myös aikaisemmissa tutkimuksissa (Ahlgrén-Rimpiläinen ym., 2021).

Taulukko 13. Parisuhdetappojen piirteiden ajallinen vertailu.

Muuttuja		Vuosina	Vuosina	Erotus %-yksikköä
		2003–2010	2011–2018	
		N = 174	N = 116	
Uhri päihteiden vaikutuksen alainen	Kyllä (%)	66	39	-27
	Ei (%)	32	61	30
	Ei tietoa (%)	3	0	-3
Tekijä päihteiden vaikutuksen alainen	Kyllä (%)	79	53	-25
	Ei (%)	16	41	25
	Ei tietoa (%)	6	6	0
Kumpikin päihtynyt	Kyllä (%)	63	34	-28
	Ei (%)	30	59	29
	Ei tietoa (%)	7	6	-1
Parisuhde päätymässä	Kyllä (%)	22	41	19
	Ei (%)	78	59	-19
	Ei tietoa (%)	0	0	0
Teossa suunnitelmallisuutta	Kyllä (%)	25	37	12
	Ei (%)	67	52	-16
	Ei tietoa (%)	7	11	4
Teon motiivina mustasukkaisuus	Kyllä (%)	46	53	7
	Ei (%)	42	34	-8
	Ei tietoa (%)	12	14	2
Rikosnimike tutkinnan aikana	Murha (%)	33	47	15
	Tappo (%)	55	42	-13
	Surma (%)	1	2	1
	Pahoinpitely ja kuoleman- tuottamus (%)	11	9	-2
Tekijä teki itsemurhan tai yritti itsemurhaa pian teon jälkeen	Kyllä (%)	23	34	11
	Ei (%)	77	66	-11
	Ei tietoa (%)	0	0	0

Muuttuja		Vuosina	Vuosina	Erotus %-yksikköä
		2003–2010	2011–2018	
		N = 174	N = 116	
Tekijä ymmärrystä vailla tai täyttä ymmärrystä vailla	Kyllä (%)	62	49	-13
	Ei (%)	16	11	-5
	Ei tietoa (%)	22	40	18

3.6 Yhteenveto TP1:n tuloksista

- Kuolemaan johtavan parisuhdeväkivallan uhri ja tekijä ovat tyypillisesti Suomessa syntyneitä, keski-ikäisiä ja heillä on omia lapsia. Vaikka verrattain monet uhreista ovat työelämän ulkopuolella olevia, merkittävä osuus uhreista on työssäkäyviä tai opiskelijoita (42 %). Yhtä suurella osalla uhreista on päihdeongelma. Tekijöistä vain kolmannes on työssäkäyviä tai opiskelijoita ja päihdeongelmakäyttöä on joka toisella.
- Parisuhdetapot ovat vähentyneet 2000-luvun alkupuoliskoon verrattuna. Tekijöiden ja uhrien taustatekijät olivat muuttuneet vain vähän. Vuosiin 2003–2010 verrattuna ulkomailla syntyneiden tekijöiden ja uhrien osuus oli kasvanut ja päihdeongelmaisten osuus tekijöistä ja uhreista vähentynyt ajanjaksolla 2011–2018.
- Yli puolella tekijöistä oli aikaisempia sakko- tai vankeustuomioita ja yli kolmasosalla aikaisempi väkivaltatuomio. Lähes joka neljännellä uhrilla oli aikaisempi sakko- tai vankeustuomio ja yhdellä kymmenestä aikaisempi väkivaltatuomio. Tekijöiden rikoshistoria oli harvinaisin aviopuolisoon kohdistuneissa teoissa ja yleisin seurustelukumppaniin kohdistetuissa teoissa.
- Joka toinen tekijä oli kohdistanut uhriin väkivaltaa ja lähes yhtä moni uhannut uhria jo ennen kuolemaan johtanutta rikostilannetta. Uhreista viidesosa oli kohdistanut tekijään väkivaltaa ennen rikostapahtumaa. Tekijän väkivalta tai uhkailu uhria kohtaan oli yleisempää avoliitoissa, seurustelusuhteissa ja entiseen puolisoon kohdistuneissa teoissa kuin avioliitoissa.
- Alle puolet uhreista oli kertonut kolmannelle henkilölle pelkäävänsä tekijää ja alle viidesosa oli ottanut yhteyttä poliisiin. Ensi- ja turvakotiin hakeutuminen tai lähestymiskiellon hakeminen oli harvinaista (5–6 %). Avun hakeminen oli yleisempää entiseen puolisoon kohdistetuissa tapauksissa muihin parisuhdetyyppeihin verrattuna ja lisääntyi myös hieman seurannan aikana.

- Noin puolessa tapauksista sekä tekijä että uhri olivat tekohetkellä päihtyneinä. Noin kolmasosassa teoista oli suunnitelmallisuutta tai parisuhde päätymässä ja lähes puolessa teoista tekijän mustasukkaisuutta pidettiin yhtenä teon motiiveista. Hieman useampi kuin joka neljäs tekijä teki itsemurhan tai yritti itsemurhaa teon yhteydessä tai pian sen jälkeen. Päihteiden merkitys väheni ja erotilanteessa tehtyjen ja suunnitelmallisten tekojen osuus kasvoi 2000-luvun alkuun verrattuna.

4 Työpaketti 2: Parisuhdetappojen taustalla olevia tekijöitä tuomioiden ja esitutkintapöytäkirjojen perusteella

4.1 Aineisto ja menetelmät

Työpaketin 2 tutkimusaineisto koostui tuomiosta, joissa oli kyse parisuhteessa tehdystä taposta, tuomioon liittyvistä esitutkintapöytäkirjoista ja hätäkeskustallenteista. Työpakettia ei voitu suorittaa alun perin suunnitellussa laajuudessa. Tutkimusaineiston saantiin liittyvistä haasteista on raportin liitteenä oma selvityksensä (ks. liite 2)

Henkirikollisuuden seurantajärjestelmästä tunnistettiin vuosina 2016–2018 yhteensä 44 naisiin kohdistunutta parisuhdetappoa. Parisuhdetapoista 28 oli löydettävissä tuomiotiedot Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin tuomiotietokannasta. Tuomioista kahdessa tapauksessa ei ollut kyse varsinaisesti parisuhdetaposta (toisessa tuomiossa se oli taustalla ja toisessa jäi epäselvyys tekijästä), joten tarkemmin analysoitavia tuomioita oli lopulta 26 kappaletta.

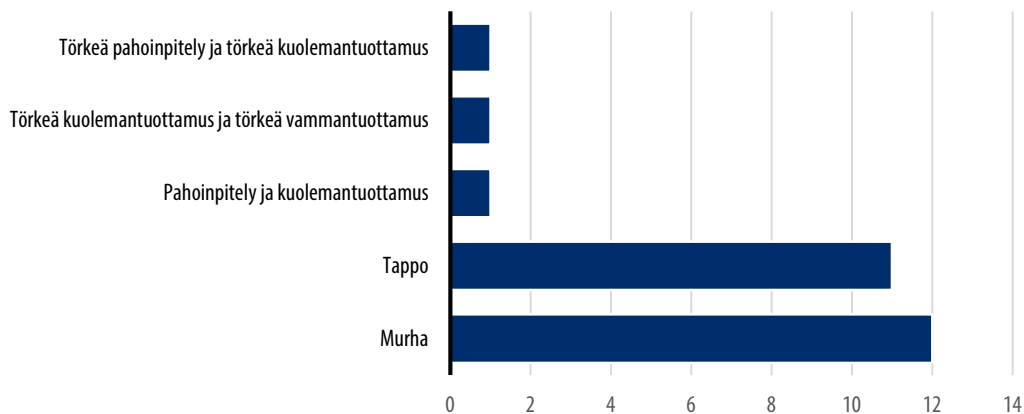
Poliisihallitus myönsi 31.1.2022 erikseen nimetyille tutkijoille tutkimusluvan esitutkintapöytäkirjoihin. Tuomioiden perusteella valittiin 13 tapausta, joiden esitutkintapöytäkirjoihin päätettiin perehtyä tarkemmin. Analysoitaviksi esitutkintapöytäkirjoiksi valittiin sellaiset tapaukset, joista voitiin olettaa löytyvän selvitystä niistä tapahtumaketjuista, jotka lopulta johtivat naisen kuolemaan puolison tai entisen puolison toimesta. Esitutkintapöytäkirjat sijaitsivat Pohjois-Suomea lukuun ottamatta eri puolilla Suomea olevilla poliisilaitoksilla. Esitutkintapöytäkirjoihin perehdyttiin syyskuun 2022 aikana. Poliisihallitus myönsi tutkimusluvan myös tapauksiin liittyviin hätäkeskustallenteisiin. Hätäkeskukselta saatiin 13 tallennetta, joista yhdeksän pystyttiin yhdistämään kuuteen eri tapaukseen. Kolme hätäkeskustallennetta liittyi samaan tapaukseen.

Tutkimusaineistoa analysoitiin käyttäen menetelmänä sisällönanalyysiä.

4.2 Tuomiot

Yleisin rikosnimike parisuhteessa tehdyissä kuolemaan johtaneissa rikoksissa oli murha (N = 12; 46 %; ks. kuvio 6). Näistä kolmessa tapauksessa tekijä oli tuomittu murhan lisäksi muista rikoksista. Rikoksen uhriin kohdistuneita muita tekoja olivat salakuuntelu, pahoinpitely tai törkeä pahoinpitely taikka hautarauhan rikkominen. Tekonimikkeenä oli lähes yhtä monessa tapauksessa tappo (N = 11; 42 %). Neljässä tapauksessa tekijä oli tapon lisäksi tuomittu muista rikoksista, kuten lähestymiskiellon rikkomisesta tai hautarauhan rikkomisesta. Lisäksi tuomioissa oli seuraavat tekonimikkeet (yksi kappaletta kutakin): 1) törkeä pahoinpitely ja törkeä kuolemantuottamus (käräjäoikeus oli tässä tapauksessa hylännyt kaikki syytteet, mutta hovioikeus katsoi tekijän syyllistyneen em. rikokseen), 2) törkeä kuolemantuottamus ja törkeä vammantuottamus, sekä 3) pahoinpitely ja kuolemantuottamus.

Kuvio 6. Parisuhteessa kuolemaan johtaneiden tekojen rikosnimikkeet tuomioistuimissa.

Tuomioista saatavien tietojen perusteella tapaukset on jaettu työpaketissa 1 käytettyihin parisuhdetyyppeihin: 1) avo-/avioliitto, 2) seurustelusuhde ja 3) päättynyt suhde. Teoista yksitoista oli tehty avo- tai avioliitossa, samoin yksitoista oli tehty päättyneessä suhteessa. Kahdessa teossa oli kyse seurustelusuhteesta. Kahdesta tuomioista ei käynyt ilmi tai ei ollut pääteltävissä mihin edellä mainittuun ryhmään ne kuuluivat. Ensimmäisessä tapauksessa ei ollut mainittu mitään tekijän ja uhrin välisestä suhteesta. Toisessa tapauksessa tekijän ja uhrin välinen suhde oli joko avoliitto tai seurustelusuhde.

Avo- tai avioliitossa tapahtuneiden tekojen rikosnimikkeet vaihtelivat. Tappona oli tuomittu kolme tapausta, murhana yhteensä kuusi tapausta. Yksi murhaan syyllistynyt oli ollut teon tehdessään syntykeeton. Kahdessa tappona tuomitussa teossa oli ollut kyse

riitaisuudesta parisuhteen päättymiseen liittyen. Kahdessa tapauksessa oli ollut murhan lisäksi kyse muista rikoksista, esimerkiksi hautarauhan rikkomisesta. Myös yhdessä tapauksessa teossa oli ollut toisena tekona hautarauhan rikkominen. Muita tekonimikkeitä olivat törkeä kuolemantuottamus sekä törkeä vammantuottamus ja pahoinpitely sekä kuolemantuottamus.

Päätyneisiin suhteisiin liittyvissä kuolemaan johtaneissa rikoksissa rikosnimikkeinä oli joko tappo (N = 7) tai murha (N = 4). Murhan lisäksi yhdessä tapauksessa vastaajan katsottiin syyllistyneen myös salakuunteluun. Yksi tappoon ja yksi murhaan syyllistynyt henkilö oli ollut teon tehdessään syyntakeeton.

Seurustelusuhteessa tapahtuneiden kuolemaan johtaneiden rikosten rikosnimikkeet olivat toisessa murha ja toisessa törkeä pahoinpitely sekä törkeä kuolemantuottamus. Tapauksissa, joissa tuomiosta ei käynyt ilmi minkälaisessa parisuhteessa uhri ja tekijä olivat olleet, rikosnimikkeenä oli toisessa tappo ja toisessa murha. Jälkimmäisessä tapauksessa oli kyse joko avoliitosta tai seurustelusuhteesta.

Tuomioista poimittiin tietoa tekijöistä, joiden voidaan katsoa olevan relevantteja arvioitaessa tekoon johtaneita tapahtumaketjuja (taulukko 15). Yhteisenä nimittäjänä tuomioista oli havaittavissa, että kyseessä oli usein erotilanne (N = 15; 58 %), jossa parisuhde oli jo päättynyt tai rikoksen uhri oli ilmaissut tekijälle halunsa lopettaa parisuhteen. Yhdeksästä tuomiosta (35 %) kävi ilmi, että rikosentekijä ei hyväksynyt jo tapahtunutta eroa tai naisen aikomusta erota. Rikosentekijän pitkään jatkunut mustasukkaisuus (N = 13; 50 %) oli havaittavissa puolessa tapauksista. Joissain tapauksissa uhrilla oli uusi kumppani (N = 6; 23 %), mikä voi selittää mustasukkaisuutta. Osalla mustasukkaisuus liittyi erotilanteeseen. Joissain tapauksissa mustasukkaisuus kuitenkin kohdistui myös uhrin sisaruksiin tai ystäviin. Mustasukkaisuus ilmeni muun muassa siten, että tekijä seurasi uhria ja selvitti tämän liikkumista kodin ulkopuolella. Tekijä saattoi rajoittaa uhrin liikkumista uhkailemalla tai tekemällä tarkastuskäyntejä paikkoihin, joihin uhri oli sanonut menevänsä. Samoin uhrin puhelimen ja tietokoneen tarkastamista ilmeni tyypillisesti sairaalloisen mustasukkaisuuden tapauksissa. Monessa tapauksessa (N = 11; 42 %) tekijä oli ennen tekoaan esittänyt uhkauksia uhrin tappamisesta. Yhtä monessa tapauksessa uhri pelkäsi kumppaniaan. Seitsemässä tapauksessa (27 %) tuomiosta ilmeni, että tekijä oli suunnitellut henkirikoksen etukäteen eikä kyse ollut hetkellisestä maltin menettämisestä.

Kuudella (23 %) rikosentekijällä ilmeni mielenterveysongelmia ennen henkirikosta, mutta syyntakeettomaksi rikosentekohetkellä oli katsottu vain neljä (15 %) vastaajaa. Neljässä tapauksessa (15 %) uhri oli käynyt vähintään kerran turvakodissa. Yhtä monessa tapauksessa uhri oli hakenut ja saanut tekijää kohtaan lähestymiskiellon. Aina lähestymiskieltoon määrätty ei noudattanut kieltoa. Osa uhreista olisi halunnut hakea lähestymiskieltoa tekijää kohtaan, mutta he kokivat lähestymiskiellon vain suututtavan tekijää entisestään,

minkä vuoksi he päättivät olla hakematta lähestymiskieltoa. Lastensuojelun asiakkuus kävi ilmi kolmesta (12 %) tuomiosta. Parisuhteen osapuolilla oli ollut lapsiin liittyviä riitoja kahdessa (8 %) tapauksessa. Yhdessä (4 %) tapauksessa oli kyseessä lapsen/lasten huostaanotto. Lisäksi yhdessä tuomiossa sosiaaliviranomaiset olivat yrittäneet selvittää perheen ja lasten tilannetta, mutta perhe oli siirtänyt viranomaisten kotikäynnin ajankohtaa. Tutkimusaineistossa vain neljässä tapauksessa rikoksentekijällä oli ongelmia päihteiden kanssa. Tuomioista poimitut taustatekijät on koottu taulukkoon 14.

Taulukko 14. Tuomioista poimitut teon taustatekijät.

Taustatekijä	Lukumäärä (N)	Taustatekijä löytyy %:ssa tapauksista
Erottu/uhri halunnut erota*	15	58
Tekijä mustasukkainen*	13	50
Uhri kertonut pelkäävänsä tekijää*	11	42
Tekijä uhannut uhria tappamisella*	11	42
Tekijä ei hyväksynyt eroa*	9	35
Tekijä suunnitellut henkirikoksen etukäteen*	7	27
Uhrilla uusi kumppani	6	23
Tekijällä mielenterveysongelmia*	6	23
Tekijä ei syntyperäinen suomalainen	5	19
Uhrilla turvakotiasiakkuus*	4	15
Lähestymiskielto*	4	15
Tekijällä päihdeongelma*	4	15
Tekijä syntyakeeton	4	15
Perheellä lastensuojelun asiakkuus	3	12
Tekijällä ja uhrilla lapsiin liittyviä riitoja*	2	8
Tehty lapsen/lasten huostaanotto	1	4

*-merkillä merkityt muuttujat on valittu mukaan taulukkoon 16.

Edellä kuvattujen taustatekijöiden lukumäärä, yhteensä kuusitoista eri tekijää, vaihteli tapauksittain. Yhdessä tapauksessa taustatekijöitä oli jopa viisitoista, kun viidessätoista tapauksessa niitä ei ollut ainuttakaan. Viimeksi mainittuihin tekoihin liittyvistä tuomioista ei ollut löydettävissä minkäänlaisia parisuhteeseen liittyviä ennakkoon tunnistettavia merkkejä, joiden perusteella olisi voinut havaita henkirikoksen vaaran.

Taulukossa 14 tähdellä merkittyjen taustatekijöiden lukumäärät on poimittu taulukoon 15. Yhdessä tapauksessa oli tunnistettavissa kaksi taustatekijää ja kolmessa tapauksessa neljä taustatekijää. Kuusi taustatekijää löytyi yhdessä tapauksessa, samoin yhdessä tapauksessa oli seitsemän taustatekijää. Yhdeksän taustatekijää ilmeni yhdestä tapauksesta ja yksitoista taustatekijää kahdesta tapauksesta. Yhdessä tapauksessa oli kolme taustatekijää, samoin yhdessä tapauksessa oli 15 taustatekijää. 58 prosentissa tapauksista näitä taustatekijöitä ei tuomioiden tietojen perusteella havaittu.

Taulukko 15. Tuomioista poimittujen teon taustatekijöiden esiintyminen per tapaus.

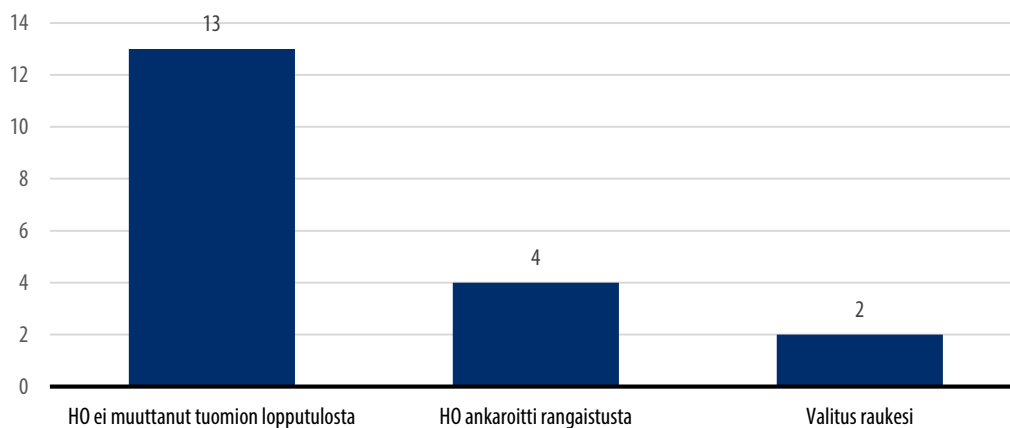
Taustatekijöiden lukumäärä yhdessä henkirikoksessa	Lukumäärä, kuinka monessa tapauksessa havaittiin
0	15
1–4	4
5–8	2
9–12	3
13–16	2

Kun tekijän katsotaan syyllistyneen murhaan, rangaistuksena voi olla RL 21:2:n mukaisesti ainoastaan elinkautinen vankeusrangaistus. Jos tuomioistuimien katsoo tekijän olevan Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemän mielentilatutkimuksen nojalla syyntakeeton, hänet jätetään RL 3:4.1:n nojalla tuomitsematta rangaistukseen ja määrätään sen sijaan tahdosta riippumattomaan sairaalahoitoon. Tuomioiden perusteella kahden henkilön katsottiin syyllistyneen murhaan syyntakeettomana. Lisäksi yksi tappoon syyllistynyt sekä yksi törkeään kuolemantuottamukseen ja törkeään vammantuottamukseen syyllistynyt henkilö katsottiin syyntakeettomaksi. Taposta tulee RL 21:1.1:n mukaisesti tuomita vähintään kahdeksan vuoden pituinen vankeusrangaistus. Yksinomaan taposta tuomitut vankeusrangaistukset vaihtelivat 9 vuoden ja 10 vuoden 3 kuukauden välillä. Silloin kun henkilö tuomittiin tapon lisäksi muistakin rikoksista, yhteiset rangaistukset vaihtelivat 9 vuoden 10 kuukauden ja 11 vuoden välillä. Törkeästä pahoinpitelystä (RL 21:6, rangaistusasteikko: 1–10 vuotta vankeutta) ja törkeästä kuolemantuottamuksesta

(RL 21:9, rangaistusasteikko: 4 kuukautta – 6 vuotta vankeutta) tuomittiin yhteinen 4 vuoden vankeusrangaistus. Pahoinpitelystä (RL 21:5, rangaistusasteikko: sakko – 2 vuotta vankeutta) ja kuolemantuottamuksesta (RL 21:8, rangaistusasteikko: sakko – 2 vuotta vankeutta) oli tuomittu yhteinen 1 vuoden 8 kuukauden pituinen vankeusrangaistus.

Käräjäoikeuden tuomioista oli 19 tapauksessa (73 %) valitettu hovioikeuteen. Kahdessa tapauksessa asia raukesi, koska valittaja perui valituksensa. Suurimmassa osassa tapauksista (N = 13; 68 %) hovioikeus ei muuttanut teosta tuomittua rangaistusta. Neljässä tapauksessa (21 %) hovioikeus ankaroihti käräjäoikeuden syyksilukemista ja/tai rangaistusta. Yhdessäkään tapauksessa hovioikeus ei sen sijaan lieventänyt käräjäoikeuden tuomiota (kuvio 7).

Kuvio 7. Hovioikeudessa käsiteltyjen käräjäoikeuden tuomioiden muuttuminen.

4.3 Esitutkintapöytäkirjat

Esitutkintapöytäkirjoista tarkasteltiin kuolemaan johtanutta tekoa edeltäviä tapahtumia samalla tavoin kuin tuomioidenkin osalta. Joissain tapauksissa esitutkintapöytäkirjat eivät tuoneet tekoon selittäviä taustatekijöitä tuomioita laajemmin, mutta osassa tapauksista esitutkintapöytäkirjat toivat lisäselvitystä tapauskohtaisiin seikkoihin. Viidessä tapauksessa tekijä ja uhri olivat olleet avo- tai avioliitossa ja kahdeksassa suhde oli päättynyt. Yhdessäkään analysoidussa tuomiossa ei ollut kyse tekijän ja uhrin seurustelusuhteesta.

Useimmissa tapauksissa (N = 10) parisuhde näytti esitutkintapöytäkirjojen mukaan kestäneen vähintään viisi vuotta (ks. taulukko 6). Useampia kymmeniä vuosia kestäneitä parisuhteita oli kolme. Lyhyitä, alle vuoden kestäneitä parisuhteita, oli kahdessa tapauksessa.

Kolme parisuhdetta oli kestänyt vähintään viisi vuotta, mutta alle 10 vuotta ja neljä 10–15 vuotta. Yhdessä tapauksessa esitutkintapöytäkirjoista ei selvinnyt uhrin ja tekijän parisuhteen kesto.

Taulukko 16. Parisuhteen kesto.

Parisuhteen kesto	Lukumäärä
Ei tietoa	1
Alle 1 vuotta	2
1 vuotta – alle 5 vuotta	0
5 vuotta – alle 10 vuotta	3
10 vuotta – alle 15 vuotta	4
15 vuotta tai enemmän	3

Hieman yli puolessa tapauksessa (N = 7; 54 %) tekijä ja uhri olivat parisuhteessa teon aikana. Kolmessa tapauksessa kuolemaan johtanut rikos oli tehty alle vuoden kuluessa erosta, yhdessä tapauksessa vajaa kaksi vuotta eron jälkeen. Poikkeuksen muodosti tapaus, jossa henkirikos oli tehty vasta noin yhdeksän vuotta puolisoiden eron jälkeen.

Yhtä tapausta lukuun ottamatta kaikissa tapauksissa tekoa oli edeltänyt pitkään jatkunut mustasukkaisuus (N = 12; 92 %). Mustasukkaisuus näyttäytyi esimerkiksi uhrin seuraamisena, uhrin puhelimen ja tietokoneen tutkimisena ja uhrille esitettyinä vaatimuksina ilmoittamaan missä ja kenen kanssa hän liikkuu. Pahimmillaan kyse oli uhrin vainoamisesta. Yhdessätoista tapauksessa (85 %) tekijä oli pitkään käyttänyt joko henkistä tai fyysistä väkivaltaa, toisinaan kumpaakin. Yhtä monessa tapauksessa tekijä ja uhri eivät asuneet rikoksen teko aikaan yhdessä eikä tekijä hyväksynyt eroa. Osassa tapauksista uhri olisi halunnut erota tekijästä, mutta ei siitä aiheutuvien seurausten pelossa uskaltanut hakea eroa. Neljässä tapauksessa (31 %) uhri ja tekijä olivat välillä olleet yhdessä ja välillä erossa. Kymmenestä tapauksesta (77 %) kävi ilmi, että uhri pelkäsi tekijää. Uhri saattoi olla niin peloissaan, että hän ei uskaltanut olla yksinään. Neljässä tapauksessa (31 %) uhri ei ollut ollut halukas kertomaan häneen kohdistuneista aikaisemmista pahoinpitelyistä muille.

Riitely parisuhteessa oli kahdeksassa tapauksessa (62 %) mennyt niin pitkälle, että uhri tai joku ulkopuolinen (esim. naapuri) oli soittanut poliisit paikalle. Esitutkintapöytäkirjoista kävi ilmi, että hieman yli puolessa tapauksista (N = 7; 54 %) perheellä oli ollut asiakkuus lastensuojeluun tai sosiaaliviranomaisiin. Tekijän runsas päihteidenkäyttö ja siihen liittyvä

aggressiivinen käytös esiintyi yhtenä tekijänä kuudessa tapauksessa (46 %). Viidessä tapauksessa (38 %) uhrilla oli uusi mies. Yhdessä tapauksista uhri ja rikoksentekijä olivat olleet vielä parisuhteessa, kun nainen oli alkanut seurustelemaan uuden miehen kanssa. Muissa tapauksissa parisuhde oli päättynyt ennen naisen uutta seurustelusuhdetta. Neljässä tapauksessa (31 %) uhri oli ollut parisuhteen aikana turvakodissa, yhtä monessa tapauksessa tekijällä oli lähestymiskielto uhria kohtaan. Esitutkintapöytäkirjojen mukaan tekijä oli ennen henkirikosta pahoinpidellyt uhria kolmessa tapauksessa (23 %) niin vakavasti, että tämä oli joutunut käymään vammojensa johdosta lääkärissä. Yhtä monessa tapauksessa (N = 3; 23 %) esitutkintapöytäkirjoissa oli maininta, että tekijällä oli aikaisempia tuomioita. Taulukkoon 17 on koottu esitutkintapöytäkirjoista esille tulleita parisuhdetapon taustalla olleita seikkoja.

Taulukko 17. Esitutkintapöytäkirjoista poimitut rikoksen taustatekijät.

Taustatekijöitä	Lukumäärä (N)	Tekijä löytyy %:ssa tapauksista
Tekijä mustasukkainen*	12	92 %
Tekijä käyttäytynyt pitkään väkivaltaisesti*	11	85 %
Eivät asuneet yhdessä tekoaikaan	11	85 %
Tekijä ei hyväksynyt eroa*	11	85 %
Uhri pelkäsi tekijää*	10	77 %
Oltu yhteydessä poliisiin*	8	62 %
Asiakkuus lastensuojeluun tai sosiaaliviranomaisiin	7	54 %
Tekijällä runsasta päihteiden käyttöä*	6	46 %
Uhrilla uusi mies	5	38 %
Turvakotiasiakkuus*	4	31 %
Uhri ei halunnut kertoa muille väkivallasta*	4	31 %
Välillä yhdessä, välillä erossa	4	31 %
Lähestymiskielto*	4	31 %
Käyntejä terveydenhuollossa pahoinpitelyn johdosta*	3	23 %
Tekijällä aikaisempia tuomioita	3	23 %

*-merkillä merkityt muuttujat on valittu mukaan taulukkoon 19.

Esitutkintapöytäkirjojen tarkastelussa eri taustatekijät eivät esiintyneet yhtä usein per tapaus kuin oli havaittavissa tuomioiden perusteella. Taulukosta 17 poimittiin tähdellä merkityt taustatekijät ja niiden esiintyminen per tapaus taulukkoon 18. Yhtä tai kahta taustatekijää ei löytynyt mistään tapauksesta, vaan henkikirosten taustalta oli havaittavissa vähintään neljä taustatekijää. Neljä taustatekijää havaittiin kahdessa tapauksessa. Neljässä tapauksessa oli löydettävissä viisi taustatekijää ja yhdessä tapauksessa kuusi taustatekijää. Kahdessa tapauksessa oli seitsemän taustatekijää ja kolmessa tapauksessa kahdeksan eri taustatekijää.

Taulukko 18. Esitutkintapöytäkirjoista poimittujen parisuhteiden taustatekijöiden esiintyminen per tapaus.

Taustatekijöiden lukumäärä yhdessä henkikiroksessa	Lukumäärä, kuinka monessa tapauksessa havaittiin
1–2	0
3–4	2
5–6	5
7–8	5

4.4 Viranomaisten interventiot

Osa tapauksista oli sellaisia, joista ei voinut käytettävissä olevien asiakirjojen perusteella havaita sellaista kohtaa, jossa viranomaiset olisivat voineet omilla toimillaan ehkäistä tulevaa väkivaltaa tai antaa perheelle tukea. Joissain tapauksissa kyse oli siitä, että uhri ei halunnut tuoda perheen ongelmia muiden tietoon, jolloin myöskään mikään viranomaistaho ei ollut asiasta tietoinen.

Mahdollisia puuttumisen paikkoja olisivat voineet olla tilanteet, joissa uhri, tekijä tai perhe olivat olleet tekemisissä viranomaisten kanssa. Aineistosta nousi esiin seuraavia tilanteita, joissa perheen ongelmat olivat tulleet viranomaisen tai kolmannen sektorin tietoon: lähestymiskieltohakemus, lähestymiskiellon rikkominen, lastensuojelun tai sosiaalitoimen asiakkuus, poliisin kotihälytystehtävät, käynnit terveydenhuollossa ja vankila-aika. Monissa tapauksissa (esitutkintapöytäkirja-aineistossa 62 %:ssa) poliisi oli käynyt heille tulleen hälytyksen johdosta tarkastamassa tilanteen, tai poliisille oli tehty rikosilmoitus, mutta asia oli kuitenkin jäänyt siihen. Syytä sille, että esitutkintaa ei tehty, ei löytynyt esitutkintapöytäkirjoista. Yhdessä tapauksessa asiassa oli suoritettu esitutkinta ja asia oli saatettu

syyteharkintaan, mutta syyttäjä oli tehnyt epäilyistä teosta syyttämättäjättämispäätöksen. Syyttämättäjättämispäätöksen peruste ei käynyt asiakirjoista ilmi. Joissain tapauksissa uhri oli hakenut apua sosiaalitoimesta, jolloin perheen ongelmat tulivat sitä kautta viranomaisten tietoon. Myös turvakodissa olleet uhrin olivat kertoneet siellä tilanteestaan, jonka johdosta osa oli saanut kiireellisesti oman asunnon. Neljässä tapauksessa (esitutkintapöytäkirja-aineistossa 15 %:ssa) tekijälle oli määrätty lähestymiskielto, mutta tämä ei noudattanut sitä. Jotkut uhrin olivat käyneet pahoinpitelystä saamiensa vammojen vuoksi terveydenhuollossa, jolloin väkivalta oli tullut viranomaisten tietoon.

Hätäkeskustallenteista (n=9) kävi ilmi, että kolmessa tapauksessa Hätäkeskukseen soitti henkirikoksen tekijä, yhdessä naapuri, yhdessä tekijän äiti ja yhdessä tekijän poika. Hätäkeskustallenteista ei ilmennyt lisätietoja henkirikokseen johtaneista tapahtumaketjuista.

4.5 Yhteenveto TP2:n tuloksista

- Kuolemaan johtaneessa parisuhdeväkivallassa yli puolessa tapauksista oli kyse erotilanteesta, jossa rikoksentekijän oli vaikea hyväksyä eroa.
- Henkirikos oli pääsääntöisesti tehty sen jälkeen, kun tekijä ja uhri eivät enää asuneet yhdessä, vaikka he eivät vielä olisi olleet virallisesti eronneet.
- Henkirikoksen taustalla oli usein rikoksentekijän mustasukkaisuus uhria kohtaan.
- Uhri vaikutti melko usein pelkäävän tekijää, minkä vuoksi uhri ei uskaltanut ilmoittaa väkivallasta viranomaisille ja hakea apua tilanteeseen.
- Viranomaiset eivät aina tunnista lähisuhdeväkivaltaa tai heillä ei ole käytettävissä riittäviä keinoja lähisuhdeväkivaltaan puuttumiseksi.

5 Työpaketti 3: Parisuhdesurmia edeltävät tapahtumaketjut kansallisten rekisteriaineistojen valossa

Tässä luvussa tarkastellaan naisiin kohdistuneiden, vuosina 2003–2018 tapahtuneiden parisuhdetappojen piirteitä ja tapahtumaketjuja viranomaisrekisterien valossa. Parisuhdekumppaniin kohdistuneita henkirikoksia myös verrataan muuhun kuin kuolemaan johtaneeseen parisuhdeväkivaltaan. Tarkastelut perustuvat valtakunnallisista rekisteriaineistoista yhdistettyihin tietoihin.

5.1 Aineisto ja menetelmät

Työpaketti hyödyntää sekä niin sanottuja valmisaineistoja että hanketta varten räätälöityjä rekisteriaineistoja, joihin on haettu tutkimusluvut Poliisihallitukselta, Tilastokeskuksesta ja Findatalta. Kuten työpaketissa 1, myös työpaketissa 3 tiedot henkirikosten uhreista ja tekijöistä saatiin Henkirikollisuuden seurantajärjestelmästä. Rekisteriaineistoja yhdistää se, että kaikissa tiedonkeruu on valtakunnallista, eli samanlaiset tiedot ovat löydettävissä henkilön asuinpaikasta riippumatta. Työpaketissa käytetyt aineistot ja niiden ajallinen kattavuus on kuvattu taulukossa 19. Kuvaamme tässä aineistolähteet yleisellä tasolla, muuttujien tarkempaa sisältöä avataan kunkin muuttujan analyysin yhteydessä.

Taulukko 19. Työpaketissa 3 käytetyt rekisteriaineistot

Tietojen lähde	Tietosisältö	Vuodet
Tilastokeskus	Poliisin tietoon tullut rikollisuus, tekijät ja uhrin/asianomistajat	1996–2018
	Poliisin tietoon tullut parisuhdeväkivalta, tekijät ja uhrin	2009–2018
	Poliisilakiperusteiset kiinniotot (YJT)	2004–2018
	Lähestymiskiellot	2004–2018
	FOLK perustieto	1987–2018
	FOLK tulotieto	1987–2018
	FOLK lapsi-vanhemmat	1987–2018
Findata / THL	Terveystieteiden tutkimuskeskuksen rekisteri (Terveys-Hilmo)	1994–2018

Tietojen lähde	Tietosisältö	Vuodet
	Perusterveydenhuollon avohoidon hoitoilmoitusrekisteri (Avohilmo)	2011–2018
	Sosiaalihuollon hoitoilmoitusrekisteri (Sosiaalihilmo)	2001–2018
	Lastensuojelurekisteri	1991–2018

Tilastokeskuksen kautta on saatavissa Poliisiasian tietojärjestelmään (PATJA) perustuvia tietoja rikosten epäillyistä ja asianomistajista vuodesta 1996 alkaen. Rikoksen uhrien erottelu asianomistajista onnistuu paremmin vuodesta 2008 eteenpäin. Aineisto sisältää erikseen tiedot perhe- ja lähisuhdeväkivallasta (vuosilta 2009–2018), lähestymiskielloista ja poliisilakiperustaisista kiinnitoista (vuosilta 2004–2018). Nämä tiedot ovat pohjana myös Tilastokeskuksen julkaisemalle rikos- ja pakkokeinotilastolle.

Tilastokeskuksen valmisaineistot tarjoavat puolestaan tietoja henkirikosten osapuolten sosiodemografisista taustoista. Tilastokeskuksen FOLK-henkilöaineiston perustietomuoduli sisältää väestörakenne-, tulo- ja työssäkäyntitilastojen tietoja sekä perhetilaston ja väestön koulutusrakennetilaston tietoja. Tilastokeskuksen FOLK asuinliitot -valmisaineisto mahdollistaa perheenjäsenten tietojen liittämisen toisiinsa, ja FOLK tulotiedot -valmisaineisto sisältää tietoja osapuolten taloudellisesta tilanteesta. Valmisaineistojen tiedot ovat saatavilla vuosilta 1987–2018.

Findatan kautta saadaan tietoja henkirikosten ja muun parisuhdeväkivallan osapuolten kontakteista terveydenhuoltoon ja sosiaaliviranomaisiin. Tietoja yhdistellään THL:n Hoitoilmoitusjärjestelmästä (Terveys-Hilmo, 1994–2018), Perusterveydenhuollon avohoidon hoitoilmoitusjärjestelmästä (Avohilmo, 2011–2018), Sosiaalihuollon hoitoilmoitusrekisteristä (Sosiaalihilmo, 2001–2018) sekä Lastensuojelurekisteristä (1991–2018). Findatan tarjoamat aineistot mahdollistavat muun muassa sairaalahoitajaksojen, päihdehoitajaksojen ja lastensuojelun tekemien sijoitusten tarkastelun. Uhrien ja tekijöiden terveydentilan tarkastelussa hyödynnettiin sekä perus- että erikoissairaanhoidon rekistereitä ja suomalaisessa terveydenhuollossa käytössä olevia ICD-10-tautiluokitusta⁴ ja ICPC-2-tautiluokitusta äkivallan määrittelyyn käytettiin kahta ICD-10-tautiluokituksen dianoosiluokkia T74 sekä

4 <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085423>

X85–Y09⁵ ja ICPC2-tautiluokituksen luokkaa Z25⁶. Edellä luetellut diagnoosiluokat viittavat terveydenhuollossa *tunnistettuun väkivaltaan*. Näiden lisäksi tarkastelimme ylipäänsä vammoihin (luokka S⁷) liittyviä kirjauksia sillä on mahdollista, että väkivallasta seuranneita fyysisiä vammoja ei ole tunnistettu väkivallan seurauksiksi.

Henkirikollisuuden seurantajärjestelmästä poimitut tiedot henkirikosten uhreista ja tekijöistä toimitettiin Tilastokeskukselle. Ne uhrin, joiden henkilötunnusta ei ole kirjattu Henkirikollisuuden seurantajärjestelmään, on poistettu analyysistä (N = 6 vuosina 2003–2018). Tilastokeskus korvasi uhrien ja tekijöiden henkilötunnukset pseudonymisoiduilla tunnisteilla ennen aineistojen toimittamista tutkijoille Tilastokeskuksen suljetulla palvelimella sijaitsevaan FIONA-etäkäyttöjärjestelmään, ja sama tehtiin kaikille yhdistettävälle aineistoille. Tämän jälkeen tutkijat yhdistivät eri rekisteriaineistoista saatavat tiedot tutkimusaineistoksi.

Henkirikosten osapuolille haettiin verrokkiaineistoksi muun parisuhdeväkivallan naisuhrin vuosilta 2016–2018. Nämä tiedot pohjaavat edellä kuvattuihin tietoihin poliisin tietoon tulleesta parisuhdeväkivallasta. Kuten työpaketissa 1, kutsumme epäiltyä selkeyden vuoksi tekijöiksi. Ensimmäisessä vaiheessa aineisto rajattiin rikosnimekkeiden osalta pahoinpitelyihin (sis. lievät pahoinpitelyt, perusmuotoiset pahoinpitelyt ja niiden yritykset, törkeät pahoinpitelyt ja niiden yritykset) ja henkirikosten yrityksiin. Seuraavaksi muu lähi-suhdeväkivalta jätettiin pois ja aineisto rajattiin parisuhdeväkivaltaan. Tilastokeskuksen määritelmässä osapuolten suhde on määritelty väestörekisterin perusteella, ja termi ”parisuhde” viittaa entisiin ja nykyisiin avo- ja aviopuolisoihin sekä osapuoliin, joilla on yhteinen lapsi. Määritelmä siis eroaa Henkirikollisuuden seurantajärjestelmästä, joka kattaa myös entisten ja nykyisten (ei-yhdessäasuvien) seurustelukumppanien väliset henkirikokset, joten henkirikosten ja muun väkivallan uhrien tutkimusjoukot eroavat toisistaan tältä osin. Lopuksi aineistoon jätettiin jäljelle vain ne parisuhdeväkivaltaan liittyneet rikosilmoitukset, joissa tekijänä oli mies ja uhrina nainen. Mikäli sama uhri esiintyi aineistossa monta kertaa, häneltä valittiin lopulliseen aineistoon satunnaisotannalla yksi aikavälin rikosilmoituksesta.

Muun parisuhdeväkivallan uhreille ja tekijöille on yhdistetty taustatietoja kaikista edellä kuvatuista viranomaisrekistereistä vastaavasti kuin henkirikosten uhreille ja tekijöille. Lopullinen aineisto sisältää yhteensä 284 parisuhdetapon uhrin (vuosilta 2003–2018) sekä 8 430 muun parisuhdeväkivallan uhrin (vuosilta 2016–2018). Valtaosa verokkiryhmän

5 Väkivaltakirjaukset ICD-10-tautiluokituksen mukaan: T74=Pahoinpitelyoireyhtymät; X85-Y09=Murha, tappo tai muu tahallinen pahoinpitely.

6 Väkivaltakirjaukset ICPC2-tautiluokituksen mukaan: Z25=Väkivaltaan/vahingolliseen tapahtumaan liittyvä ongelma.

7 Ulkoisista syistä aiheutuvien vammojen hoitoon liittyvät kirjaukset ICD-10-tautiluokituksen mukaan: S00-S99=Yksittäisiin kehonalueisiin liittyvä erityyppiset vauriot

rikoksista oli pahoinpitelyjä (65 %) ja lieviä pahoinpitelyjä (31 %). Henkirikosten yrityksiä ja törkeitä pahoinpitelyjä oli yhteensä noin 300 kappaletta. Työpaketin vertailut parisuhdetappojen ja muun parisuhdeväkivallan välillä kuvaavat siis etupäässä henkirikosten eroja viranomaisten tietoon tulleen parisuhdeväkivallan tyypillisimpään muotoon eli perusmuotoisiin ja lieviin pahoinpitelyihin.

Edellä kuvattujen aineistojen yhdistely mahdollistaa henkirikosten ja muun parisuhdeväkivallan uhrien ja tekijöiden vertaamisen toisiinsa ristiintaulukoiden avulla. Aineistolähteet eroavat toisistaan siinä, kuinka pitkältä ajalta ne sisältävät tietoja. Lisäksi aineiston kattavuus ja laatu saattaa parantua lähemmäs 2010-luvun viimeisiä vuosia tultaessa. Niinpä henkirikosten osapuolten analyysin otoskoko riippuu siitä, mitä muuttujaa tarkastellaan. Periaatteena oli, että analyyseihin otettiin mukaan vain ne henkilöt, joista oli saatavilla tarvittavat tiedot viiden henkirikosta edeltäneen vuoden ajalta. Siten tulosten tulkinnessa täytyy huomioida se, että analysoitava henkirikoksien tekijöiden ja uhrien joukko vaihtelee hieman analyysistä toiseen.

Kaikki työpaketin analyysit on tehty Tilastokeskuksen etäkäyttöjärjestelmässä ja Tilastokeskuksen tietosuojajohteistusta noudattaen. Tuloksia, joissa frekvenssi jää alle tutkimusluvan määrittämän kynnyksarvon (muuttujasta riippuen 3 tai 5 havaintoa solua kohden) ei julkaista.

5.2 Uhrien ja tekijöiden sosiaaliset taustatekijät rekisterilähteiden valossa

5.2.1 Sosiodemografiset tekijät

Taulukosta 20 nähdään, että henkirikoksen uhreina kuolleet naiset olivat keskimäärin selvästi vanhempia (keskiarvo 45 v., mediaani 44 v.) kuin muun parisuhdeväkivallan uhrit (keskiarvo 37 v., mediaani 35 v.). Myös henkirikosten tekijät (keskiarvo 47 v., mediaani 46 v.) olivat vanhempia kuin muun parisuhdeväkivallan tekijät (keskiarvo 40 v., mediaani 38 v.).

Työpaketissa 1 uhrit luokiteltiin neljään parisuhdetyyppiin sillä perusteella, oliko heidät surmannut aviopuoliso, avopuoliso, seurustelukumppani vai entinen puoliso (sis. entiset puoliset kaikista kolmesta parisuhdetyypistä). Työpaketissa 3 siviilisäätystä tarkastellaan sen sijaan viranomaisrekisterien perusteella, jotka kattavat luokittelut naimaton, avioliitossa (sisältää asumuseron), eronnut ja leski. Toisin kuin Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän

tiedot, nämä luokittelut kuvaavat vain uhrin tai tekijän siviilisäätystä – eivät uhrin ja tekijän keskinäistä suhdetta. Esimerkiksi siviilisäädyltään ”leski” tai ”naimaton” voi olla henkirikoksen tekijän kanssa avioliitossa tai seurustelusuhhteessa tai tekijän entinen kumppani.

Erilaisista luokitteluperusteista huolimatta Tilastokeskuksen tiedot olivat varsin yhteneväisiä Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän tietojen kanssa. Muutama uhrin tai tekijän kohdalla siviilisäätystä ei löytynyt Tilastokeskuksen aineistossa, mutta siltä osin kuin tieto oli saatavilla, lähes kaikki aviopuolisonsa surmaamista naisista olivat myös Tilastokeskuksen aineiston perusteella avioliitossa (96 %) rikosta edeltäneen vuoden lopussa. Avopuolisonsa surmaamista naisista suurin osa oli naimattomia (45 %) tai eronneita (39 %), samoin seurustelukumppaninsa surmaamista naisista (naimattomia 45 %, eronneita 35 %). Myös entisen kumppaninsa surmaamat naiset olivat enimmäkseen naimattomia (42 %) ja eronneita (40 %) ja pieni osa avioliitossa (13 %).

Tekoa edeltäneen vuoden lopussa hieman suurempi osa henkirikoksen (43 %) kuin muun parisuhdeväkivallan (40 %) uhreista oli siviilisäädyltään avioliitossa. Uhrin naimattomuus oli selvästi yleisempää muun parisuhdeväkivallan (40 %) kuin henkirikosten (29 %) kohdalla. Sen sijaan eronneita oli hieman enemmän henkirikoksen uhrien (24 %) kuin muun väkivallan uhrien (19 %) joukossa.

Siviilisäätysten jakauma muuttui vain hieman henkirikosta edeltäneinä vuosina. Viiden vuoden takaiseen tietoon verrattuna eronneiden osuus kasvoi suunnilleen saman verran henkirikoksen uhrien keskuudessa (+5 %-yksikköä) ja muun väkivallan uhrien keskuudessa (+4 %-yksikköä). Siviilisäädyn jakauman pysyvyys ei kuitenkaan merkitse sitä, että esimerkiksi naimisissa olleet osapuolet olisivat naimisissa samojen ihmisten kanssa koko seuranta-ajan. Myös tekijöiden siviilisäädyn jakaumassa havaittiin varsin vähän muutoksia seurannan aikana.

Työpaketissa 1 havaittiin, että valtaosalla henkirikoksen uhreista (75 %) ja myös useammalla kuin joka toisella tekijöistä (61 %) oli lapsia. Tilastokeskuksen aineisto mahdollisti perhetyypin tarkemman tarkastelun. Henkirikosten uhreista vain hieman yli kolmannes (37 %) asui alle 18-vuotiaiden lasten tai lasten ja puolison kanssa tekoa edeltävän vuoden lopussa, muun väkivallan uhreista vastaava osuus oli noin joka toinen (51 %). Puolison kanssa ilman lapsia asui lähes yhtä suuri osuus henkirikosten (31 %) kuin muun parisuhdeväkivallan (32 %) uhreista. Perheväestön kuulumattomien osuus oli selvästi suurempi henkirikoksen uhrien (32 %) kuin muun parisuhdeväkivallan uhrien (18 %) keskuudessa. Erot johtuvat ainakin osittain ikärakenteen eroista.

Myös perhetyypin osalta ajalliset muutokset olivat verrattain pieniä. Henkirikosten uhrien kohdalla perheeseen kuulumattomien osuus kasvoi (+6 %-yksikköä) ja puolison ja lasten kanssa asuvien osuus väheni (-8 %-yksikköä) viiden tekoa edeltäneen vuoden aikana. Muun väkivallan uhrien osalta perheväestöön kuulumattomien osuus sen sijaan väheni (-8 %-yksikköä) ja puolison ja lasten kanssa asuvien osuus kasvoi (+11 %-yksikköä).

Taulukko 20. Henkirikoksen ja muun parisuhdeväkivallan uhrien ja tekijöiden sosiodemografiset taustatekijät.

Muuttuja		Henki- rikoksen uhrit	Muun parisuhde- väkivallan uhrit	Henki- rikoksen tekijät	Muun parisuhde- väkivallan tekijät
		N = 284	N = 8430	N = 284	N = 8430
Ikä tekohetkellä	Keskiarvo (kh)	45 (16)	37 (13)	47 (15)	40 (13)
	Mediaani	44	35	46	38
Siviilisäätö tekoa edeltävänä vuonna	Avioliitossa (%)	43	40	42	40
	Eronnut (%)	24	19	23	18
	Naimaton (%)	29	40	32	41
	Leski (%)	4	1	<3 % ^a	0,3
Asuinperustainen perhetilanne tekoa edeltävänä vuonna	Aviopari/avopari ja lapsia (%)	23	33	21	34
	Aviopari/avopari ilman lapsia (%)	31	31	30	31
	Vanhempi ja lapsi(a) (%)	14	18	4	3
	Ei kuulu perheväestöön	32	18	45	32

Perheväestöön kuulumattomien osuus oli tekijöiden keskuudessa suurempi kuin uhrien kohdalla. Lähes puolet puolisonsa surmanneista (45 %) ja kolmannes muuta parisuhdeväkivaltaa tehneistä (32 %) asui yksin tekoa edeltävänä vuonna. Merkittävä osa aineiston parisuhdeväkivallan tekijöistä kohdisti siis väkivaltaa entiseen tai nykyiseen kumppaniin, jonka kanssa ei väestörekisterin mukaan asunut (tekoa edeltävänä vuonna) samassa taloudessa. Myös tekijöiden osalta perhetyypin muutokset olivat vähäisiä. Henkirikoksen tehneiden joukossa perheväestöön kuulumattomien osuus nousi seurannan aikana

(+6 %-yksikköä) ja yhdessä kumppanin ja lasten kanssa asuvien osuus väheni (-6 %-yksikköä). Kuten uhrienkin kohdalla, muuta väkivaltaa tehneiden osalta perheväestöön kuulumattomien osuus sen sijaan väheni (-8 %-yksikköä) ja puolison ja lasten kanssa asuneiden osuus kasvoi (+10 %-yksikköä). Myös tekijöiden osalta erot heijastavat todennäköisesti eroja ikärakenteessa.

Sosiodemografisten tekijöiden osalta tulokset vahvistavat ja tarkentavat työpaketti 1:n havaintoja. Tyypillinen parisuhdetapon uhri on keski-ikäinen, siviilisäädyltään avioliitossa ja asuu kotitaloudessa, jossa ei ole alle 18-vuotiaita lapsia. Perhetyypin ja siviilisäädyn osalta ei havaita juuri muutoksia ennen henkirikosta. Muun parisuhdeväkivallan uhrit ovat keskimäärin henkirikosten uhreja nuorempia ja asuvat useammin yhdessä lasten kanssa. Havaittu ero ikärakenteessa saattaa aiheuttaa eroavaisuuksia myös muiden muuttujien osalta.

5.2.2 Sosiaalinen asema

Työpaketissa 1 todettiin, että useimmilla henkirikoksen uhreilla oli heikko sosiaalinen asema, mutta Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä ei sisällä kovinkaan paljon tietoa osapuolten sosioekonomisesta tilanteesta. Työpaketin 3 aineisto on näiltä osin huomattavasti kattavampi, ja mahdollistaa myös koulutuksen ja tulojen tarkastelujen sekä vertaamisen muun parisuhdeväkivallan uhreihin.

Lähes joka toisella henkirikoksen uhreista (45 %) ei ollut toisen asteen koulutusta ja lähes yhtä suurella osalla (42 %) toisen asteen koulutus oli korkein suoritettu koulutus (taulukko 21). Uhrien koulutustaso oli siis selvästi matalampi kuin suomalaisilla naisilla keskimäärin. Yksi kymmenestä henkirikoksen uhreista oli kuitenkin suorittanut alemman (10 %) korkeakoulututkinnon ja pieni osa ylemmän korkeakoulututkinnon tai tutkijakoulutuksen (4 %). Muun parisuhdeväkivallan uhrien koulutus oli vain hieman korkeampi; tästäkin ryhmästä reilu kolmannes (38 %) oli vailla toisen asteen koulutusta. Tekijöiden keskimääräinen koulutustaso oli vielä hieman uhrien koulutustasoa matalampi. Lähes joka toisella (47 %) henkirikoksen tehneistä ei ollut toisen asteen koulutusta, ja lähes yhtä monella (44 %) oli vain toisen asteen koulutus. Muun väkivallan tekijöiden keskimääräinen koulutustaso oli vain hieman korkeampi.

Alle puolet (42 %) henkirikoksen uhreista oli tekoa edeltävän vuoden lopussa työssä tai opiskelijoita. Osuus oli pienempi kuin muun väkivallan uhrien keskuudessa (55 %). Lähes joka neljäs henkirikoksen uhreista oli työtön (23 %) ja useampi kuin joka kymmenes vanhuseläkkeellä (13 %). Lähes sama osuus uhreista oli eläkkeellä alle 65-vuotiaana (12 %) tai muista syistä työvoiman ulkopuolella (10 %). Muun väkivallan uhreista suurempi osa oli työssä tai opiskelija (55 %) ja selvästi pienempi osuus vanhuseläkkeellä (3 %) tai muulla

eläkkeellä (6 %). Sen sijaan työttömyys (21 %) oli lähes yhtä yleistä muun parisuhdeväkivallan uhrien keskuudessa ja muista syistä työvoiman ulkopuolella oleminen (15 %) yleisempää kuin henkirikoksen uhrien kohdalla. Henkirikoksen uhrien heikko työelämäsidoks oli näkyvissä jo vuosia ennen tekoa. Viisi vuotta ennen tekoa työllisten osuus oli vain kolme prosenttiyksikköä korkeampi kuin tekoa edeltävänä vuonna. Suurin muutos liittyi vanhuseläkkeellä olevien osuuden kasvamiseen lähemmäs henkirikosta tultaessa. Henkirikoksen tehneiden työelämäsidoks oli vielä heikompaa kuin uhrien. Tekijöistä kolmannes (33 %) oli työelämässä tai opiskeli tekoa edeltävänä vuonna. Tekijöitä oli myös hieman enemmän työttöminä ja alle 65-vuotiaana eläkkeellä (erotus alle 5 %-yksikköä). Tekijöiden osalta työssä olevien osuus pieneni seurannan aikana lähes kymmenen prosenttiyksikköä.

Uhrien ja tekijöiden sosiaalinen huono-osaisuus näkyy myös ansiotulojen (brutto) tarkastelussa. Henkirikosta edeltävänä vuonna henkirikoksen uhrien inflaatiokorjattu⁸ mediaanitulo oli 1 085 €/kk (kaikki naiset 2018⁹: 1 790 €/kk) ja tulojen keskiarvo samassa ryhmässä 1 361 €/kk (kaikki naiset 2018: 2 060 €/kk). Muun parisuhdeväkivallan uhrien ansiotulotasoa oli hieman parempi kuin henkirikoksen uhrien, mutta silti selvästi keskivertoväestöä matalampi. Tulot myös kehittyivät hitaasti; viiden vuoden takaiseen tulotasoon verrattuna henkirikoksen uhrien mediaanitulot nousivat 95 €/kk, muun väkivallan uhrien tulot 192 €/kk.

Tekijöiden keskimääräiset tulot olivat hieman uhrien tuloja korkeammat, mutta silti selvästi väestön keskitulojen alapuolella. Rikosta edeltäneenä vuonna henkirikoksen tehneiden mediaanitulo oli 950 euroa (kaikki miehet 2018: 2 300 €/kk) kuukaudessa (keskiarvo 1 410 €/kk, kaikki miehet 2018: 2 700 €/kk), ja muuta väkivaltaa tehneiden jälleen tätä korkeammat. Henkirikoksen tekijöiden osalta tulokehitys oli vielä heikompaa kuin uhrien kohdalla: henkirikoksen tehneiden mediaanitulot kasvoivat seurannan aikana vain 67 eurolla ja muuta väkivaltaa tehneiden 250 eurolla.

8 Inflaatiokorjaus vuoden 2018 tasolle

9 Lähde: Verohallinnon tilastotietokanta <https://vero2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Vero/>

Taulukko 21. Henkirikoksen ja muun parisuhdeväkivallan uhrien ja tekijöiden sosiaalinen asema

Muuttuja		Henki- rikoksen uhrit	Muun parisuhde- väkivallan uhrit	Henki- rikoksen tekijät	Muun parisuhde- väkivallan tekijät
		N=284	N=8430	N=284	N=8430
Korkein koulutus	Perusaste tai matalampi ^a (%)	45	38	47	44
	Toinen aste (%)	42	46	44	45
	Alempi korkea-aste ^b (%)	10	12	8	8
	Ylempi korkea-aste tai tutkijakoulutus (%)	4	5	2	3
Pääasiallinen toiminta	Työssä tai opiskelija (%)	42	55	33	53
	Työtön (%)	23	21	28	26
	Vanhuseläkkeellä (%)	13	3	10	4
	Muulla eläkkeellä (%)	12	6	17	6
	Muu työelämän ulkopuolella (%)	10	15	12	11
Taloudellinen tilanne	Ansiotulojen keskiarvo (kh), €	1361 (1010)	1518 (1233)	1410 (1395)	1933 (1696)
	Ansiotulojen mediaani, €	1085	1163	950	1508
	Palkkatulojen keskiarvo (kh), € (jos tuloja)	1721 (1216)	1745 (1417)	2036 (1948)	2327 (1848)
	Palkkatulojen mediaani, € (jos tuloja)	1879	1646	1718	2215
	Sai toimeentulotukea (%)	30	31	31	28
	Sai sairauspäivärahaa (%)	10	10	10	8

^aSis. koulutus tuntematon ^bSis. Erikoiskoulutusaste

Edellä tarkasteltu veronalainen bruttoansiotulo sisältää palkkatulojen lisäksi muutkin verotettavat ansiotulot. Uhrien ja tekijöiden taloudellista tilannetta tarkasteltiin myös rajaamalla tarkastelu pelkästään työikäisten palkkatuloihin. Näin tarkasteltuna ylipäänsä palkkatuloa sai hieman yli puolet (55 %) henkirikoksen uhreista ja hieman pienempi osuus (50 %) henkirikoksen tekijöistä. Palkkaa saaneiden osuudet olivat hieman suurempia muun parisuhdeväkivallan uhrien (58 %) ja erityisesti tekijöiden (63 %) keskuudessa. Kun tarkastelu rajataan ylipäänsä palkkatuloa saaneisiin työikäisiin henkilöihin, henkirikoksen

uhrien mediaanipalkka tekoa edeltävänä vuonna oli 1 879 €/kk. Tekijöiden mediaanipalkka oli matalampi eli 1 718 €/kk. Muun parisuhdeväkivallan uhrien mediaanipalkka oli henkirikosten uhrien mediaanipalkkaa matalampi, mutta tekijöiden kohdalla muuta väkivaltaa tehneiden mediaanipalkka oli korkeampi. Kaikkien tarkasteltujen ryhmien mediaanipalkat olivat siis selvästi väestön keskipalkkoja matalammat¹⁰ myös silloin, kun tarkastelu rajattiin työssäkäyneisiin henkilöihin. Lähes kolmannes parisuhdetapon (30 %) ja muun väkivallan (31 %) uhreista sai toimeentulotukea tekoa edeltävän vuoden aikana. Toimeentulotuen saamisen todennäköisyys kasvoi seurannan aikana molemmissa ryhmissä (+8 %-yksikköä). Toimeentulotuen saaminen oli suunnilleen yhtä yleistä väkivaltaa tehneiden keskuudessa. Lähes joka kolmas parisuhdetapon tehneistä (31 %) ja hieman pienempi osuus (28 %) muuta väkivaltaa tehneistä oli saanut toimeentulotukea tekoa edeltävän vuoden aikana. Molemmissa ryhmissä toimeentulotuen saaminen lisääntyi seurannan aikana vain hieman.

Kymmenesosa parisuhdetapon (10 %) ja muun parisuhdeväkivallan (10 %) uhreista sai tekoa edeltävän vuoden aikana sairauspäivärahaa. Osuudet olivat lähes samat, kun tarkastelu rajattiin työkäisiin. Sairauspäivärahaa saaneiden osuus kasvoi vain hieman seurannan aikana molemmissa ryhmissä (+1–2 %-yksikköä). Myös henkirikoksen tekijöistä kymmenesosa (10 %) sai sairauspäivärahaa edeltävän vuoden aikana, ja muun parisuhdeväkivallan tekijöistäkin lähes yhtä suuri osuus (8 %). Tekijöiden keskuudessa sairauspäivärahan yleisyydessä ei juuri tapahtunut muutoksia seurannan aikana.

Parisuhdetyyppien välinen vertailu osoitti, että seurustelukumppaninsa surmaamiksi joutuneilla oli matalimmat mediaanitulot (830 €/kk) ja aviopuolison surmaamiksi joutuneilla korkeimmat (1 267 €/kk). Samoin toimeentulotukea saaneiden uhrien osuus oli pienin aviopuolionsa surmaamista naisista (11 %) ja suurempi entisen puolionsa (36 %) tai avopuolionsa (42 %) surmaamiksi joutuneiden uhrien keskuudessa. Erityisen usein toimeentulotukea saivat seurustelukumppaninsa surmaamat uhrin (46 %), ja tässä ryhmässä toimeentulotukea saaneiden osuus myös lisääntyi selvästi seurannan aikana (+18 %-yksikköä). Myös työpaketissa 1 havaittiin, että avioliitossa olevat uhrin olivat vähemmän sosiaalisesti huono-osaisia muihin parisuhdetyyppeihin verrattuna. Sen sijaan sairauspäivärahan saamisen yleisyydessä ei nähty suuria eroja parisuhdetyyppien välillä vaan sairauspäiväraha saaneiden osuus oli kaikissa ryhmissä noin kymmenen prosenttia (9–11 %).

Kokonaisuudessaan sosioekonomisen tilanteen tarkastelu osoittaa, että henkirikoksen uhrien ja tekijöiden elämää luonnehtii matala koulutus ja heikko kiinnittyminen työelämään, eikä tilanteissa nähdä suuria muutoksia ennen henkirikosta. Näiden mittarien kautta tarkasteltuna parisuhdekumppaniin kohdistuneen henkirikoksen uhrin ja tekijät

¹⁰ Vuonna 2018 koko-aikaisten palkansaajien kokonaisansion mediaani oli naisilla 2 827 euroa, miehillä 3 398 euroa (Tilastokeskus 2023b).

näyttäytyvät vain hieman muun parisuhdeväkivallan osapuolia huono-osaisempana ryhmänä. Toisaalta uhrien ja tekijöiden joukossa on myös paljon vaihtelua: noin kymmenesosa uhreista ja tekijöistä on korkeakoulutettuja. Parisuhdetappojen uhrin ja tekijän välinen väkivalta on vähemmän syrjäytyneitä kuin perinteisen suomalaisen henkirikostyyppin – miesten välisen alkoholisidonnaisen väkivallan – osapuolet (Kivivuori & Lehti 2012).

5.3 Aikaisempi viranomaisten tietoon tullut väkivalta

Työpaketissa 1 havaittiin, että useilla kumppaninsa surmanneilla henkilöillä oli jo ennestään rikoshistoriaa. Työpaketin 3 aineisto mahdollistaa rikoshistorian tarkemman tarkastelun. Useampi kuin joka toinen (56 %) henkirikoksen tehneistä ja lähes puolet muuta parisuhdeväkivaltaa tehneistä (47 %) oli ollut jostakin rikoksesta epäiltyinä tekoa edeltävän vuoden aikana. Henkirikoksen tehneet näyttäytyivät muuta väkivaltaa tehneitä rikosaktiivisempina myös tekoa edeltävän vuoden rikosepäilyjen lukumäärien tarkasteluissa (rikosepäilyjen keskiarvo 2,7/hlö vs. 2,2/hlö; mediaani 1/hlö vs. 0/hlö). Rikollisuus myös lisääntyi lähemmäs henkirikosta tultaessa (ks. Liitetaulukko 1). Viiden vuoden seurannan aikana rikoksesta epäiltyjen henkilöiden osuus kasvoi henkirikoksen tekijöiden joukossa jopa 20 prosenttiyksikköä ja samalla lisääntyi myös rikosepäilyjen keskimääräinen lukumäärä henkilöä kohden (+1,1 per hlö). Myös muuta väkivaltaa tehneiden keskuudessa rikoksesta epäiltyjen osuus (+8 %-yksikköä) ja epäilyjen lukumäärän keskiarvo (+0,6 per hlö) lisääntyivät, mutta selvästi vähemmän kuin henkirikoksen tehneillä.

Lähes yhtä suuri osuus henkirikoksen tehneistä (19 %) ja muuta parisuhdeväkivaltaa tehneistä (17 %) oli ollut poliisivankilassa (putkassa) tekoa edeltäneen vuoden aikana ns. poliisilakiperusteisen kiinnioton johdosta. Poliisivankilakäyntien yleisyys myös lisääntyi seurannan aikana henkirikoksen tehneillä (+10 %-yksikköä) enemmän kuin muuta väkivaltaa tehneillä (+4 %-yksikköä). Henkirikoksen tehneiden kohdalla poliisivankilassa olleiden osuus oli korkeimmillaan kaksi vuotta ennen tekoa ja väheni hieman teon lähestyessä. Käyntien määrän vuosittainen keskiarvo sen sijaan oli molemmissa ryhmissä korkeimmillaan tekoa edeltävänä vuonna ja kasvoi seurannan aikana selvästi (henkirikoksen tehneillä +0,5 poliisivankilakäyntiä, muuta väkivaltaa tehneillä +0,1 poliisivankilakäyntiä).

Edellä tarkastellut tekijän aikaisemmat rikosepäilyt ja poliisivankilakäynnit kuvastivat tekijöiden rikoskäyttäytymisestä seuranneita viranomaiskontakteja ylipäänsä, mutta eivät kuvaa väkivaltaisten tekojen tai uhrin kohdistetun väkivallan yleisyyttä. Alle viidennes (17 %) henkirikoksen uhreista ja hieman pienempi osuus muun väkivallan uhreista (13 %) oli kirjattuna poliisin tietoihin parisuhdeväkivallan uhrina tekoa edeltävän vuoden aikana. ”Parisuhdeväkivalta” viittaa tässä yhteydessä Tilastokeskuksen luokitteluun tekijän ja uhrin lähisuhteesta. Myös poliisin tietoon tulleiden parisuhdeväkivaltatapausten lukumäärä henkilöä kohden oli selvästi korkeampi henkirikoksen uhrien (0,5 rikosepäilyä per hlö) kuin

muun väkivallan uhrien (0,2 rikosepäilyä per hlö) keskuudessa. Parisuhdeväkivaltaa kokeneiden uhrien osuus lisääntyi seurannan aikana sekä henkirikoksen uhrien (+16 %-yksikköä) että muun väkivallan rikosten uhrien (+8 %-yksikköä) keskuudessa, mutta oli koko seurannan ajan varsin matalalla tasolla. Samoin lisääntyi parisuhdeväkivaltatapausten lukumäärä, jälleen enemmän henkirikoksen uhrien kohdalla (+ 0,4 epäilyä per hlö vs. +0,1 epäilyä per hlö). Viranomaisrekistereistä löytyvä parisuhdeväkivallan vähäinen määrä on todennäköisesti aliarvio. Esimerkiksi työpaketissa 1 tutkinnanjohtavat arvioivat tekijän kohdistaneen uhriin väkivaltaa ennen rikostekoa useammassa kuin puolessa tapauksista (53 %) ja lähes joka neljännessä (23 %) tapauksessa tutkinnanjohtaja vastasi, ettei voinut ottaa asiaan kantaa.

Uhrien hakemat lähestymiskiellot olivat melko harvinaisia. Aineistossa ovat mukana sekä poliisin määräämät väliaikaiset lähestymiskiellot että käräjäoikeuden määräämät lähestymiskiellot. Edellisen viiden vuoden aikana henkirikoksen uhreista lähestymiskiellolla suojattuja oli alle kymmenes (9 %). Muun parisuhdeväkivallan osalta vastaava osuus oli noin puolet tästä (4 %). Vuotta ennen tekoa osuus oli 6 prosenttia henkirikoksen uhreista ja 2 prosenttia muun parisuhdeväkivallan uhreista. Tekohetkellä henkirikoksen uhreista 2 prosenttia oli suojattu lähestymiskiellolla henkirikoksen tekijää vastaan. Jonakin ajanjaksona kyseistä tekijää vastaan oli ollut suojattuna 5 prosenttia uhreista. Myös lähestymiskieltojen rikkomisia raportoitiin vähän. Aineistosta löytyi alle viisi henkirikoksen tekijää, jotka olivat rikkoneet (entistä) puolisoaan kohtaan asetettua lähestymiskieltoa.

Myös turvakotiasiakkuudet olivat henkirikosten uhrien kohdalla harvinaisia. Vuosien 2016–2018 henkirikoksen uhreille haettiin työpaketissa 2 tietoa turvakotiasiakkuuksista, mutta tietoa ei lopulta otettu käyttöön, koska tapausten määrä oli alle 5 (vastaavaa tietoa ei haettu muun väkivallan uhrien osalta). Näin ollen työpaketti 1:n arviota turvakotiasiakkuuksien vähäisyydestä voi pitää luotettavana.

Taulukko 22. Henkirikoksia ja muuta parisuhdeväkivaltaa edeltänyt poliisiin tietoon tullut väkivalta ja lähestymiskiellot (1v ennen tekoa).

Muuttuja		Henkirikoksen uhrin	Muun parisuhdeväkivallan uhrin
		N = 284	N = 8460
Viranomaisten tietoon tullut rikollisuus	Tekijä epäiltynä jostakin rikoksesta (%)	56	47
	Tekijän rikosepäilyjen lkm/hlö, keskiarvo	2,7	2,2
	Tekijän rikosepäilyjen lkm/hlö, mediaani	1	0
	Tekijä säilöön otettuna poliisivankilassa (%)	19	17
	Polisivankilakäyntien lkm/tekijä, keskiarvo	0,79	0,34
	Polisivankilakäyntien lkm/tekijä, mediaani	0	0
Viranomaisten tietoon tullut parisuhdeväkivalta	Uhri parisuhdeväkivallan uhrina (%)	17	13
	Parisuhdeväkivaltatapausten lkm/uhri, keskiarvo	0,5	0,2
	Parisuhdeväkivaltatapausten lkm/uhri, mediaani	0	0
	Lähestymiskielto edeltävänä vuonna (%)	9	4
	Lähestymiskielto tekohetkellä	2	—

Aineiston avulla oli mahdollista tarkastella lisäksi sitä, minkälaisia rikoksia henkirikoksen tehneet tekivät ennen henkirikosta ja keihin rikokset kohdistuivat henkirikosta edeltävän vuoden aikana. Henkirikoksen tehneiden yleisimmät rikosteot tekoa edeltävän vuoden aikana olivat perusmuotoisia pahoinpitelyjä (20 % tekijöistä epäiltynä vähintään kerran), näpistyksiä (10 %), laittomia uhkauksia (9 %), lieviä pahoinpitelyjä (7 %) ja liikenne rikkomuksia (9 %). Valtaosa henkirikoksen tehneiden muista tekoa edeltävänä vuonna tehdyistä rikoksista (78 %) ei kohdistunut henkirikoksen uhriin. Osuus oli lähes sama muuta väkivaltaa tehneillä (82 %). Kun tarkastelu rajataan henkirikoksen uhreihin kohdistuneihin rikoksiin, tyypillisimmät rikokset olivat perusmuotoinen pahoinpitely (11 % tekijöistä), vainoaminen (6 % tekijöistä) ja lievä pahoinpitely (4 % tekijöistä).

Parisuhdetyyppien vertailu osoitti, että rikoksesta epäiltyjen osuus oli pienin aviopuolisonsa surmanneiden keskuudessa (40 %). Avopuolisonsa, seurustelukumppaninsa tai entisen kumppaninsa surmanneista tekijöistä selvästi useammalla kuin joka toisella (64–65 %) oli jo ennestään rikoshistoriaa. Myös rikosepäilyjen keskimääräinen lukumäärä oli

selvästi korkeampi niillä tekijöillä, jotka olivat tappaneet tyttöystävänsä (3,9 rikosepäilyä per hlö), entisen kumppaninsa (3,9 per hlö) tai avopuolisonsa (3,1 per hlö) verrattuna niihin tekijöihin, joiden henkirikos oli kohdistunut aviovaimoon (1,2 per hlö). Sama havainto tehtiin putkakäyntien tarkastelussa: noin neljännes tyttöystävänsä (25 %), entisen puolisonsa (24 %) tai avovaimonsa (22 %) tappaneista henkilöistä oli ollut putkassa tekoa edeltävän vuoden aikana. Osuus oli selvästi matalampi aviopuolisonsa surmanneiden kohdalla (11 %). Tältä osin tulokset ovat yhteneväisiä sekä edellisen tarkastelun että työpaketin 1 kanssa: aviopuolisoihin kohdistuvissa henkirikoksissa havaitaan muita ryhmiä vähemmän riskitekijöitä. Entisen puolisonsa surmaamat naiset olivat lähestymiskielloilla suojattuja muita ryhmiä useammin (19 %), mutta he eivät eronneet muista ryhmistä aiemman poliisin tietoon tulleen perheväkivallan yleisyydessä.

Aikaisemman rikollisuuden tarkastelu vahvistaa työpaketti 1:n havaintoja henkirikoksen tekijöiden rikoshistoriasta. Keskivertoväestöön verrattuna suuri osa henkirikoksen tehneistä on ollut epäiltynä *jostakin* rikoksesta ja he ovat olleet verrattain usein poliisivankilassa. Vain vähemmistö poliisin tietoon tulleista rikoksista on kuitenkin kohdistunut henkirikoksen uhriin. Tulosten perusteella vaikuttaa siltä, että tulevaa henkirikosta on vaikea ennakoida poliisin tietoon tulleiden rikosten perusteella (ks. tarkemmin luku 6.2). Samaa lopputulosta tukevat muut suoraan väkivaltaan tai rikosprosessiin liittyvien toimien tulokset: lähestymiskieltoja on ollut voimassa vain harvoin, ja saatavilla olevan tiedon mukaan uhrit eivät yleensä ole olleet turvakodissa ennen henkirikosta. Aikaisempaan rikollisuuteen liittyvien tietojen perusteella henkirikosten tekijöillä havaitaan hieman useammin riskitekijöitä muuta parisuhdeväkivaltaa tehneisiin verrattuna, mutta erot ovat pieniä eivätkä henkirikoksen tehneet erottaudu niiden perustella selkeästi omaksi ryhmäkseen.

5.4 Aikaisemmat kontaktit sosiaali- ja terveysviranomaisiin

Työpaketin 3 aineiston avulla voidaan tarkastella, kuinka usein henkirikosten uhreilla oli kontakteja sosiaali- ja terveysviranomaisiin ja olivatko he olleet väkivallan takia hoidettavina terveydenhuollossa.

Henkirikosta edeltävän vuoden aikana vain 5 prosentilla henkirikoksen uhreista löytyi väkivaltaan (diagnosiluokat T74, X85-Y09) liittyvä kirjaus erikoissairaanhoidosta (taulukko 24). Muun väkivallan uhrien kohdalla vastaava osuus oli vain hieman suurempi, 7 prosenttia. Viiden vuoden seurantajakson aikana väkivaltaan liittyvät kirjaukset lisääntyivät hieman henkirikoksen uhreilla: 5 vuotta ennen tekoa vuosittaisia käyntejä oli alle kahdella prosentilla (liitetaulukko 1). Väkivaltaan liittyvät kirjaukset lisääntyivät myös muun

parisuhdeväkivallan uhreilla. Muihin ulkoisista syistä aiheutuneiden vammojen hoitoon (ICD-10-tautiluokituksen luokka S*) liittyviä käyntejä löytyi 15 prosentille henkirikoksen uhreista tekoa edeltävän vuoden ajalta, muun väkivallan uhreista vastaava osuus oli 14 prosenttia¹¹. Vammoihin liittyvät kirjaukset kasvoivat siten, että viisi vuotta ennen henkirikosta vamman takia hoidossa oli 8 prosenttia ja vuotta ennen tekoa 15 prosenttia uhreista. Henkirikoksen uhreista 14 prosentille ja muun väkivallan uhreista hieman useammalle (19 %) löytyi mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöihin (ICD-10-tautiluokituksen luokka F) liittyvä käynti rikostekoa edeltävän vuoden ajalta.

Perusterveydenhuollossa väkivallan vuoksi hoidettujen henkirikoksen uhrien osuus oli suunnilleen sama. Muun väkivallan uhrien osalta osuus oli vielä pienempi. Perusterveydenhuollon aineistoa käytettiin hankkeessa vuodesta 2011 alkaen, eli vuosien 2016–2018 henkirikosten uhreille.

Terveydenhuollon kirjausten perusteella henkirikosten uhrien kokemaa väkivaltaa tunnistettiin terveydenhuollossa harvoin: vain pieni osa käynneistä liittyi suoraan väkivallan tai ulkoisista syistä aiheutuneiden vammojen hoitamiseen. Kyse ei kuitenkaan ollut siitä, että uhrit eivät käyttäisi terveydenhoidon palveluita: tekoa edeltävän vuoden aikana lähes kaikki henkirikoksen uhrit kävivät ainakin kerran perusterveydenhoidossa (95 %). Muun väkivallan uhrien kohdalla osuus oli lähes yhtä suuri (90 %). Käyntejä oli paljon: henkirikoksen uhrien vuosittaisten käyntien henkeä kohden laskettu mediaani oli 12 käyntiä vuodessa. Tämä tarkoittaisi käyntiä joka kuukausi. Käyntien keskiarvo oli vielä selvästi korkeampi, 38 vuosittaista käyntiä henkeä kohden. Muun väkivallan uhreilla käyntejä oli vähemmän (mediaani 9, keskiarvo 16). Käyntien vuosittainen lukumäärä kasvoi lähemmäs rikostekoa tultaessa sekä henkirikoksen (1 v. ennen keskiarvo 38 käyntiä, 5 v. ennen 21 käyntiä) että muun väkivallan uhreilla (1. ennen keskiarvo 16 käyntiä, 5 v. ennen 11 käyntiä). On vaikea arvioida, kuinka suuri osa näistä käynneistä johtuu parisuhdeväkivallasta tai sen uhkasta, mutta selvää on, että väkivallan seuraukset voivat näkyä terveydenhuollossa monella muullakin tavalla kuin väkivallan näkyvien jälkien hoitona (Siltala 2021, Siltala ym. 2022).

Myös erikoissairaanhoidossa käyminen oli yleistä. Henkirikoksen uhreista yli puolet (56 %) oli ollut erikoissairaanhoidossa edellisen vuoden aikana. Muun väkivallan uhreilla osuus oli vielä suurempi (65 %). Rikostekoa edeltävän vuoden aikana henkirikoksen uhreilla oli keskimäärin 4 käyntiä henkilöä kohden, muun väkivallan uhreilla keskimäärin 5. Käyntien keskimääräinen lukumäärä myös kasvoi lähemmäs rikostekoa tultaessa molemmissa

¹¹ ICD-10-tautiluokituksessa ulkoisista syistä aiheutuvia vammoja voidaan kirjata myös luokkaan T, mutta tähän luokkaan kirjattuja käyntejä oli vielä vähemmän kuin S-luokkaan kirjattuja.

ryhmissä (liitetaulukko 1). Erikoissairaanhoidon kirjausten perusteella henkirikosten uhrien käynnit tekoa edeltävän vuoden aikana liittyivät useimmiten mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöihin (luokka F, 56 % käynneistä), verenkiertoelinten sairauksiin (luokka I, 12 % käynneistä) sekä ulkoisista syistä aiheutuneisiin vammoihin (luokka S, 10 % käynneistä). Yksittäinen käynti voi liittyä moniin eri terveysongelmiin ja johtaa moneen eri diagnoosimerkintään.

Myös tekijöillä oli paljon käyntejä erikoissairaanhoidossa rikosta edeltävän vuoden aikana, ja käynnit myös lisääntyivät tekoa edeltävinä vuosina jonkin verran. Tekoa edeltävänä vuonna puolet tekijöistä (54 %) kävi erikoissairaanhoidon vastaanotolla, 5 vuotta ennen noin 42 prosenttia. Myös henkirikosten tekijöiden kohdalla ylivoimaisesti suurin osa käynneistä liittyi mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöihin (41 % käynneistä). Seuraavaksi yleisimpiä käyntisyitä olivat myös tässä ryhmässä ulkoisista syistä aiheutuneisiin vammoihin liittyvät käynnit (11 % käynneistä) sekä verenkiertoelinten sairauksiin liittyvät käynnit (9 % käynneistä).

Taulukko 23. Henkirikoksia ja muuta parisuhdeväkivaltaa edeltäneet kontaktit sosiaali- ja terveysviranomaisiin

Muuttuja		Henkirikokset	Muu parisuhdeväkivalta
		N = 284	N = 8430
Kontaktit terveysviranomaisiin	Uhri erikoissairaanhoidossa väkivallan takia (%), ICD-10, luokat T74, X85-Y09	5	7
	Uhri erikoissairaanhoidossa ulkoisen vamman takia (%), ICD-10, luokka S	15	14
	Uhri erikoissairaanhoidossa mielenterveysongelman takia (%), ICD-10, luokka F	14	19
	Uhri perusterveydenhuollossa väkivallan takia (%), luokka Z25	<5 % ^a	2
	Uhri erikoissairaanhoidossa (%)	56	65
	Uhrin erikoissairaanhoidon käyntien lkm, keskiarvo	4	5
	Uhrin erikoissairaanhoidon käyntien lkm, mediaani	2	1
	Uhri perusterveydenhuollossa (%)	95	90
	Uhrin perusterveydenhuollon käyntien lkm, keskiarvo	38	16
	Uhrin perusterveydenhuollon käyntien lkm, mediaani	9	12
Kontaktit sosiaaliviranomaisiin	Uhrista merkintä Sosiaalihuollon hoitoilmoitusrekisterissä (%)	4	3
	Uhrilla ympärivuorokautisen päihdehoidon asiakkuus (%)	3	2
	Tekijästä merkintä Sosiaalihuollon hoitoilmoitusrekisterissä (%)	5	3
	Tekijästä ympärivuorokautisen päihdehoidon asiakkuus (%)	5	3
	Lapsi lastensuojelun sijoituksessa joskus ennen henkirikosta (% alle 18-v. lasten äideistä)	23	17
Tekijän kuolleisuus	Tekijä kuoli rikoksen tapahtumavuonna	22	1

^a=alle 5 havaintoa; tieto vasta vuodesta 2014 alkaen

Tekoa edeltävän vuoden aikana neljä prosenttia henkirikoksen uhreista löytyi valtakunnallisesta Sosiaalihuollon hoitoilmoitusrekisteristä, jolla kerätään tietoja ympärivuorokautisten laitos- ja asumispalveluiden käytöstä. Rekisterin tiedot olivat käytettävissä vuodesta 2001 alkaen. Viiden tekoa edeltäneen vuoden aikana merkintä löytyi kymmenesosalta (10 %) henkirikoksen uhreista. Muun väkivallan uhrien keskuudessa vastaavat osuudet olivat pienemmät, 3 ja 6 prosenttia. Henkirikoksen uhrien kohdalla merkintä liittyi useimmiten ympärivuorokautiseen päihdehoitoon, johon liittyvä merkintä löytyi tekoa edeltävän vuoden ajalta 3 prosentille henkirikoksen uhreista. Viiden tekoa edeltävän vuoden aikana vastaava merkintä löytyi 8 prosentille uhreista. Osuudet olivat jälleen vain hieman pienempiä muun väkivallan uhrien kohdalla (2 ja 5 % 1 ja 5 vuotta ennen tekoa).

Uhrien ja tekijöiden välillä ei ollut suurta eroa sosiaalihuollon laitoshoidon asiakkuuden suhteen. Tekijöistä 5 prosentille löytyi Sosiaalihuollon hoitoilmoitusrekisteristä tekoa edeltävän vuoden ajalta ja viiden tekoa edeltävän vuoden ajalta osuus oli kaksinkertainen (10 %). Myös tekijöiden kohdalla asiakkuus koski useimmiten ympärivuorokautista päihdehoitoa. Tekoa edeltävän vuoden aikana 5 prosentille tekijöistä löytyi ympärivuorokautista päihdehoitoa kuvaava merkintä; viiden edeltävän vuoden aikana merkintä löytyi 8 prosentille. Hoitoilmoitusrekisterin osuudet ovat matalia, kun niitä verrataan työpaketti 1:ssä esitettyihin arvioihin päihdeongelmien yleisyydestä henkirikosten uhrien ja tekijöiden keskuudessa. Työpaketti 1:ssä hyödynnettyjen tutkinnanjohtajien arvioiden mukaan noin puolella tekijöistä (52 %) ja merkittävällä määrällä myös uhreista (42 %) oli ongelmia päihdeidenkäytön kanssa. Tuloksia tulkitessa on kuitenkin tärkeä huomioida, että rekisteri sisältää tietoa vain ympärivuorokautisen hoidon piirissä olemisesta. Henkirikoksen tekijöihin verrattuna muuta parisuhdeväkivaltaa tehneet olivat vastaavan hoidon piirissä yhtä usein tai hieman harvemmin.

Lastensuojelun sijoitukset olivat verrattain yleisiä henkirikosten uhrien keskuudessa. Tekoa edeltäneen vuoden loppuun mennessä alle 18-vuotiaiden lasten äideistä 23 prosentilla lapsi oli ollut joskus sijoitettuna lastensuojelun tukitoimenpiteenä. Osuus oli lähes yhtä suuri myös muun parisuhdeväkivallan uhreilla (17 %).

Työpaketissa 1 todettiin, että merkittävä osa parisuhdesurman tehneistä teki itsemurhan tai yritti itsemurhaa teon yhteydessä. Työpaketin 3 rekisteriaineisto mahdollistaa tekijöiden kuolleisuuden tarkemman tarkastelun. Vuoden 2020 loppuun mennessä 37 prosenttia parisuhdekumppaninsa surmanneista oli kuollut. Henkirikoksen tehneistä viidennes (22 %) kuoli jo henkirikoksen tekovuonna. Muun parisuhdeväkivallan tekijöiden kuolleisuus oli selvästi matalampaa, sillä alle prosentti (0,6 %) kuoli tekovuonna.

Henkirikoksen uhreilla oli monia käyntejä perus- ja erikoissairaanhoidossa, mutta heidän tiedoistaan löytyi vain harvoin väkivaltaan liittyviä kirjauksia. Myös muun parisuhdeväkivallan uhreilla oli paljon käyntejä, mutta vain vähän väkivaltaan liittyviä merkintöjä.

Tulosten perusteella näyttää siltä, että väkivaltaa on vaikea tunnistaa terveydenhuollon piirissä. Ympäri vuorokautiseen päihdehoitoon osallistuminen ja muu sosiaalihuollon laitosten- ja asumispalvelujen asiakkuus oli vähäistä henkirikoksen uhrien ja tekijöiden keskuudessa eivätkä henkirikosten uhrin ja tekijät juuri eronneet muun parisuhdeväkivallan uhreista ja tekijöistä. Lastensuojelun sijoitukset olivat henkirikosten uhrien kohdalla verrattain yleisiä, mutta niidenkään osalta ei havaittu suuria eroja muun väkivallan uhreihin. Johtopäätöksenä voidaan todeta, etteivät henkirikoksen uhrien kontaktit sosiaali- ja terveysviranomaisiin eronneet merkittävästi muun parisuhdeväkivallan uhrien kontakteista.

5.5 Yhteenveto TP3:n tuloksista

- Kuolemaan johtavan parisuhdeväkivallan uhri ja tekijät ovat tyypillisesti keski-ikäisiä. Vaikka useimmilla uhreista oli lapsia, alle 18-vuotiaiden lastensa kanssa asui vain hieman yli kolmannes uhreista. Muun viranomaisten tietoon tulleen parisuhdeväkivallan uhrin olivat keskimäärin muutaman vuoden nuorempia ja asuivat useammin lasten kanssa.
- Useimmilla parisuhdesurman uhreilla ja tekijöillä oli heikko sosiaalinen asema. Lähes joka toisella uhrilla ja tekijällä ei ollut toisen asteen koulutusta, moni oli työelämän ulkopuolella ja heidän mediaaniansiotulonsa olivat selvästi väestön mediaanituloja matalammat. Lähes kolmannes henkirikoksen uhreista ja tekijöistä sai toimeentulotukea. Toisaalta sosiaalisessa asemassa havaittiin myös paljon vaihtelua: yksi seitsemästä henkirikoksen uhrista (14 %) oli suorittanut vähintään alemman korkeakoulututkinnon. Erot sosiaalisessa asemassa olivat pieniä verrattuna muun parisuhdeväkivallan uhreihin ja tekijöihin.
- Yli puolet henkirikoksen tehneistä oli jostakin rikoksesta epäiltynä henkirikosta edeltävän vuoden aikana ja viidesosa henkirikoksen tehneistä oli ollut poliisilakiperusteisen kiinnioton johdosta poliisivankilassa. Osuudet olivat lähes yhtä korkeita myös muuta parisuhdeväkivaltaa tehneiden keskuudessa. Valtaosa henkirikoksen tehneiden viranomaisten tietoon tulleista rikosteoista ei kuitenkaan kohdistunut henkirikoksen uhriin. Tässäkään suhteessa henkirikoksen tehneet eivät juuri eronneet muuta väkivaltaa tehneistä. Vaikka uhriin kohdistuneiden väkivaltaisten tekojen määrä oli verrattain pieni, se lisääntyi tekoa edeltävien vuosien aikana.
- Alle viidennes henkirikoksen uhreista (17 %) oli kirjattuna poliisin tietoihin parisuhdeväkivallan uhrina tekoa edeltävän vuoden aikana. Osuus oli vain hieman suurempi kuin muun parisuhdeväkivallan uhreilla. Vielä pienempi osuus henkirikoksen uhreista (2 %) oli suojattuna lähestymiskiellolla tekohetkellä. Turvakotiin hakeutuminen oli vielä harvinaisempaa.

Henkirikoksen uhrin väkivaltakokemukset ja tarve suojelulle pysyivät siis piilossa viranomaisilta.

- Henkirikoksen uhreilla oli paljon käyntejä perus- ja erikoissairaanhoidossa, mutta diagnoosien tarkastelun perusteella vain pieni osa käynneistä liittyi väkivaltaan (5 %). Osuus oli vain hieman suurempi muun parisuhdeväkivallan uhrien keskuudessa. Käyntien määrä lisääntyi tekoa edeltävien vuosien aikana.
- Pienelle osalle henkirikoksen uhreista ja tekijöistä löytyi merkintöjä sosiaalihuollon hoitoilmoitusrekisteristä. Sen sijaan lastensuojelun sijoitukset olivat henkirikosten uhreilla yleisiä: tekoa edeltäneen vuoden loppuun mennessä lapsi oli ollut joskus sijoitettuna lastensuojelun tukitoimenpiteenä lähes neljäsosalla alle 18-vuotiaiden lasten äideistä. Muun väkivallan uhrien kohdalla osuus oli vajaa viidennes.

6 Johtopäätökset ja suositukset

Tässä luvussa käydään ensin kootusti läpi tutkimuksen eri työpakettien keskeiset tulokset ja tarkastellen erityisesti sitä, antavatko eri tietolähteet yhdenmukaisen kuvan parisuhdetappoa edeltäneistä tapahtumaketjuista. Tämän jälkeen pohditaan, missä määrin tällaisella tutkimusasetelmalla saatua tietoa voidaan hyödyntää parisuhdeväkivallan ehkäisyssä ja ennustamisessa, ja millaisia päätelmiä eri toimijoiden ennaltaehkäisevän toiminnan riittävydestä voidaan tehdä. Lopuksi esitämme muutamia näkökohtia lähisuhdesurmien tutkimustoiminnon käyttöönoton mahdollisuuksiin tämän tutkimuksen tulosten ja tutkimusprosessin kokemusten valossa.

6.1 Yhteenveto tuloksista

Naisten riski kuolla parisuhdetapon uhrina on Suomessa länsimaisessa vertailussa korkea. Parisuhdetappojen määrä on vähentynyt 2000-luvun kuluessa: 2000-luvun ensimmäisellä kymmenyksellä keskimäärin 22 naista kuoli vuosittain parisuhdeväkivallan uhrina, 2010-luvulla keskimäärin 15. Seurannan loppuvuosina lasku näyttää kuitenkin pysähtyneen. Lasku ei myöskään ole tasaista eri parisuhdetyypeissä, vaan entisen kumppanin tekemät henkirikokset olivat seurannan aikana jopa lisääntyneet. Kaikista naisiin kohdistuneista henkirikoksista hieman yli puolet tapahtuu nykyisessä tai entisessä parisuhteessa. Parisuhdetappojen tekijät ja uhrin ovat keskimäärin selvästi iäkkäämpiä kuin muun parisuhdeväkivallan osapuolet, ja vain vähemmistöllä heistä on alle 18-vuotiaita lapsia, jotka asuvat kotona. Vertailun vuoksi voidaan todeta, että esimerkiksi MARAK-toiminnan asiakkaista 86 prosentilla on samassa taloudessa asuvia lapsia (THL 2020).

Parisuhdetappojen tekijät ja uhrin ovat vähemmän sosiaalisesti syrjäytyneitä kuin muiden keskeisten henkirikostyyppien osapuolet (Kivivuori & Lehti, 2012), mutta tästä huolimatta erilaiset sosiaaliset ongelmat ovat muuhun väestöön verrattuna yleisiä tässäkin joukossa (ks. myös Vatnar ym., 2022). Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän perusteella noin puolella parisuhdekumppaninsa surmanneista on päihdeongelma, ja uhreistakin suurella osalla (42 %). Alle puolet uhreista ja vain kolmannes tekijöistä on töissä tai opiskelee. Tilastokeskuksen tietojen perusteella tiedetään, että uhreilla ja tekijöillä on keskimäärin matala koulutus ja heikko tulotaso. Henkirikoksia eivät kuitenkaan yleensä edellä systemaattiset muutokset työssäkäynnissä tai toimeentulossa, vaan esimerkiksi työttömien ja toimeentulotukea saavien tekijöiden ja uhrien osuudet ovat kohtalaisen vakaat

viitenä henkirikosta edeltäneenä vuonna. Uhrien ja tekijöiden syrjäytymiskehitys näyttää siis käynnistyneen vuosia ennen tekoa. Vaikka parisuhdetappojen osapuolet näyttävät syrjäytyneenä ryhmänä muuhun väestöön verrattuna, he eivät tältä osin juuri eroa muun parisuhdeväkivallan uhreista ja tekijöistä. Tässä mielessä parisuhdeväkivallan tekijät eroavat muun väkivallan tekijöistä, sillä muun väkivallan osalta törkeää väkivaltaa tehneillä on taustallaan enemmän syrjäytymistä ja rikoshistoriaa kuin lievempää väkivaltaa tehneillä (Suonpää, 2021).

Henkirikostietokantaan kirjatusta vuosina 2016–2018 tapahtuneista 44 parisuhdetaposta oli löydettävissä 26 tuomiota, jotka analysoitiin sisällönanalyysin menetelmin. Puuttuvien tuomioiden lukumäärää selittää muun muassa se, että osa parisuhdesurman tehneistä teki itsemurhan teon yhteydessä. Puolet tuomioistuimessa käsitellyistä tapauksista on tuomittu murhana. Se tarkoittaa, että teko on tehty joko vakaasti harkiten (vajaa kolmasosa tapauksista) tai erityisen raa’alla tai julmalla tavalla. Lisäksi teon katsotaan olleen kokonaisuudessaan arvostellen törkeä. Toiseksi eniten henkirikoksia on tuomittu tappoina. Muut tekonimikkeet ovat törkeä pahoinpitely ja kuolemantuottamus, törkeä kuolemantuottamus ja törkeä vammantuottamus sekä pahoinpitely ja kuolemantuottamus. Vain kahdessa tapauksessa on kyse seurustelusuhteesta, muutoin kyse on joko nykyisestä tai entisestä avio- tai avoliitosta.

Tuomioiden perusteella tarkasteltuna teon taustalla on useimmiten erotilanne, jossa parisuhde joko on jo päättynyt tai nainen on ilmaissut puolisolleen haluavansa lopettaa parisuhteen. Tekijä on katsottu syyntakeettomaksi muutamassa tapauksessa (15 %). Puolessa tapauksista teon motiiviksi on todettu mustasukkaisuus (ks. myös Koskelainen & Stenberg, 2020), joka on joissakin tapauksissa johtanut uhrin täydelliseen kontrolloimiseen. Tekijä on lähes puolessa tapauksista esittänyt naiselle jo aikaisemmin uhkailuja ja saanut uhrin pelkäämään itseään. Noin neljäsosassa tapauksista uhrilla on tekoaikaan uusi kumppani ja yhtä usein tekijällä on havaittu mielenterveysongelmia. Naiset ovat melko harvoin (15 %) hakeutuneet turvakotiin tai hakeneet lähestymiskieltoa. Vain harvalla perheellä on ollut lastensuojelun asiakkuus tai lapsiin liittyviä riitoja. Yli puolessa tapauksista ei tuomioista saatavien tietojen mukaan ole mitään sellaista taustatekijää, joka olisi ennakoanut tulevaa henkirikosta.

Lisäksi tutkimuksessa analysoitiin 13 tapauksen esitutkintapöytäkirjat. Analysoitavat esitutkintapöytäkirjat valittiin tuomioiden perusteella siten, että niistä saattaisi löytyä teolle selittäviä tekijöitä esitutkinnasta. Mustasukkaisuus teon motiivina nousee vielä voimakkaammin esiin kuin tuomioista. Mustasukkaisuus näyttää olleen teon taustalla yhtä tapauksista lukuun ottamatta kaikissa niissä tapauksissa, joiden esitutkintapöytäkirjat sisältyivät aineistoon. Lähes yhtä usein parisuhhteessa on kohdistettu naiseen joko henkistä tai fyysistä väkivaltaa taikka molempia jo ennen henkirikostilannetta. Esitutkintapöytäkirjoista käy ilmi myös se, että vain muutamassa tapauksessa uhri ei ole kertonut väkivallasta

kenellekään. Useimmiten siis ainakin joku ulkopuolinen tietää väkivallasta. Motiiviksi teolle nousee valtaosassa tapauksia myös se, ettei mies hyväksy eroa. Tuomioaineistoa pienemässä esitutkinta-aineistossa näkyy myös useammin kontakteja viranomaisiin, joko poliisiin, sosiaaliviranomaisiin tai terveydenhuoltoon. Kolmessa tapauksessa (23 %) tekijä on pahoinpidellyt uhria siten, että tämä on joutunut käymään saamiensa vammojen johdosta lääkärissä.

Viranomaisrekistereihin pohjautuvassa tarkastelussa huomataan, että valtaosa parisuhdetappojen tekijöistä on ollut jostakin rikoksesta epäiltynä jo ennen henkirikosta, mutta vain pieni osa aikaisemmista viranomaisten tietoon tulleista rikoksista on kohdistunut henkirikoksen uhriin. Henkikollisuuden seurantajärjestelmään sisältyvien poliisien arvioiden mukaan tekijä on kohdistanut uhriin väkivaltaa jo ennen henkirikostekoa ainakin puolessa tapauksista, mutta alle viidesosalle henkirikoksen uhreista löytyy kirjaus parisuhdeväkivallan uhriksi joutumisesta tekoa edeltävän vuoden aikana. Lähestymiskiellon hakeminen ja turvakotiin hakeutuminen on vielä harvinaisempaa. Tulosten perusteella vaikuttaa siis siltä, että parisuhdeväkivalta selviää tutkivalle viranomaiselle usein vasta henkirikoksen jälkeen. Tämä näkyy myös tuomioiden ja esitutkintapöytäkirjojen analyysistä: esitutkinnan aikana saadaan laajempaa tietoa pitkään jatkuneesta väkivallasta, tekijän mustasukkaisuudesta ja uhriin kohdistuneesta kontrollista, mutta tieto saavuttaa viranomaiset vain harvoin ennen tekotapahtumaa. Merkinnät aikaisemmasta poliisin tietoon tulleesta väkivallasta ja lähestymiskiellot ovat harvinaisia myös muun parisuhdeväkivallan uhrien keskuudessa; tältä osin uhrin kuolemaan johtaneet väkivaltatapaukset eivät eroa muusta parisuhdeväkivallasta.

Henkirikoksen uhreilla on paljon käyntejä perus- ja erikoissairaanhoidossa, ja käyntien määrä myös lisääntyy ennen henkirikosta. Tekoa edeltävänä vuonna perusterveydenhuollon käyntejä oli keskimäärin (mediaani) kerran kuussa. Diagnoosien tarkastelun perusteella vain pieni osa (5 %) käynneistä liittyy suoraan väkivaltaan. Terveystieteiden rekistereistä löytyvät väkivaltamerkinnot näyttävät erityisen vähäisinä, kun niitä vertaa poliisien ja esitutkintapöytäkirjojen arvioihin aiemman väkivallan yleisyydestä. Tulosten perusteella vaikuttaa siis siltä, että aikaisempi väkivalta ei pysy pelkästään rikosoikeudellisen kontrollin ulottumattomissa, ja ainakin kirjaamatta myös terveystieteiden rekistereiltä. Muun parisuhdeväkivallan uhrit eivät juuri eroa henkirikoksen uhreista perus- ja erikoissairaanhoidon kirjausten osalta.

Suurinta osaa henkirikoksen uhreista ei löydy käytettävistä olleista sosiaaliviranomaisten rekistereistä. Silloin kun kirjauksia löytyy, ne liittyivät useimmiten ympärivuorokautiseen päihdehoitoon osallistumiseen. Näiltä osin on kuitenkin huomioitava, että valtakunnalliset rekisteriaineistot eivät sisällä juurikaan tietoa sosiaalipalveluiden käytöstä. Lastensuojelun tukitoimet ovat henkirikoksen uhrien keskuudessa verrattain yleisiä muuhun

suomalaiseen väestöön verrattuna, sillä useammalle kuin viidenneksellä alle 18-vuotiaiden lasten äideistä lapsi on joskus ollut sijoitettuna lastensuojelun tukitoimenpiteenä. Jälleen henkirikoksen uhrin eroavat vain hieman muun parisuhdeväkivallan uhreista.

Tapahtumahetkellä alle kymmenesosalla henkirikoksen uhreista on lastensuojelun sijoituksena oleva lapsi. Kääntäen voi sanoa, että useimpien uhrien lapsia siis ei sijoitettu, mikä viittaa siihen, että useimmissa tilanteissa perheen tilanne ei näyttäydä sosiaaliviranomaisille lapsen turvallisuutta uhkaavana. On kuitenkin todennäköistä, että useampi perhe on esimerkiksi ollut lastensuojelun avohuollon piirissä jo ennen rikostekoa, mutta aineisto ei sisältänyt tietoa muista lastensuojelun toimista kuin sijoituksista.

Tarkasteluajan henkirikoksista 38 prosenttia kohdistui tekijän aviopuolisoon, 23 prosenttia avopuolisoon, 20 prosenttia seurustelukumppaniin ja 19 prosenttia entiseen kumppaniin. Parisuhdetyyppien välinen vertailu osoittaa, että aviopuolisoon kohdistuneet henkirikokset eroavat monin tavoin avopuolisoon ja seurustelukumppaniin kohdistuneista teoista. Avioliitoissa tapahtuneissa henkirikoksissa osapuolet ovat keskimäärin 50-vuotiaita, mitä voidaan pitää poikkeuksena väkivaltarikollisuuden isossa kuvassa. Vastaavasti avioliitoissa tapahtuneiden tekojen osapuolet ovat muita ryhmiä harvemmin sosiaalisesti huono-osaisia ja heillä on harvemmin aikaisempaa rikostaustaa tai päihdeongelmia. Myös merkkejä aiemmasta väkivallasta tai sen uhasta on hieman muita ryhmiä vähemmän. Toisaalta nämä teot ovat poliisin arvion mukaan verrattain usein suunnitelmallisia, ja tekijä on ollut usein itsetuhoinen (ks. myös Vatnar, Friestad & Bjørkly, 2021). Tulosten perusteella näyttää siltä, että nimenomaan avioliitossa tapahtuvien tekojen ennakointi näyttää muita tekoityyppejä vaikeammalta. Tuomiolauselmissa ei saada tietoa teoista, joissa tekijä on tehnyt itsemurhan teon yhteydessä, ja tällaisia tapauksia oli eniten aviopuolisoon kohdistuneissa teoissa.

Entiseen puolisoon kohdistuneet henkirikokset eroavat muista siten, että suunnitelmallisten tekojen ja mustasukkaisten tekijöiden osuus on kaikkein suurin. Poliisin arvioiden mukaan tämän ryhmän uhrin olivat kertoneet kokemastaan väkivallasta ulkopuoliselle ja ottaneet yhteyttä poliisiin ja turvakotiin useammin kuin ne uhrin, jotka olivat tekoahetkellä parisuhteessa tekijän kanssa. Myös lähestymiskiellot olivat tässä ryhmässä yleisempiä kuin muilla ryhmillä. Tästä huolimatta yhteydenotot viranomaisiin olivat tässäkin ryhmässä verrattain harvinaisia: esimerkiksi lähestymiskiellolla suojattuja oli alle viidennes.

6.2 Rikosten ehkäisy ja ennustaminen

Parisuhdetappojen ehkäisemisen kysymykset voi jakaa kahteen laajaan kategoriaan, jotka ovat 1) parisuhdeväkivallan tai sen uhan *tunnistaminen* viranomaistoiminnassa ja palvelujärjestelmässä (= keihin ehkäisyytoimet tulisi kohdistaa), sekä 2) tunnistettuun

parisuhdeväkivaltaan puuttumisen *vaikuttavuus* (= millaisilla ehkäisytöillä väkivalta tutkitusti vähenee). Tämä tutkimus kykenee antamaan vastauksia ensimmäiseen kysymykseen, mutta toisen kysymyksen tutkiminen vaatisi toisenlaista tutkimusasetelmaa¹².

Tutkimuksemme keskeinen tulos, on, että parisuhdeväkivallan tunnistamisen ja ilmoituksen tehostamiseen tulee panostaa nykyistä enemmän. Voidaan perustellusti ajatella, että vain tunnistettuun parisuhdeväkivaltaan on ylipäättään mahdollista puuttua, ja rikosten nykyistä parempi ilmoitus olisi tärkeää pelkästään rikosvastuun toteutumisen näkökulmasta. Tästä huolimatta pelkkä ilmoitus tuskin yksin riittää, vaan rikoksen uhrin ja tekijän tulisi saada toimivien palveluiden piiriin. Tehokkaimmista interventioista on kuitenkin vaikea saada tietoa tutkimalla vain niitä tapauksia, joissa asiat päättyivät huonoimmalla mahdollisella tavalla.

Tulostemme perusteella näyttää uskottavalta, että parisuhdetappoja edeltää usein pääosin piilorikollisuudeksi jäävä parisuhdeväkivalta, joka ei päädy rikosprosessiin (ks. Kaittila, 2017). Vaikka tietoon tulleiden väkivaltarikosten määrä kasvoi aineistossamme tekoa edeltävinä vuosina, valtaosa henkirikosten uhreista ei ole ollut uhrina poliisin tietoon tullessa parisuhdeväkivallassa ennen tekoa, eikä myöskään terveydenhuollon palveluissa tunnistettuna väkivallan uhrina. Esitutkinnassa on kuitenkin useassa tapauksessa käynyt ilmi pidempikestoista väkivaltaa. Ennen henkirikosta viranomaisten tietoon tullut väkivalta näyttää Suomessa harvinaisemmalta kuin esimerkiksi Norjassa, jossa noin 70 prosenttia henkirikoksia edelsi poliisin tai sosiaali- ja terveysviranomaisten tietoon tullut parisuhdeväkivalta (Vatnar ym., 2022). Tutkimusten välistä vertailua haittaa kuitenkin se, että norjalais tutkimus kattaa muutkin tiedot kuin varsinaiset rikosilmoitukset, eikä vastaavaa arviota voida käytössämme olleesta aineistosta tehdä.

Parisuhdetappojen uhrin ovat vain harvoin olleet lähestymiskiellolla suojattuja tai turvakotien asiakkaita ennen teko hetkeä. Tätä tulosta voi tarkastella eri näkökulmista. Jos valtaosa uhreista olisi ollut vastikään turvakodissa tai lähestymiskiellolla suojattuja teko hetkellä, kertoisi se näiden keinojen olleen näissä tapauksissa tehottomia. Nyt näyttää kuitenkin siltä, että ongelma on siinä, että uhrin eivät ole olleet näiden suojakeinojen piirissä ylipäättään. Esimerkiksi MARAK-hankkeen arviointitutkimuksessa (Piispa & October, 2017) havaittiin, että MARAK-käsittelyssä mukana olleista uhreista hieman yli joka neljäs oli suojattu lähestymiskiellolla käsittelyn alkamisen jälkeen, mikä on selvästi enemmän kuin tämän tutkimuksen aineistossa. Näyttää siten uskottavalta, että ainakin osassa tapauksia väkivalta on eskaloitunut jäädessään viranomaisilta piiloon.

12 Parisuhdeväkivallan vähentämiseen tähtäävien toimien vaikutustutkimuksia käsitteleviä kohteita ovat muun muassa seuraavat systemaattiset katsaukset/meta-analyysit: Karakurt ym., 2022, Park ym., 2022, Rivas ym., 2016.

Tilastokeskuksen (2023) kyselytutkimuksessa todettiin, että vaikka poliisiin, terveydenhuoltoon tai tukipalveluihin turvautuminen oli parisuhdeväkivallan uhrien keskuudessa harvinaista, useampi kuin kolmannes uhreista raportoi kertoneensa kokemastaan väkivallasta jollekin läheiselleen. Vastaavia tuloksia saatiin myös tästä tutkimuksesta; monessa tapauksessa joku läheinen tiesi väkivallasta, mutta tieto ei kantautunut viranomaisille. Valtaosa kyselytutkimuksen vastaajista oli tietoisia erilaisista tukipalveluista (esim. Ensi- ja turvakodit, Nollalinja, Naistenlinja), mutta parisuhdeväkivaltaa kokeneista naisista vain pieni osa oli hakeutunut turvakotiin. Yleisimpiä turvakotiin hakeutumista estäviä tai vaikeuttavia syitä olivat tutkimuksen mukaan tilanteen aiheuttama häpeä, epävarmuus siitä, oliko tilanne riittävän vakava ja pelko väkivallan tai sen uhan lisääntymisestä. Esitutkintapöytäkirjojen ja tuomiolauselmien analyysin perusteella havaittu tekijän mustasukkainen ja kontrolloiva käytös sekä fyysisen väkivallan ohella harjoitettu henkinen väkivalta saattaisivat osaltaan selittää uhrien vähäistä hakeutumista avun piiriin (ks. myös Kaittila, 2017).

Tulosten perusteella nimenomaan kuolemaan johtavaa parisuhdeväkivaltaa edeltäneet tapahtumaketjut tai tekijöiden taustat eivät merkittävästi eroa muun parisuhdeväkivallan vastaavista. Ainakaan valtakunnallisten rekisteriaineistojen perusteella ei voida helposti osoittaa tekijöitä, jotka erottaisivat nämä kaksi ryhmää selvästi toisistaan, ja auttaisivat nimenomaan henkirikosten ennakkoinnissa. Tulostemme ja muissa Pohjoismaissa viime aikoina tehdyn tutkimuksen (Vatnar ym., 2022, Socialstyrelsen 2022) perusteella voi sanoa, että harva parisuhdetappo tapahtuu ilman mitään ennusmerkkejä tai riskitekijöitä, kuten tekijän aikaisempaa väkivaltakäyttäytymistä, muuta rikoshistoriaa, sosiaalista syrjäytyneisyyttä tai päihdeongelmia. Samaan aikaan on kuitenkin niin, että vastaavia ennusmerkkejä ja riskitekijöitä on havaittavissa muunkin parisuhdeväkivallan taustalla, ja ne ovat yleisyydessään siten aika epäspesifejä varoitusmerkkejä. Kuolemaan johtaneen väkivallan ennakkointi on vaikeaa pelkästään ilmiön harvinaisuuden vuoksi (Vatnar ym., 2022). Tätä ennustamisen vaikeutta voi havainnollistaa aineistomme avulla muutaman esimerkin kautta.

Poliisin tietoon tulleen parisuhdeväkivallan määrä lisääntyi selvästi vuoden 2011 lakimuutoksen myötä, kun lähisuhteessa tapahtuneet lievät pahoinpitelyt siirtyivät asiaomistajirikoksista virallisen syytteen alaisiksi (Aaltonen, Salmi & Kivivuori, 2014). Aineistoomme sisältävät kaikki vuonna 2011 tehdyt rikosilmoitukset, jotka ovat Tilastokeskuksen määritelmän mukaan parisuhdeväkivaltaa (ks. taulukko 2). Näissä valtaosin pahoinpitelyistä, lievästä pahoinpitelyistä ja laittomista uhkauksista koostuvissa rikosilmoituksissa on yhteensä 4 563 uhria. Kun yhdistämme tähän aineistoon tiedot parisuhdetapoista, havaitsemme, että vuonna 2011 parisuhdeväkivallan uhriksi joutuneista naisista kuusi oli myöhemmin kuollut parisuhdeväkivallan uhrina (vuoden 2018 loppuun mennessä). Vastaavasti aineistostamme voidaan laskea, että mikäli kaikki ne teot, joissa toteutui vähintään yksi

keskeinen varoitusmerkki (rikosilmoitus perheväkivallasta, lähestymiskielto, uhrin hoito väkivallan takia terveydenhuollossa) 12 kuukauden aikana ennen henkirikosta, olisi saatu estettyä, 76 prosenttia vuosien 2014–2019 teoista olisi silti tapahtunut.

Jälkikäteen tehtävä parisuhdetappojen taustojen selvittäminen saattaa siten antaa liian optimistisen kuvan ennakkoinnin mahdollisuuksista, eikä anna kovinkaan hyviä työkaluja sen arviointiin, kuinka laajamittaista muutosta puuttumiskynnyksen laskeminen tarkoittaisi. Toinen ongelma liittyy saatavilla olevaan tietoon. On eri asia selvittää jo toteutuneen henkirikoksen taustoja tietäen teon jo tapahtuneen kuin kerätä vastaavaa ennakoivaa tietoa huomattavasti suuremmasta määrästä parisuhdeväkivaltaa tai sen uhkaa kohdanneista ihmisistä rutiininomaisesti.

Henkirikosten ennustamisen vaikeus ei kuitenkaan tarkoita, etteikö parisuhdeväkivallan toistuvuutta tai vakavoitumista kannattaisi yrittää ennustaa. Tähän suomalaiset tietovarannot tarjoavat paljonkin mahdollisuuksia, joita olisi jatkossa syytä hyödyntää vakavan väkivallan ennakkoinnissa. Teimme työpaketti 3:n aineistossa yksinkertaisen kokeilun, jossa valitsimme kohdejoukoksi vuonna 2016 tietoon tulleista parisuhdeväkivaltatapauksista kultakin rikoksen uhrilta vuoden ensimmäisen rikosilmoituksen päivän (indeksitapaus), jonka jälkeen loimme muuttujan, joka laskee yhteen kaikki tätä tapausta edeltäneet parisuhdeväkivalta-aineiston rikosilmoitukset, joissa sama henkilö on väkivallan uhri. Samalle päivälle ajoittuvat muut rikokset jätettiin pois. Seuraavaksi teimme vastemuuttujan, joka saa arvon 1, jos sama uhri joutuu indeksitapausten jälkeen uudestaan väkivallan uhriksi ennen vuoden 2020 loppua. Tämä osuus on noin kolmannes (34 %) uhreista. Indeksitapausta edeltänyt poliisin tietoon tullut väkivalta ennustaa uusimista kohtalaisen hyvin. Vuonna 2016 ensimmäistä kertaa uhriksi joutuneista 27 % joutuu uudelleen väkivallan uhriksi, kun vastaava osuus 5 kertaa tai useammin uhriksi joutuneista on 60 %.

6.3 Parisuhdeväkivallan tunnistaminen sosiaali- ja terveydenhuollossa

Vastikään julkaistussa lähisuuhdeväkivallan kustannuksia kartoittaneessa tutkimuksessa (Siltala ym., 2022) on kuvattu lähisuuhdeväkivallan uhreille tarjottavien palveluiden lainsäädännöllistä perustaa sekä palveluiden tosiasiallisen järjestämisen tilannetta (ks. myös Nipuli, 2019). Lähisuuhdeväkivallasta aiheutuvaan tuen tarpeeseen vastaavien sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämistä vastuu on 1.2.2023 lähtien hyvinvointialueilla, sitä ennen kunnilla. Käytännössä palveluiden saatavuus vaihtelee kuitenkin alueittain. Vuoden 2019 alussa tehdyn kyselyn perusteella vain joka toisessa kunnassa oli asetettu lähisuuhde- ja perheväkivallan koordinaatioryhmä, ja valtaosassa kuntia puuttuivat sekä selvät tavoitteet väkivallan ehkäisemiseksi että näiden tavoitteiden seuranta. Tilanne oli kuitenkin parempi

niissä kunnissa, joissa oli asetettu koordinaatioryhmä (Nipuli, 2019). Käytännössä valtakunnallisesti tai paikallisesti toimivat järjestöt vastaavat merkittävästä osasta väkivaltatyön palveluita, ja turvakotipalveluiden osuus näistä palveluista on suuri. Eniten palveluita tarjotaan lähisuhdeväkivallan uhriksi joutuneille naisille, mutta monet toimijat tarjoavat palveluita myös väkivallan tekijöille (Nipuli, 2019).

Tämän tutkimuksen aineistot eivät mahdollista kokonaiskuvan muodostamista siitä, missä määrin parisuhdetappojen uhrin ovat olleet esimerkiksi järjestöjen tarjoamien väkivaltatyön palveluiden piirissä. Jotain kertoo kuitenkin se, että parisuhdetappojen uhrin ovat käyttäneet terveydenhuollon palveluita kasvavassa määrin ennen henkirikosta, ja erityisesti perusterveydenhuollon avohoidon käynnit ovat yleisiä. Tästä huolimatta väkivaltaan viittaavat käyntisyöt ovat aineistossa harvinaisia. Siltalan väitöstutkimuksen (2021) mukaan lähisuhdeväkivaltaa kokeneet uhrin tunnustetaan heikosti terveydenhuollossa, vaikka lähisuhdeväkivallan yleisyys ja haitat ovat hyvin tiedossa. Uhrin saattavat käyttää terveyspalveluita pitkään, jopa muutaman vuoden, ennen kuin saavat apua itse ongelmaan. Lähisuhdeväkivaltaa kokeneet henkilöt kärsivät muun muassa masennusoireista, heikentyneestä psykososiaalisesta hyvinvoinnista ja heikommasta unen laadusta. Mielen-terveysongelmien lisäksi lähisuhdeväkivaltaa kokeneet hakevat terveydenhuollosta apua myös lukuisiin somaattisiin vaivoihin. Lähisuhdeväkivallan uhrin käyttävät terveydenhuollon palveluita jopa 80 prosenttia enemmän kuin muu väestö. Vaikka on mahdotonta täysin tietää, missä määrin terveyshaitat ovat seurausta lähisuhdeväkivallasta ja missä määrin kyse on heikon terveyden ja lähisuhdeväkivaltakokemusten kasautumisesta samoille ihmisille, on selvää, että lähisuhdeväkivallasta aiheutuvat terveyshaitat kuormittavat merkittävästi terveydenhuollon palveluita.

Hackenbergin (2022) tutkimuksessa selvitettiin parisuhdeväkivallan vuoksi tapaturmapäivystykseen hakeutuneiden uhrin ominaisuuksia ja henkirikoksen riskitekijöitä. Tässä potilasjoukossa oli kaikenikäisiä nais- ja miespotilaita, eikä joukosta voinut erottaa ”tyypillisen uhrin” profiilia. Tutkimuksessa ei myöskään havaittu eroa henkirikoksen riskitekijöiden yleisyydessä eikä vammojen tai koetun väkivallan vakavuudessa eri sukupuolten tai ikäryhmien välillä. Potilaista 72 prosenttia oli kokenut vakavaa väkivaltaa tai oli kohonneessa riskissä joutua henkirikoksen uhriksi. Terveyskeskuspäivystyksissä käyneistä naisista vain noin viidennes ohjattiin tukipalveluiden piiriin, miesuhreista ei yhtäkään. Syyksi vähäiseen tukipalveluihin ohjaamiseen todettiin selkeän hoitopolun puuttuminen. Tutkimustuloksiamme vastavaa terveydenhuollon käyntien suuri määrä näkyi myös Partosen ym. (2022) tutkimuksessa, jossa tarkasteltiin itsemurhan tehneiden hoitokontakteja. Lähes puolet itsemurhan tehneistä oli käynyt viimeisen viikon aikana terveydenhuollossa, itsemurhapäivänä viidennes.

Vuonna 2021 julkaistussa kahdeksan maata kattaneessa haastattelututkimuksessa (Sondern & Pfeiderer, 2021) havaittiin, että terveysalan ammattilaiset eivät olleet missään maassa säännöllisesti mukana moniammatillisessa yhteistyössä liittyen lähisuhdeväkivaltaan. Poliisin ja sosiaalialan ammattilaisten näkemysten mukaan terveysalan ammattilaisten asennoituminen lähisuhdeväkivallasta raportointiin on passiivista. Terveysalan ammattilaisten haastattelujen perusteella he itse kokivat, ettei heillä ole tarpeeksi tietoa olemassa olevista palveluista ja tuesta lähisuhdeväkivallan uhreille. Yhteistyö terveysalan ammattilaisten ja muiden lähisuhdeväkivallan tunnistamisessa avainasemassa olevien välillä koettiin turhauttavaksi ja toimimattomaksi. Vähäisen koulutuksen lisäksi moniammatillisen työn ulkopuolelle jäämiselle nähtiin esimerkiksi lääkärin työhön sisäänrakennettu taipumus keskittyä enemmän itse fyysisen vamman hoitoon kuin sen syihin sekä salassapitovelvollisuuteen liittyvät dilemmat, yleisten ohjeistusten ja työprosessien puute sekä haasteet eri ammattialojen toimintatapojen ja periaatteiden yhdistämisessä.

Oma kysymyksensä on se, ovatko sosiaali- ja terveysviranomaisten ilmoitusvelvollisuudet ja -velvollisuudet (ks. infolaatikko ja Lohiniva-Kerkelä, 2017) parisuhdeväkivallan osalta riittävällä tasolla. Tietojen luovuttamista koskevaa lainsäädäntöä on pidetty aihetta käsitellessä tutkimuksissa vaikeaselkoisena (Lohiniva-Kerkelä, 2017; Niemi, 2012), ja riippuvan tilanteesta tavalla, jota käytännön toimijoiden voi olla vaikea tietää. Toisaalta asiakas- ja potilassuhteen luottamuksellisuus on eräs keskeisimmistä eettisistä ja oikeudellisista periaatteista sosiaali- ja terveydenhuollossa (Lohiniva-Kerkelä, 2017). Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa on myös esitetty näkökohtia ilmoitusvelvollisuuden (engl. "mandatory reporting") puolesta ja sitä vastaan (Vatnar, Leer-Salvesen, Bjørkly, 2017). Tämän tutkimuksen aineistoista ei saada suoraan tietoa siitä, onko mahdollista viranomaisten tiedonvaihtoa tapahtunut ennen henkirikosta. Viranomaisten tiedonvaihtoa ja samojen väkivaltatapausten näkymistä eri viranomaisrekistereissä olisikin jatkossa syytä tutkia omana tutkimusteemanaan.

Sosiaali- ja terveystieteiden ilmoitusoikeus/-velvollisuus poliisille epäilyistä lähisuhdeväkivallasta

Suomen perustuslain (731/1999) 10 §:ssä on turvattu yksityiselämän suoja, eli jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Yksityiselämän suoja voidaan kuitenkin rajoittaa tietyin perustein lailla erikseen säätämällä. Vakavien rikosten osalta säädetään rikoslain (39/1889) 15 luvun 10 §:ssä tietyistä rikoksista, joiden osalta jokaisen, olipa sitten yksityinen henkilö tai viranhaltija, on ilmoitettava rangaistuksen uhalla poliisille tai sille, jota vaara kohtaa, jos hän saa tietää suunnitteilla olevasta törkeästä rikoksesta, mikäli rikos olisi vielä estettävissä. Tällaisia rikoksia ovat muun muassa raiskaus, törkeä raiskaus, murha, tappo, surma ja törkeä pahoinpitely.

Viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) 24 §:n 1 momentin 25 kohta säättää salassapidettäväksi asiakirjat, jotka sisältävät tietoja sosiaalihuollon asiakkaasta sekä tukitoimista tai palveluista taikka tietoja henkilön terveydentilasta taikka hänen saamastaan terveydenhuollon palveluista. Viranomaisella on kuitenkin annettu oikeus antaa toiselle viranomaiselle tiedon salassa pidettävästä asiakirjasta, jos tiedon antamisesta on erikseen laissa nimenomaisesti säädetty.

Sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000) 18 §:n 3 momentin mukaan salassa pidettävästä asiakirjasta saa antaa oma-aloitteisesti tiedon, jos epäillään edellä mainittua RL 15 luvun 10 §:ssä tarkoitettua rikosta tai rikosta, jonka enimmäisrangaistus on vähintään neljä vuotta. Lisäksi tiedon saa antaa silloinkin, kun epäillään jonkun syyllistyneen vähäisempään rikokseen, jos se on välttämätöntä lapsen edun taikka erittäin tärkeän yleisen tai yksityisen edun vuoksi. Erikseen vielä on säädetty hyvinvointialueen oikeudesta ilmoittaa poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuva uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot, jos on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi.

Terveydenhuollon ammattihenkilöstöstä säädetyn lain (559/1994) 17 §:ssä säädetään terveydenhuollon ammattihenkilöstön salassapitovelvollisuudesta. Sen mukaan sivulliselle ei saa ilman potilaan lupaa ilmaista yksityisen tai perheen salaisuutta, josta ammatinharjoittaja on saanut tiedon. Potilaan asemasta ja oikeuksista säädetyn lain (785/1992) 13 §:n mukaan potilasasiakirjoihin sisältyvät tiedot ovat lähtökohtaisesti salassapidettäviä. Em. lainkohdan 4 momentissa säädetään kuitenkin terveydenhuollossa työskentelevän tai sen tehtäviä suorittavan henkilön oikeudesta salassapitovelvollisuuden estämättä ilmoittaa poliisille henkeen tai terveyteen kohdistuvan uhkan arviointia ja uhkaavan teon estämistä varten välttämättömät tiedot, jos henkilö on saanut työtehtäviä hoitaessaan tietoja olosuhteista, joiden perusteella on syytä epäillä jonkun olevan vaarassa joutua väkivallan kohteeksi. Myös ampuma-aselaisissa (1/1998) on säädetty terveydenhuollon ammattihenkilön ilmoitusoikeudesta ja velvollisuudesta. Lääkärillä on 114 §:n nojalla velvollisuus salassapitosäännösten estämättä tehdä poliisille ampuma-aseilmoitus henkilöstä, joka on oikeuspsykiatrisessa tutkimuksessa todettu olevan vaarallinen toisille. Lisäksi lääkäriä tai muulla terveydenhuollon ammattihenkilöllä on oikeus salassapitosäännösten estämättä tehdä poliisille ampuma-aseilmoitus henkilöstä, jonka voidaan katsoa olevan perustellusta syystä sopimaton pitämään hallussaan ampuma-aseita, patruunoita tai erityisen vaarallisia ammuksia.

6.4 Poliisi ja parisuhdeväkivalta

Fagerlundin ja kumppaneiden tutkimuksen (2018) mukaan perheväkivaltatehtäviltä kirjattavien rikosilmoitusten tekemisessä on havaittu puutteita, ja tapauksen piirteet vaikuttavat voimakkaasti rikosilmoituksen tekemisen todennäköisyyteen. Keskeisiä rikosilmoituksen tekemistä ennustavia tekijöitä ovat väkivallan vakavuus ja poliisin käsitys väkivallan tosiasiallisesta tapahtumisesta, mutta todennäköisyys on suurempi myös silloin, kun ilmoittajana on uhri itse tai uhri on nainen. Sovellettuna tähän tutkimukseen voidaan arvioida, että aineistosta todennäköisesti puuttuu rikosilmoituksia kotihälytystehtäviltä, joissa väkivallan on arvioitu olleen lievää tai väkivallan tapahtumisesta ei ole varmuutta. Parisuhdeväkivallan vakavoitumisen näkökulmasta huolestuttavana löydöksenä voi pitää sitä, että saman osoitteen toistuvuus ei ollut yhteydessä rikosilmoituksen tekemiseen (ks. myös Fagerlund, 2016). Kysyttäessä poliisin omaa arvioita siitä, miksi tapahtumasta ei kirjattu

rikosilmoitusta, oli yleisin syy se, ettei uhri halunnut sitä. Näin oli siitä huolimatta, että tutkimuksen teko aikaan lähisuhteessa tapahtuneet lievät pahoinpitelyt eivät enää olleet asianomistajarikoksia. (Fagerlund, Kääriäinen & Ellonen, 2018)

Poliisihallitus laati vuonna 2021 uuden valvonta- ja hälytystoiminnan kenttämuistion lähisuhdeväkivaltaa koskeville hälytystehtäville (POL-2021-1166664), ja julkaisi vuonna 2022 toiminnallisen käsikirjan lähisuhdeväkivaltaan puuttumiseksi ja estämiseksi (Liimatainen & Rantaeskola, 2022)¹³. Käsikirjassa kuvataan poliisiin keskeinen keinovalikoima, lähisuhdeväkivaltaan liittyvä riskienarviointi sekä moniammatillisen yhteistyön ja palveluihin ohjaamisen periaatteet. Käsikirjan mukaan poliisilla on useita keinoja puuttua lähisuhdeväkivaltaan. Poliisin ennaltaehkäisevän toiminnan osalta parisuhdeväkivallan ehkäisyssä tärkeässä roolissa on aiemmin kuvattu MARAK-toiminta. Vuoden 2021 lopussa Suomessa toimi 39 paikallista MARAK-työryhmää. Poliisin toimesta tapahtuvassa asiakasohjauksessa näyttäisi kuitenkin olevan parantamisen varaa, sillä MARAK-toiminnan tilastotietojen perusteella valtaosa asiakasohjauksesta tulee turvakodeista tai sosiaalityöstä (THL 2020). Terveystieteiden tekemät asiakasohjaukset MARAKiin ovat myös harvinaisia.

MARAK-toiminta keskittyy parisuhdeväkivallan uhreihin, niin kuin suuri osa parisuhdeväkivallan ehkäisyyn liittyvistä palveluista laajemminkin (Nipuli 2019). Viimeaikaisissa tutkimuksissa (Spencer & Stith, 2020; Vatnar ym., 2022) on todettu, että henkirikosten ehkäisyn näkökulmasta saattaisi olla tärkeämpää kehittää potentiaalisii tekijöihin keskittyvää riskienarviointia ja interventioita. Poliisin toiminnassa on kehitetty ”huolta aiheuttaviin henkilöihin” (HAH) keskittyvä työmuoto, jolla pyritään sekä arvioimaan henkilön aiheuttamaa uhkaa että tekemään toimenpiteitä kohdennetun väkivallan vähentämiseksi (Liimatainen & Rantaeskola, 2022; Vehmas, 2019). MARAK- ja HAH-toiminnan välillä kuvataan olevan kiinteä yhteys (Liimatainen & Rantaeskola, 2022), ja HAH-toiminta on MARAKin tavoin moniammatillista. Toimintaa koskeva Poliisihallituksen määräys on salassa pidettävä, mutta toiminnan taustalla olevia periaatteita on kuvattu Koskelaisen (2021) artikkelissa. Samassa artikkelissa todetaan, että työkalua ei kuitenkaan toistaiseksi ole tieteellisesti tutkittu. Tilastotietoa siitä, missä määrin HAH-toimintaa tehdään parisuhdeväkivallan tekijöihin liittyen ei ole julkisesti saatavilla.

Eräs kiinnostava väkivallan tekijöihin kohdistuva interventio on vuoden 2022 Euroopan rikosentorjuntakilpailun¹⁴ voittanut Ruotsin poliisin toimintamalli *Riskreducerande insatser* (RRI). Väkivallan tekijän kanssa tehtävään työhön perustuva pilottihanke aloitettiin

¹³ Poliisille annettavaa lähisuhdeväkivaltaan liittyvää koulutusta on kuvattu julkaisussa Houtsonen (2020) sekä EPRAS-hankkeen arviointitutkimuksessa (Niklander ym. 2019)

¹⁴ <https://eucpn.org/document/sweden-risk-reduction-intervention>. RRI-toiminnan arviointiraportit ovat saatavilla tämän tutkimuksen liitteinä 3 ja 4.

vuonna 2018 Ruotsin poliisin eteläisellä alueella. Pilotin tarkoituksena oli pyrkiä vaikuttamaan henkilöihin, joiden taholta on olemassa väkivallan uhka, ja muuttaa tämän käyttäytymistä niin, että se hyödyttäisi sekä suojeltavaa henkilöä että henkilöä itseään. Rikoksen uhrien suojelemisen katsottiin vaativan erikoistunutta työtä, ja siinä poliisin roolia pidettiin tärkeänä tarjottaessa rikoksen uhrille riittäviä tuki- ja suojaustoimenpiteitä. (Polisregion syd 2021a) Vaikka RRI-toimintamallissa hyödynnetään poliisin erikoistuneita yksiköitä ja monipuolista asiantuntijatuntijaosaamista, se ei ole samassa merkityksessä moniammatillista työtä kuin vaikkapa MARAK-toiminta Suomessa.

RRI on rikosentekijään ("uhkaajaan") kohdistuva toimenpide, jolla pyritään estämään uhkaajaa jatkamasta rikollista toimintaa. Koska kyse on vapaaehtoisesta toimenpiteestä, sen toteuttamiseksi ei tarvita lailla säädettyä pakkoa. Toimenpiteestä laaditaan dokumentti, mutta se pidetään erillään esitutkinnasta eikä menettelyllä ole vaikutusta menettelyyn olevaan rikoksen esitutkintaan. RRI-mallissa toiminta lähtee liikkeelle poliisin tai joissakin tapauksissa jonkin muun viranomaisen (esimerkiksi sosiaalihuollon edustajan) pyynnöstä. Tämän jälkeen poliisin väkivaltariskin arvioihin ja hallintaan erikoistuneet asiantuntijat tekevät strukturoidun väkivaltariskiarvioinnin, jonka perusteella päätetään, onko interventio aiheellinen. Lisäksi päätetään mahdollisista tuki- ja suojaustoimenpiteistä. (Polisregion syd 2021a)

Jos interventio todetaan aiheelliseksi, poliisin operatiivinen koordinaattori tekee suunnitelman uhrien suojaamiseksi ja valmistelea intervention eli keskustelun uhkaajan kanssa. Tämän jälkeen uhkaajalle ehdotetaan vapaaehtoisuuteen perustuvaa keskustelua, minkä lisäksi otetaan mahdollisesti yhteyttä myös suojeltavaan henkilöön. Tärkeää on, että osapuolet ymmärtävät, että keskustelu on vapaaehtoista. Uhkaajalle pitää tehdä myös selväksi, että tämä voi jättäytyä keskustelusta pois missä vaiheessa tahansa. Keskustelu käydään ennalta laaditun suunnitelman mukaisesti. Keskusteluun tulisi turvallisuussyistä osallistua kaksi sovittelijaa: yksi nimetään ohjaamaan keskustelua, jota toinen tukee tarvittaessa ja hoitaa raportointia. Keskustelu tulisi lopettaa mahdollisimman yksimielisesti. Keskustelun jälkeen arvio ja palaute keskustelusta annetaan interventiota pyytäneelle taholle. Myös uhkaajan kanssa pidetään palautekeskustelu. (Polisregion syd 2021a)

Malmön yliopisto teki RRI-toimintamallia koskevan vaikutusarvioinnin, jossa tarkasteltiin toimenpiteen toteutumista koskeva tunnuslukuja sekä uusintarikollisuutta toimenpiteeseen osallistumisen jälkeen. Vuoden 2019 aikana RRI-toimintamalliin tuli yhteenä 80 tapausta, joista 49 eteni toimenpiteisiin. Yleisin syy RRI-käsittelyn peruuntumiseen oli tekijän mielenterveysongelmat. Vaikka RRI-mallia ei ole rajattu ainoastaan parisuhdeväkivaltaan, noin kahdessa kolmasosassa tapauksista oli nimenomaan nykyiseen tai entiseen parisuhdekumppaniin kohdistuva väkivalta tai sen uhka. 74 prosentissa tapauksista suojattava henkilö oli nainen, 90 prosentissa tapauksista uhkaaja puolestaan mies. Monessa tapauksessa RRI-keskustelun lisäksi tehtiin myös muita toimenpiteitä. (Polisregion Syd 2021b)

Arvioinnissa ei ole käytössä vahvaa tutkimusasetelmaa (vertailukelpoista verrokkiryhmää), mistä johtuen havaittuja muutoksia ei voi yksiselitteisesti laskea RRI:n ansioksi. Kiinnostavaa kuitenkin on, että 49 käsitellyssä tapauksessa rikollisuus oli vähentynyt tai loppunut menettelyyn 35 tapauksessa. Vuoden 2020 tapausten osalta tulos näyttää jopa paremmalta (Polisregion syd 2021b). Ruotsin poliisin oman arvion mukaan kokeilu osoitti, että rikoksentehtäjiin kohdistetuilla ennaltaehkäisevillä proaktiivisilla toimilla voidaan vähentää rikollisuutta ja parisuhdeväkivallan toistuvuutta (Polisregion syd 2021a).

6.5 Lähisuhdesurmien tutkimustoiminnan käyttöönotto Suomessa?

Ainakin Ruotsiin, Englantiin ja Walesiin, Uuteen-Seelantiin, Australiaan, Kanadaan sekä Yhdysvaltojen joihinkin osavaltioihin on perustettu lähisuhdesurmien taustoja selvittävä tutkimus- ja kehittämistoiminto (Koskela & Houtsonen, 2022). Toiminnon toteutus vaihtelee maittain, mutta yleensä tarkoituksena on analysoida aikuisten välisissä lähisuhteissa tapahtuneiden henkirikosten tapahtumaketjuja ja viranomaisten toimintaa ennen surmaa. Tavoitteena on ymmärtää prosesseja, jotka johtavat lähisuhdesurmaan, ja sitä kautta parantaa lähisuhdeväkivallan ja -surmien ennalta estämistä ja torjuntaa pitkällä aikavälillä. Lähisuhdesurmien tutkimustoiminnassa analysoidaan esimerkiksi, missä määrin viranomaiset olivat tietoisia surmaa ennustavista riskitekijöistä ja millaisia palveluja uhrille tai surmaajalle tarjottiin ennen surmaa. Lähisuhdesurmien tutkimustoiminnot tarkastelevat myös viranomaisten yhteistyötä ja tietojen vaihtoa.

Suomessa sisäministeriön poliisiosasto sai lokakuussa 2020 tehtäväkseen selvittää lähisuhteissa tapahtuvien aikuisten lähisuhdesurmien tutkimustoiminnan käyttöönottoa. Selvitys tehtiin Poliisiammattikorkeakoulussa sisäministeriön poliisiosaston rahoituksella. Kesäkuussa 2022 julkaistussa raportissa (Koskela & Houtsonen, 2022) kuvataan lähisuhdesurmien seurantarjestelmän tarkoitusta, tehtäviä ja organisaatioita. Raportissa tarkastellaan ulkomaisten lähisuhdesurmien tutkimustoimintojen keskeisiä piirteitä sekä pohditaan, mikä julkinen viranomainen voisi olla vastuussa lähisuhdesurmien tutkimustoiminnosta Suomessa ja mitkä muut viranomaiset olisivat velvollisia osallistumaan ja tukemaan toimintaa. Suomessa tutkimustoiminto voisi tarjota uutta tietoa monista erityiskysymyksiä, kuten sukupuolittuneesta väkivallasta, kunniaan liittyvästä väkivallasta, niin sanotuista läheltä piti -tilanteista, joissa lähisuhdesurma vältettiin täpärästi, itsemurhista ja odottamattomista surmista. Tuotettavia tietoja pitäisi pystyä hyödyntämään lähisuhdeväkivallan torjunnan ja ennalta estämisen sekä palvelujärjestelmän kehittämisessä.

Raportissa esitellään muun muassa, minkälaista aineistoa lähisuhdesurmien analyysit edellyttäisivät. Surmatapausten yksityiskohtainen laadullinen analyysi tuottaisi raportin mukaan erilaisen kuvauksen ilmiöstä kuin nykyisin säännönmukaisesti kerättävät lähisuhdeväkivaltaa ja -surmia tarkastelevat tilastoaineistot. Tutkimustoiminnossa on raportin mukaan luontevaa aloittaa surmatapausten analyysi uhria ja surmaajaa koskevista viranomaisten rekisteritiedoista. Viranomaisten, omaisten tai muiden asiaan liittyvien henkilöiden haastatteluja ei kuitenkaan kannata sulkea ehdottomasti pois mahdollisesti kerättävästä aineistosta. Tutkimustoiminnossa työskentelevien henkilöiden tiedonsaantioikeudet ratkaisevat, mitä aineistoja surmatapausten analyysiin voidaan käyttää. Tiedonsaantioikeudet määrittävät osittain myös sen, kuinka nopeasti aineistot ovat käytävissä ja tulokset raportoidaan.

Lähisuhdesurmien analysointi, jossa pyritään kuvaamaan uudelleen surmaan johtanut tapahtumakulku, asianosaisten kontaktit viranomaisiin ja muihin auttaviin tahoihin ja mahdolliset viranomaisten toimenpiteet ennen surmaa, edellyttää tutkimustoiminnolle oikeutta kerätä joustavasti tietoja useiden viranomaisten henkilörekistereistä ja mahdollisesti oikeutta haastatella asiaan liittyviä henkilöitä. Tällä hetkellä voimassa oleva lainsäädäntö ei mahdollista sujuvaa tiedonkeruuta, sillä surmatapauksia koskevien rekisteritietojen käsittelemiseksi on haettava tutkimuslupa erikseen kaikilta rekisterinpitäjältä. Nykyinen lainsäädäntö aiheuttaa hitautta tutkimuslupaprosessiin ja tutkimusluvan saaminen voi kestää kuukausia. Tämän takia raportissa ehdotetaan, että mikäli seurantajärjestelmästä on tarkoitus tehdä pysyvä, lähisuhdesurmien tutkimustoiminnon tutkijalle ja muille vastuullisille toimijoille tulisi säätää lakiin perustuva oikeus saada tehtäviensä hoitoa varten tarvittavat, lähisuhdesurmatapauksiin liittyviä henkilöitä koskevat rekisteritiedot sekä poliisilta että sosiaali- ja terveydenhuollon tietolupaviranomaiselta Findatalta.

Tämän tutkimuksen tutkimusprosessin ja tulosten valossa voidaan esittää joitain näkökohtia tutkimustoiminnon käyttöönoton tarpeellisuudesta ja mahdollisuuksista. Näkemyksemme mukaan tutkimustoiminnon käyttöönottoa harkittaessa täytyy pohtia erityisen tarkkaan sitä, mitä toiminnolla tavoitellaan. Jos tavoitteena on ilmiön nykyistä tarkempi kuvaus ja tapahtumat henkikirikosta edeltäneissä viranomais- ja palvelukontakteissa, tutkimustoiminto pystynee täyttämään näitä tarpeita hyvin. Voidaan ajatella, että tutkimustoiminto myös osaltaan takaisi sen, että kuolemaan johtanut parisuhdeväkivalta pysyisi ”politiikan asialistalla” ja sen vähentämiseen panostettaisiin siten nykyistä enemmän. Saatava myös olla, että tieto tällaisesta toiminnosta kannustaisi viranomaisia puuttumaan entistä matalammalla kynnyksellä parisuhdeväkivaltatapauksiin.

Toisaalta jos tutkimustoiminnolla kaivataan vahvaa näyttöä eri ehkäisytoimien vaikuttavuudesta, olemme skeptisempiä toiminnon arvosta. Tämä tutkimus osoittaa osaltaan, että parisuhdetappojen torjunnassa pitäisi huomioida huomattavasti laajempi parisuhdeväkivaltailmiö, ja esimerkiksi kehittää riskienarviointia tietoon tulleen väkivallan toistumisen

vähentämisen tueksi, sekä tutkia nykyisin käytössä olevien parisuhdeväkivallan ehkäisy-menetelmien toimivuutta. Epäonnistumisten lisäksi pitäisi katsoa myös onnistumisia, ja tehdä ylipäättään tutkimusta asetelmilla, jotka mahdollistavat erilaisten interventioiden vaikuttavuuden tutkimisen.

On todennäköistä, että tutkimustoiminnossa tehtäisiin monin tavoin vastaavia aineistopyyntöjä, joita olemme tässä hankkeessa eri rekisterinpitäjille tehneet (ks. liite 2). Tämän kokemuksen perustella voimme yhtyä Poliisiammattikorkeakoulun selvityksen johtopäätöksiin ja todeta, että ilman laissa säädettyä tehtävää ja riittäviä tiedonsaantioikeuksia toteutus on vaikea. Normaalina akateemisena tutkimuksena toteutettuna haasteita aiheuttaa muun muassa salassapidettävien sote-tietojen toisiokäyttöön liittyvä anonymisoinnin vaatimus, joka vaikeuttaa erityisesti asiakirjapohjaista tutkimusta. Toisilain mukaisista tietoturvallisista käyttöympäristöistä ei saa sääntöjen mukaan ulos tulostietoja, joissa esiintyvä frekvenssi on pienempi kuin 5¹⁵. Koska kyseessä on joka tapauksessa pieni määrä rikoksia, joita edeltävistä tapahtumista on tarkoitus saada mahdollisimman monipuolinen kuva, voidaan kysyä, onko tällaisessa toiminnossa edes teoriassa mahdollista toteuttaa anonymia käsittelyä.

Toiminnon kannalta olennaisten tietosuojakysymysten lisäksi olisi selvitettävä sitä, mikä eri viranomaisten valmius löytää ja toimittaa tarvittavia tietoja on. Eri tahojen tiedonhallintaosaamisessa ja toiminnan resursoinnissa on kokemuksemme mukaan kohtalaisen suuria eroja, ja osa lähdetietojärjestelmistä on vanhoja ja hakutoiminnallisuuksiltaan rajattuja. Vielä suurempi ongelma aiheutuu siitä, että monet keskeiset aineistot ovat hajallaan ympäri maata. Suuri osa keskeisistä asiakirjoista on hyvinvointialueiden ja kuntien hallussa monissa eri tietojärjestelmissä, eikä niistä ole ainakaan toistaiseksi saatavilla kansallista tietovarantoa (ks. myös Siltala ym., 2022). Tilanne saattaa kohentua jossain määrin hyvinvointialueiden perustamisen myötä, mutta tuskin kovin nopeasti. Tämän tutkimuksen perusteella olisi välttämätöntä saada mukaan ainakin sosiaalipalveluita ja turvakoteja koskevaa yksilötasoisia tietoa, eli muun muassa tietoa siitä, missä määrin parisuhdeväkivaltaa kokeneita henkilöitä on ohjattu avun piiriin.

Tutkimustoiminnon käyttöönottoa harkittaessa on syytä katsoa myös Ruotsin suuntaan, sillä myös Ruotsissa on ilmennyt useita vaikeuksia tietojen saamisessa. Ruotsin lainsäädännön mukaan Socialstyrelsen ei saa aloittaa selvitystä omalla päätöksellään ilman poliisin tai syyttäjän ilmoitusta. Poliisi ja syyttäjä eivät ole ilmoitusvelvollisuudestaan huolimatta onnistuneet tiedottamaan Socialstyrelsenia kaikista tutkintaa edellyttävistä tapauksista. Ruotsin kokemusten perusteella voidaan lisäksi sanoa, että mahdollisessa tiedonkeruussa olisi tärkeä kerätä yhtä lailla sekä uhria että tekijää koskevia tietoja. Ennen vuonna 2019

15 <https://findata.fi/palvelut-ja-ohjeet/anonymien-tulosten-tuottaminen/>

Ruotsissa voimaantullutta lakimuutosta selvitystä varten oli saatavilla pääsääntöisesti vain uhreja koskevaa tietoa, ja uusimman raportin perusteella henkirikoksen tekijää koskevien tietojen lisääminen tiedonsaantioikeuden piiriin on parantanut selvityksestä muodostuvaa kokonaiskuvaa (Socialstyrelsen 2022). Tämän tutkimuksen tulokset tukevat tätä näkemystä.

Mitkä aineistot tulisi sitten sisällyttää selvityksen piiriin? Tutkittavan tapauksen rikosprosessin osalta esitutkintapöytäkirjat (liitteineen), mahdolliset tuomiot ja mielentilatutkimukset ovat tärkeitä aineistoja, mutta on muistettava, että tekijöiden itsemurhien osuuden olleessa lähes neljänneksen luokkaa nämä aineistot eivät kata kaikkia tapauksia. Esimerkiksi Norjan vastaava selvitys (Vatnar ym., 2022) tehtiin pelkästään esitutkintaja tuomioistuinasiaakirjojen pohjalta, ja sisälsi siten pelkästään ne tapaukset, joissa tekijä lopulta tuomittiin, eikä häntä esimerkiksi todettu syyntakeettomaksi. Lisäksi tulisi saada tietoja tekijöiden ja uhrien aiemmista rikosilmoituksista, johon olisi hyvä sisällyttää myös rikosilmoitusten selosteosat, jotka antaisivat pelkkää rikosnimikettä ja tapahtuma-aikaa tarkemman kuvan aiemman rikollisuuden luonteesta. Mitä enemmän tietoa aiemmista kontakteista poliisin kanssa (kotihälytykset, kiinniotot, mahdolliset uhka-arviot) olisi käytettävissä, sitä parempi. Poliisin käsikirjassa (Liimatainen & Rantaeskola, 2022) kuvattu poliisin tiedustelujärjestelmä POTI vaikuttaa varsin hyödylliseltä tietolähteeltä.

Näiden asiakirjojen ja tietolähteiden lisäksi terveydenhuollon hoitoilmoitusjärjestelmän aineisto on selvityksen kannalta tärkeä, ja sitä tulisi täydentää varsinaisilla potilasasiakirjoilla, jotta hoitokäytien syistä saataisiin tarkempi kuva. Vaikka sosiaalihuollon asiakirja-aineistoa ei tässä tutkimuksessa ollut käytössä, voidaan pitää ilmeisenä, että tämä aineisto tuottaisi merkittävää lisäarvoa selvitykseen. Kanta-palvelun sosiaalihuollon asiakastiedon arkiston käyttöönotto¹⁶ näyttäisi olevan tärkeä askel kohti valtakunnallista tiedonkeruuta. Haastatteluiden tekeminen asiakirja-aineiston läpikäynnin lisäksi antaisi luonnollisesti monia lisämahdollisuuksia tapahtumaketjujen selvittämiseksi. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin ja Poliisihallituksen yhteisen Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän tiedonkeruun laatu on varmistettava myös jatkossa, sillä se luo erittäin hyvän perustietopohjan myös tähän tietotarpeeseen vastaamiseen.

16 <https://www.kanta.fi/ammattilaiset/sosiaalihuollon-asiakastiedon-arkiston-kayttoonotto>

6.6 Lopuksi

Tämä tutkimus osoittaa, että suomalaisten parisuhdetappojen taustalla on useita kansainvälisessä tutkimuksessa tunnistettuja riskitekijöitä (Vatnar ym., 2022; Spencer & Stith, 2020). Osaan tapauksista liittyy useita tekoa edeltäneitä rikosilmoituksia ja muita viranomaiskontakteja, sekä todennäköisesti pitkään jatkuneita päihde- ja mielenterveysongelmia, joihin tehokkaammalla puuttumisella tekokin olisi ehkä ollut mahdollista ehkäistä. Osassa tapauksissa on nähtävissä poliisin tietoon tulleen rikollisuuden ja väkivallan eskaloitumista ennen tekohetkeä. Tulostemme valossa vaikuttaa kuitenkin sitä, että parisuhdetappojen ehkäisyä haittaava laajempi ongelma koskee parisuhdeväkivallan tunnistamista ja siitä ilmoittamista viranomaisille.

Koska parisuhdetappojen tekijät ja uhrin ovat käytössämme olleiden aineistojen valossa suurimmaksi osaksi varsin samanlaisia kuin muun parisuhdeväkivallan osapuolet, on tämän tutkimuksen perusteella vaikea sanoa, miten nimenomaan kuolemaan johtanutta väkivaltaa tulisi ehkäistä, ja mihin potentiaalisten tekijöiden joukkoon toimenpiteiden tulisi keskittyä. Siten uskomme, että parisuhdetappojen ehkäisytyön on lähdeävä liikkeelle parisuhdeväkivallan laajan kirjon paremmasta tunnistamisesta ja ilmoittamisesta. Näistä tapauksista olisi tunnistettava (mahdollisesti jo nykyisin käytössä olevilla, esim. Koskelainen, 2021) riskienarviointimenetelmillä ne tapaukset, joissa toistuvuuden tai väkivallan eskaloitumisen riski on suuri, ja tehostettava palveluunohjausta erityisesti näiden tapausten kohdalla. Saatavilla olevien tilastotietojen (THL 2020) perusteella esimerkiksi MARAK-ohjelman asiakasmäärät ovat pieniä verrattuna turvakotiasiakkaiden tai poliisin tietoon tulleen parisuhdeväkivallan määrään, piiloon jäävästä rikollisuudesta puhumattakaan.

Sekä parisuhdetappojen ennakointi että niitä edeltäneiden tapahtumaketjujen jälkikäteen tutkiminen ovat molemmat riippuvaisia viranomaisten ja muiden parisuhdeväkivallan kanssa tekemisissä olevien tahojen keräämän tiedon laadusta ja luotettavuudesta. Yleisesti ottaen näyttää siltä, että tekojen olosuhteista on löydettävissä esimerkiksi esitutkintavaiheessa paljonkin tietoa, mutta tällaisen tiedon käyttäminen ennaltaehkäisevästi edellyttää rutiiniomaista tiedonkeruuta ja väkivallan kattavaa kirjaamista esimerkiksi terveydenhuollossa. Näyttäisi siltä, että sosiaalihuollon aineistojen lisäksi tarvitsisimme nykyistä kattavampaa yksilöitävissä olevaa tietoa palveluohjauksesta väkivaltatyön piiriin ja eri toimintamuotojen osallistujamäärästä, sekä ylipäätään laadukasta tutkimusta nykyisen väkivaltatyön eri muotojen vaikuttavuudesta.

Tulostemme tulkinnassa on huomioitava, että analyysimme vanhimmat rikokset ovat 20 vuoden takaa, ja voi olla, että parisuhdeväkivallan tunnistamisessa ja kirjaamisessa on sittemmin tapahtunut edistystä muun muassa poliisin uuden ohjeistuksen (Liimatainen & Rantaeskola, 2022) ja hanketoiminnan (Niklander ym., 2019) myötä. Poliisista saadun

tiedon mukaan perheväkivaltatehtävillä kirjattujen rikosilmoitusten määrä suhteessa tehtäviin onkin kasvanut muutaman viime vuoden aikana. Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän tiedot vuoden 2018 jälkeisestä parisuhdetappojen määrän kehityksestä eivät ole kattavat, mutta Tilastokeskuksen (2023) rikos- ja pakkokeinotilaston perusteella vuosina 2019–2021 nautuneita parisuhdetappoja olisi tapahtunut suunnilleen saman verran kuin 2010-luvulla keskimäärin. 2000-luvun alun laskeva trendi ei siis näytä enää jatkuneen.

Rikosprosessin tehokkuus ja prosessin eri toimijoiden resurssitilanne (ks. oikeusministeriö 2022) vaikuttavat osaltaan parisuhdeväkivallan torjunnan ja rikosvastuun toteutumisen tehostamisen mahdollisuuksiin. Näiltä osin viimeaikaiset kehityskulut ovat jossain määrin huolestuttavia. Poliisin esitutkintojen ja rikosasioiden tuomioistuinkäsittelyiden kestot ovat pidentyneet trendinomaisesti 2000-luvulla, minkä lisäksi vuonna 2020 alkanut koronapandemia aiheutti kärjäoikeuksiin jutturuuhkan, jota puretaan edelleen. Tuomioistuinviraston tilastojen¹⁷ mukaan vuonna 2022 kärjäoikeuksissa ratkaistuissa rikosasioissa, joissa päärikoksena oli henkeen ja terveyteen kohdistunut rikos, kokonaiskäsittelyaika esitutkinnan alkamisesta kärjäoikeuden tuomioon oli noin 20 kuukautta. Vuonna 2014 vastaava kesto oli 13 kuukautta. Vastaavasti turvakotitilastojen (THL 2022) perusteella tiedetään eräiden turvakotien olleen täynnä pahimmillaan puolet vuodesta, ja lähestymiskieltohakemukset ovat vähentyneet selvästi 2010-luvulla (oikeusministeriö 2019), vaikka poliisin tietoon tulleen parisuhdeväkivallan määrä on pysynyt samana aikana varsin vakaana.

17 <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/fi/index/tuomioistuinlaitos/tilastoja.html>

Liitteet

Liite 1. Keskeisimpien riskitekijöiden ajallinen kehitys eli vuosittaiset osuudet ja lukumäärät 1–5 vuotta ennen tekoa

Muuttuja	Vuosia ennen tekoa	5	4	3	2	1
Epäiltynä jostakin rikoksesta (%)	Henkirikoksen tekijä	36	35	35	41	56
	Muun parisuhdeväkivallan tekijä	39	39	40	42	47
Rikosepäilyjen lkm/hlö (ka)	Henkirikoksen tekijä	1,59	1,67	1,33	1,40	2,70
	Muun parisuhdeväkivallan tekijä	1,58	1,55	1,62	1,71	2,16
Kiinniotettuna poliisivankilassa (%)	Henkirikoksen tekijä	9	13	14	23	19
	Muun parisuhdeväkivallan tekijä	13	13	13	13	17
Poliisivankilakäyntien lkm/hlö (ka)	Henkirikoksen tekijä	0,26	0,37	0,37	0,68	0,79
	Muun parisuhdeväkivallan tekijä	0,24	0,25	0,24	0,25	0,34
Asianomistajana parisuhdeväkivallassa (%)	Henkirikoksen uhri	a	a	8	10	17
	Muun parisuhdeväkivallan uhri	5	6	7	8	13
Asianomistajana parisuhdeväkivallassa, lkm/hlö (ka)	Henkirikoksen uhri	a	a	0,14	0,13	0,49
	Muun parisuhdeväkivallan uhri	0,08	0,10	0,11	0,13	0,22
Hoidossa erikoissairaanhoidossa väkivallan vuoksi (%)	Henkirikoksen uhri	a	a	3	2	5
	Muun parisuhdeväkivallan uhri	1	2	2	3	7
Käynyt erikoissairaanhoidossa (%)	Henkirikoksen uhri	55	57	59	62	65
	Muun parisuhdeväkivallan uhri	51	49	56	54	56
Erikoissairaanhoidon käyntien lkm/hlö (ka)	Henkirikoksen uhri	3,72	3,93	4,24	4,66	5,06
	Muun parisuhdeväkivallan uhri	2,05	2,51	2,66	2,93	3,57
Käynyt perusterveydenhuollossa (%)	Henkirikoksen uhri	90	93	93	93	95
	Muun parisuhdeväkivallan uhri	83	85	86	88	90
Perusterveydenhuollon käyntien lkm/hlö (ka)	Henkirikoksen uhri	21,2	22,9	23,4	32,1	37,6
	Muun parisuhdeväkivallan uhri	11,3	12,1	12,6	13,8	15,8

a=havaintoja alle 5 per solu

Liite 2. Tutkimushankkeen tutkimuslupaprosessi työpaketissa 2

Tässä liitteessä kuvaillaan tutkimushankkeen tutkimuslupiin ja aineistonkäyttöön liittyneitä haasteita. Liitteen tarkoituksena on reflektoida alkuperäisen, rahoituksen saaneen tutkimussuunnitelman ja erityisesti työpaketin 2 tavoitteita ja lopullisia toteutumia.

Työpaketti 2 lähtötilanne: mitä hankesuunnitelmaan kirjattiin

Tutkimushankkeen laadullisen analyysin avulla syvennyttään vuosina 2016–2018 tapahtuneisiin parisuhdetappoihin. Rikosten yksilöintitiedot saadaan henkirikollisuuden seurantajärjestelmästä. Parisuhdetappojen määrä vuosina 2016–2018 oli yhteensä 60, joista 44 tapauksessa uhrina oli nainen. Työpaketissa 2 analysoidaan kaikkien naisiin kohdistuneiden tapausten esitutkimusmateriaali (poliisi) sekä mahdolliset tuomiot (Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti), mielentilatutkimuslausunnot (THL) ja hätäkeskusilmoitukset (Hätäkeskuslaitos). Aineiston lukemista ja sisällönanalyysia ohjaavat työpaketin 1 perusteella tehty parisuhteen tyyppin mukainen kolmijako (avio-/avoliitossa, seurustelusuhde, päättynyt suhde) ja empiiriset löydökset.

Laadullisen analyysin myötä identifioidaan naisiin kohdistuneiden parisuhdetappojen tyyppitapauksia, joista selvitetään tarkemmin surmiin johtaneita tapahtumaketjuja tutustumalla mahdollisiin lastensuojelun asiakirjoihin (tutkimus- ja aineistonpoimintalupa haetaan paikallisesti kunnalta tai kuntayhtymältä) sekä haastatteleamalla tapausten tutkinnanjohtajia ja mahdollisesti muita henkilöiden elämäntilanteeseen perehtyneitä avainhenkilöitä (esimerkiksi turvakotien työntekijöitä, kunnan sosiaalityöntekijöitä tai muita uhrin tilanteen ammatillisen asiakassuhteen perusteella tunteneita henkilöitä). Aineistoa kerätään haastatteleamalla 6–8 tapauksesta.

Taulukko 1. Hankesuunnitelman alkuperäinen aikataulu

Vuosi	2021												2022								
	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Aineistojen tutkimuslupien hankinta (2,5 htkk)	x	x	x	x	x	x	x														
Kirjallisuuskatsaus ja tutustuminen aiempiin selvityksiin (1,5 htkk)	x	x	x																		
TP 1 (5,5 htkk)	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x									
TP 2 (5 htkk)								x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	
TP 3 (5,5 htkk)	x	x											x	x	x	x	x	x	x	x	
Loppuraportin viimeistely ja julkaisu (2,7 htkk)																		x	x	x	

Hankesuunnitelman mukainen aikataulu on esitetty taulukossa 1. Hankkeen alkuperäinen ajankohta oli 15.2.2021–30.09.2022. Optimistinen arvio ensimmäisten aineistojen käyttöönoton ajankohdasta oli syyskuu 2021. Hankkeelle haettiin jatkoaikaa kolmesti (31.12.2022, 28.2.2023 ja 15.3.2023 asti).

TP2: Tarkempi suunnitelma aineiston poiminnasta

Hankkeemme työpaketin 2 tutkimusasetelma oli alkuperäisessä muodossaan eksploraatiivinen. Tarkoituksena oli edetä aineistokokonaisuus kerrallaan ja kerätä aineistoa aikaisempien aineistojen antaman lisätiedon pohjalta. Näin tutkimusasetelma itsessään sisälsi aineistonkeruun ja kerättävän tiedon lopullisen sisällön kannalta epävarmuuksia.

Erityisen tärkeässä asemassa oli esitutkimamateriaali, jonka pohjalta tarkoituksena oli kerätä tietoa mahdollisista kontakteista sosiaali- ja terveystieteisiin ja turvakoteihin. Esitutkimamateriaalit olivat väylä esitutkinnasta vastanneen tutkinnanjohtajan ja tapausten henkilöiden elämäntilanteeseen perehtyneiden viranomaisten haastatteluihin. Häätäkeskussilmoitukset, mielentilatutkimuslausunnot, turvakotiasiakaskirjaukset sekä lastensuojelun kirjaukset olisivat täydentäneet asiantuntijoiden ja viranomaisten haastatteluista saatua tietoa asiantuntijoiden ja viranomaisten näkemyksistä. Viimeksi mainitun tietokokonaisuuden kokoa oli etukäteen vaikea arvioida. Lastensuojelun kirjauksia oli tarkoitus lukea läpi etsien mainintoja vanhemman tai vanhempien parisuhteista ja niiden laadusta, tai muita viittauksia ongelmallisiin perhesuhteisiin.

Aineiston kokoamisen oli tarkoitus tapahtua käytännössä kahdessa vaiheessa (ks. taulukko 1).

1. Ensimmäisessä vaiheessa olisi kerätty rekisteri- ja asiakirjaluonteinen aineisto. Suunnitelman mukaisesti
 - Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti (Krimo) poimii ja toimittaa hallinnoimansa Henkirikostietokannan naisiin kohdistuneiden parisuhdetappojen rekisteriaineiston vuosilta 2016–2018 sekä tapauksiin liittyvät tuomiotiedot. Henkirikosseurantatieto auttaa hahmottamaan 44 tapauksen henkirikostietokannan kokonaisuutta. Tuomiotiedoista pyritään löytämään esitutkimamateriaalia täydentävää tietoa tapauksista. Aineisto luovutetaan UEF:n tutkijoiden käyttöön Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutilta tutkimushankesopimuksen puitteissa.
 - Krimon toimittamien tietojen pohjalta haetaan Poliisihallituksen aineistonkäyttölupaa tapausten esitutkimamateriaaleihin. Esitutkimamateriaali on oleellisin aineiston osa ja sen laatu vaikuttaa lopullisen aineiston määrään ja laatuun.

- Esitutkimamateriaalin lisäksi kaikista tapauksista vuosilta 2016–2018 kerätään tiedot hätäkeskusilmoituksista tekijöiden ja uhrien tunnustiedoilla, tekijöiden mielentilatutkimuslausunnot, uhrien turvakotiasiakastiedot ja heidän lapsiensa asiakkuutta koskevat lastensuojeluasiakirjat siltä osin, kuin rekisteritietoja on olemassa. Henkilötiedot poistetaan hätäkeskustietojärjestelmästä viiden vuoden kuluttua hätäilmoituksesta. Käyttö lupa hätäkeskusilmoituksiin haetaan Poliisihallitukselta.

Käyttöluvut mielentilatutkimuslausuntoihin, turvakotirekisterin kirjauksiin ja lastensuojeluasiakirjauksiin oli haettava Findatalta toisilain (laki sosiaali- ja terveystietojen tois-sijaisesta käytöstä, 552/2019) mukaisesti. Aineistot oli tarkoitus poimia Poliisihallituksen toimittaman otoksen eli esitutkimamateriaaleista saatavien yksilöintitietojen (henkilötun-nus) perusteella. Aineistoa oli tarkoitus käsitellä Findatan sähköisessä käyttöympäristössä. Osa lastensuojelun kirjausten poimintatiedoista olisi toimitettu Findatalle myöhemmin, koska lastensuojelun kunta- tai kuntayhtymäkohtaisia rekisterinpitäjiä ei voitu tässä vai-heessa yksilöidä hakemukseen. Tutkimushankkeen työpakettien ja eri aineistolähteiden käyttölujarahakemukset oli tarkoitus hakea luvan myöntävistä organisaatioista yhdellä ker-taa käsittelyaikojen pituuden ja lupahakemusten maksujen minimoimiseksi. Tutkimukselle oli tarkoitus myös hakea Itä-Suomen yliopiston Tutkimuseettisen toimikunnan lausunto. Vaiheen 1 alussa oli tarkoitus hakea organisaatiotason lupaa tutkinnanjohtajien haastat-teluihin Poliisihallitukselta. Haastatteluiden tietosisältö haastattelukysymystasoisesti olisi tarkentunut tutkimusprosessin myötä.

2. Aineiston kokoamisen toinen vaihe olisi koskenut vain osaa henkirikostapauksista, jolloin tarkastelua olisi syvennetty koskemaan viranomaisten näkemyksiä ko. tapausten tekotilanteista, tekotilanteissa mukana olleiden henkilöiden elämäntilanteesta ja aikaisemmasta viranomaistyöstä uhrien ja/tai tekijöiden kanssa. Haastattelut olisi tehty puolistrukturoituina teemahaastatteluina. Tapausten esitutkimamateriaali olisi sanellut vaiheen 2 haastattelujen rekrytointia ja sisällöllistä käsittelytasoa. Tavoitteena oli, että haastatteluaineisto (n=20) olisi sisältänyt 6–8 henkirikostapauksen tutkinnanjohtajien ja muiden tapausten henkilöiden elämäntilanteeseen perehtyneiden avainhenkilöiden, kuten turvakotien työntekijöiden tai kunnan sosiaalityöntekijöiden, näkemyksiä.

Oletuksena oli, että henkirikostapausten tutkinnanjohtajat olisivat todennä-köisesti tavoitettavissa ja suostuvaisia haastatteluihin. Muiden viranomaisten tai työnsä puolesta avainasemassa olevien henkilöiden rekrytointi haastatte-luihin nähtiin haasteellisemmaksi. Tämän vuoksi tutkimussuunnitelmassa esi-tettiin kaksi eri skenaariota haastateltavien rekrytoinnista ja haastattelujen

sisällöstä. Haastateltavan oman asiantuntijuusalueen ja -ajattelun huomioonottaminen haastatteluja valmisteltaessa olisi ollut erityisen tärkeää. Tutkimussuunnitelmassa hahmotellut skenaariot olivat:

- *Skenaario 1.* Tiettyihin henkirikostapauksiin liittyvät viranomaiset ovat yksilöitävissä ja kontaktoitavissa heidän taustaorganisaationsa kautta (työskentelevät edelleen samassa organisaatiossa) ja suostuvaisia haastatteluun. Tässä skenaariossa esitutkintamateriaalin ja edelleen Findatalta saatavien rekisteritietojen pohjalta voidaan yksilöidä tutkinnanjohtajan lisäksi muita viranomaisia ja heidän taustaorganisaationsa. Haastateltaviin ei oteta suoraan yhteyttä. Sen sijaan lähestytään heidän taustaorganisaatiossaan työskenteleviä esihenkilöitä tai henkilöstöpäällikköä, joiden kautta lähetetään yksilöity haastattelukutsu. Haastattelu käsittelee tässä tapauksessa tapauskohtaisella tasolla tekotilannetta, tekotilanteissa mukana olleiden henkilöiden elämäntilanteita ja viranomaistyötä ennen henkirikosta.
- *Skenaario 2.* Tiettyihin henkirikostapauksiin liittyvät viranomaiset eivät ole yksilöitävissä tai eivät ole suostuvaisia haastatteluun. Tässä tapauksessa haastatellaan viranomaisia, jotka ovat työskennelleet samassa kunnassa, jossa tietynlainen henkirikostapaus tapahtui. Rekrytoinnissa toimitaan samalla tavoin kuin skenaariossa 1, eli otetaan yhteyttä tiettyyn organisaatioon, jossa haastattelukutsua jaetaan. Haastattelu käsittelee yleisemmällä tasolla naiseen kohdistuvaa parisuhdeväkivaltaa, sen puheeksiottoa ja siihen liittyvää viranomaisten yhteistyötä.

Tutkimuseettisen toimikunnan lausuntoa haettiin 15.4.2021. Eettinen ennakoarviointi pyydettiin tehtäväksi, koska tutkimukseen osallistumisessa poiketaan tietoon perustuvan suostumuksen periaatteesta, ja koska tutkimuksesta voi aiheutua turvallisuusuhka tutkitaville tai tutkijalle tai heidän läheisilleen (kriteerit ennakoarvioinnille, ks.TENK 2019¹⁸). Lausuntohakemuksen liitteenä toimitettiin tarkennettu tutkimussuunnitelma, tutkimuksesta vastaavan henkilön arviointi tutkimuksen eettisyydestä, tutkittaville jaettava materiaali (tutkimustiedote, suostumuslomake, haastattelurunko), aineistonhallintasuunnitelma, tieteellisen tutkimuksen tietosuojaseloste ja tietosuojan vaikutustenarviointi. Itä-Suomen yliopiston tutkimuseettisen toimikunnan puoltava lausunto myönnettiin 21.6.2021.

18 https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/lhmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf

TP2: Aineiston poiminnan toteutuminen

Tutkimushankkeiden suunnitelmat eivät koskaan toteudu sataprosenttisesti. Tämän tutkimushankkeen kohdalla vastoinkäymisiä oli kuitenkin tavallista enemmän. Suuri osa aineistonpoiminnan haasteista liittyi eri tahojen erilaiseen tulkintaan tietosuojakysymyksistä tieteellisessä tutkimuksessa, lupaprosessien hitauteen sekä Findatan käytäntöjen soveltamiseen eksploratiivisen tutkimusasetelman ja tekstimuotoisen rekisteritiedon tutkimuskäytön tapauksessa. Tutkimussuunnitelman mukainen aineistokokonaisuus työpaketin 2 osalta on esitetty taulukossa 2. Taulukon viimeisessä sarakkeessa esitetään aineiston lupamenettelyprosessin ja aineistonkeruun toteutuminen käytännössä.

Taulukko 2. Haetut aineistot

Aineiston lähde	Aineisto	Lupamenettely, arvioitu menettelyaika	Toteutuminen
Henkirikostietokanta	Sähköisesti toimitettava vuosien 2016–2018 naisiin kohdistuneiden parisuhdetappojen poliisin kokoama henkirikostieto, n=44	Aineisto luovutetaan UEF:n tutkijoiden käyttöön Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutilta tutkimushankesopimuksen puitteissa 1 kk / haku 09/2021	Aineistonkäyttölupa haettiin erikseen Poliisihallitukselta. Tutkimuslupaprosessi: 06/2021–01/2022. Aineiston koko n=44. Aineisto tutkijoiden käytössä 03/2022.
Tuomiotiedot	Sähköisesti toimitettava vuosien 2016–2018 naisiin kohdistuneiden parisuhdetappojen asiakirjamateriaali, n=44	Aineisto luovutetaan UEF:n tutkijoiden käyttöön Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutilta tutkimushankesopimuksen puitteissa 1 kk / haku 08/2021	Aineisto luovutettiin UEF:n tutkijoiden käyttöön 03/2022 Aineiston koko: 28
Esitutkintamateriaali	Sähköisesti toimitettava vuosien 2016–2018 naisiin kohdistuneiden parisuhdetappojen asiakirjamateriaali, n=44	Aineistonkäyttölupa Poliisihallitukselta: prosessin kesto 6–7 kk / haku 06/2021–01/2022	Poliisihallitus myönsi luvan aineiston käyttöön. Tutkimuslupaprosessi: 06/2021–01/2022. Aineiston koko:13 Aineistoa ei toimitettu sähköisesti, vaan esitutkintamateriaaleihin piti käydä tutustumassa niissä poliisiyksikön tiloissa, joissa kukin esitutkinta oli suoritettu.
Hätäkeskusilmoitukset	Kotihälytystiedot tekijän ja/tai uhrin asunnon osoitteeseen viimeisen vuoden aikana ennen henkirikosta. Sähköisesti toimitettava rekisteritieto vuosilta 2016–2018, n ≤ 44	Aineistonkäyttölupa Poliisihallitukselta: prosessin kesto 6–7 kk / haku 06/2021–01/2022	Poliisihallitus myönsi luvan aineiston käyttöön. Tutkimuslupaprosessi: 06/2021–01/2022. Aineiston koko: 6
Mielentilatutkimuslausunnot	Sähköisesti toimitettavat vuosien 2016–2018 naisiin kohdistuneiden parisuhdetappojen tekijöiden mielentilatutkimuslausunnot 01.01.2016–30.06.2021 Käsitellään Findatan sähköisessä palvelussa.	Aineistonkäyttölupa Findatalta: prosessin kesto 6–9 kk / haku 05/2021–01/2022 Aineistonpoimintaa varten tulee solmia vierailevan tutkijan sopimus. Vierailevan tutkijan sopimuksen solmimista ennen tutkijalle tehdään SUPO:n turvallisuusselvitys.	FINDATA-hakemus lähetettiin 31.5.2021 Aineistokokonaisuus jätettiin pois FINDATA:n hakemuksesta lupaprosessin hitauden vuoksi.

Aineiston lähde	Aineisto	Lupamenettely, arvioitu menettelyaika	Toteutuminen
Turvakotiasiakaskirjaukset	Sähköisesti toimitettavat turvakotipalveluntuottajien asiakasjärjestelmistä poimittavat yksilöitävät tiedot ja kirjaukset v. 2016–2018 parisuhdetapon uhriksi joutuneista naisista (n=44) 01.01.2015–31.12.2018. Käsitellään Findatan sähköisessä palvelussa.	Aineistonkäyttölupa THL:n hallinnoimaan Turvakotirekisteriin Findatalta: prosessin kesto 6–9 kk / haku 05/2021–01/2022	FINDATA-hakemus lähetettiin 31.5.2021. Tutkimuslupa myönnettiin 10.11.2022. Aineistoa ei lopulta poimittu, koska tietoja löytyi vain kolmelle henkilölle (ei mahdollista saada ulos Findatan käyttöympäristö <i>Kapselista</i> tietosuojasyistä).
Lastensuojelun kirjaukset	Sähköisesti toimitettavat uhrin perheen viimeisimmän asuinpaikan mukaiset lastensuojeluasiakirjaukset v. 2016–2018 parisuhdetapon uhriksi joutuneiden naisten (n=44) lapsiin liittyen 1.1.2000–31.12.2018. Käsitellään Findatan sähköisessä palvelussa.	Aineistonkäyttölupa kunta-/kuntayhtymäkohtaisten hallinnoimien lastensuojeluasiarekistereihin Findatalta: prosessin kesto 6–9 kk / haku 05/2021–01/2022	FINDATA-hakemus lähetettiin 31.5.2021 Aineistokokonaisuus jätettiin pois FINDATA:n hakemuksesta lupaprosessin hitauden vuoksi.
Parisuhdetappojen tutkinnanjohtajien haastattelut	tutkinnanjohtajien näkemykset tekoilanteista, tekoilanteissa mukana olleista henkilöistä ja aikaisemmasta viranomaistyöstä uhrien ja/tai tekijöiden kanssa. (n=6–8)	Lupahakemus Poliisihallitukselta: prosessin kesto 6–7 kk / haku 06/2021–01/2022 paikallisen poliisin suostumus: prosessin kesto 1–2 kk / haku 02–03/2022 Henkilökohtainen suostumus haastatteluiden yhteydessä 02–04/2022	POHA ei myöntänyt lupaa tutkinnanjohtajien haastatteluun. Lupa-asiaa olisi käsitelty uudelleen, jos POHA:lle olisi toimitettu täydennyshakemus yksilöityine haastattelukysymyksineen.
Tapausten henkilöiden elämäntilanteeseen perehtyneiden viranomaisten haastattelut	viranomaisten näkemykset tekoilanteista, tekoilanteissa mukana olleista henkilöistä ja aikaisemmasta viranomaistyöstä uhrien ja/tai tekijöiden kanssa. (n=12–14)	Lupahakemus viranomaisen taustaorganisaatiosta: prosessin kesto 1–2 kk / haku 02–03/2022 Henkilökohtainen suostumus haastatteluiden yhteydessä 02–04/2022	Aineistokokonaisuus jätettiin pois

Poliisihallituksen tutkimuslupa jätettiin käsiteltäväksi kesäkuussa 2021. Käyttölupaa haettiin esitutkimateriaaleihin, hätäkeskusilmoituksiin ja tutkinnanjohtajien haastatteluihin. Alkuperäisestä suunnitelmasta poiketen yhteistyöhanke ja sen mukainen konsortiosopimus ei mahdollistanut Krimon hallinnoiman henkirikostietokannasta poimitun ja anonymisoidun aineiston luovuttamista Itä-Suomen yliopiston tutkijoille, vaan myös ko. aineistokokonaisuuden käytön lupahakemus sisällytettiin POHA:n hakemukseen. Tutkimuslupa saapui tammikuussa 2022. Käyttölupa myönnettiin KRIMO:n henkirikostietokannan tietoihin, hätäkeskusilmoitusten poimintaan sekä esitutkimateriaaleihin.

KRIMO:n henkirikostietokannasta poimittu aineisto saatiin suunnitellussa laajuudessaan käyttöön helmikuussa 2022. Hätäkeskusilmoitusten poimintaa varten haettiin edelleen aineiston käyttölupaa Hätäkeskuslaitokselta 17.2.2022. Hätäkeskuslaitos ilmoitti, että tiedot luovutetaan, jos ne on tietojärjestelmästä teknisesti saatavissa (tiedot poistetaan, kun soitosta on kulunut viisi vuotta) ja luovutettavissa. Saimme 1.–2.11.2022 yhteensä kolme toista äänitallennetta. Niistä yhdeksän pystyttiin yksilöimään tutkimusaineiston kuuteen eri tapaukseen. Kolme soittoa liittyi samaan tapaukseen.

Esitutkimateriaalien osalta lupaa oli rajattu tutkintatapausten liitteinä olevien asiakirjamateriaalien osalta. Alkuperäisestä tutkimussuunnitelmasta poiketen esitutkimateriaaleja ei poimittu ja toimitettu yksittäiseen poliisiyksikköön tutkijan läpikäytäväksi, vaan luvan mukaisesti niihin tuli käydä tutustumassa niissä poliisiyksikön tiloissa, joissa kukin esitutkinta oli suoritettu. Tämän yksityiskohdan vuoksi kaikkiin esitutkimateriaaleihin tutustumisen sijaan aineistoon poimittiin 13 eri tapauksen esitutkintatietoja. Esitutkimateriaaleihin tutustumista varten haettiin edelleen erilliset luvat kaikilta poliisilaitoksilta (15.3.2022). Poliisilaitoksilla oli erilaisia käytäntöjä oman alueensa asiakirjojen keskittämisessä: Osassa alueita asiakirjat olivat luettavissa keskitetyksi yhdessä yksikössä, kun taas osassa ne olivat luettavissa eri paikkakuntien yksiköissä.

Poliisihallitus ei myöntänyt lupaa tutkinnanjohtajien haastatteluun. Lupa olisi edellyttänyt etukäteen toimitettuja yksilöityjä haastattelukysymyksiä. Haastattelukysymysten yksilöinti ei vastannut tutkimussuunnitelman mukaista puolistrukturoidun teemahaastattelun ideaa. Haastattelukysymyksiä olisi lisäksi ollut erittäin vaikea yksilöidä ennen harkintaan perustunutta tapausten valintaa (haastatteluja oli tarkoitus tehdä 6–8 tapauksesta).

Tietolupahakemus Findatalle mielentilatutkimuslausuntojen, turvakotiasiakaskirjausten ja lastensuojelun asiakaskirjausten tutkimuskäyttöä varten lähetettiin 31.5.2021. Findatan prosessin pituudessa oli koko ajan epävarmuutta. Joulukuussa 2021 Findatan mukaan esitarkistettiin tammi-toukokuussa 2021 lähetettyjä hakemuksia. Jono tähän esitarkistukseen oli tuolloin 5–6 kk. Varsinainen hakemuksen käsittely kesti arviolta 1–3 kk riippuen hakemuksen lisäselvittelyjen määrästä yms. Itse aineiston käsittely kestää ideaalilanteessa 60 arkipäivää. Se voi kestää kauemmin, jos aineiston poiminta toteutetaan monivaiheisena

tai aineisto on erityisen monimutkainen. Jo joulukuussa 2021 aineistonkeruun tilanne näytti haastavalta hankeaikatauluun nähden, jota oli pidennetty neljä kuukautta eli joulukuun 2022 loppuun. Aika hakemuksen jättämisestä aineiston käyttöönottoon arvioitiin tuolloin olevan 8–11 kk. Tässä vaiheessa tutkimusasetelmaa lähdettiin miettimään uudelleen viranomaishaastattelujen osalta, joista myöhemmin Poliisihallituksen luvan saavuttua luovuttiin. Esitarkastukseen liittyvä Findatan ensimmäinen tarkennuspyyntö saapui 20.12.2021. Hakemus siirtyi varsinaisen käsittelyn jonoon helmikuussa 2022 eli noin 9 kk hakemuksen jättämisestä. Hakemus otettiin varsinaiseen käsittelyyn heinäkuussa 2022. Lopulta aineisto, joka poimittiin Findatan kautta, ei sisältänyt työpaketin 2 aineistokokonaisuuksia. Mielentilatutkimuslausunnot ja lastensuojelun asiakaskirjaukset jätettiin pois aikataulusyiden vuoksi (lastensuojelun asiakirjat 08/2022 ja mielentilatutkimuslausunnot 10/2022). Turvakotiasiakaskirjaukset taas jäivät pois tietosuojan kannalta liian vähäisen tapausmäärän vuoksi. Findatan kautta saatu aineisto tutkimushanketta varten oli käytettävissä tutkijoilla tammikuussa 2023.

Liite 3 Polisregion syd (2021) Rapport gällande projekt för riskreducerade insatser. Polisregion Syd, Utredningsenheten

Liite 3 on luettavissa osoitteesta <http://>

Liite 4 Polisregion syd (2021) Rapport gällande projekt för riskreducerade insatser. Bilaga 1 – Effekter och insatser. Polisregion Syd, Utredningsenheten

Liite 3 on luettavissa osoitteesta <http://>

Lähteet

Aaltonen, M., Salmi, V., & Kivivuori, J. (2014). Examining Offender Characteristics in Police-Recorded Domestic Violence Before and After a Legal Reform. *International Criminal Justice Review*, 24(3), 271–284. <https://doi.org/10.1177/1057567714548454>

Archer, J. (2000). Sex Differences in Aggression Between Heterosexual Partners: A Meta-Analytic Review. *Psychological Bulletin*, 126(5), 651–680. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.126.5.651>

Ahlgrén-Rimpiläinen, Aulikki; Elenij, Carita; Joelsson, Petteri; Kaarre, Hanna; Kolehmainen, Maiju; Lappi-Seppälä, Tapio; Lauerma, Hannu; Lauri, Marika; Melander, Sakari; Niinistö, Kirsi; Rautanen, Mika; Törölä, Miisa. (2021). Mielentilatutkimusten väheneminen ja väkivaltarikollisten psykiatrinen hoito. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:30.

Bricknell, Samantha. (2020). Homicide in Australia 2017–2018. AIC Statistical Report 23. Australian Institute of Criminology.

Dichter, M. E., Makaroun, L., Tuepker, A., True, G., Montgomery, A. E., Iverson, K. Middle-aged Women's Experiences of Intimate Partner Violence Screening and Disclosure: "It's a private matter. It's an embarrassing situation". *J Gen Intern Med*. 2020 Sep;35(9):2655-2661. doi: 10.1007/s11606-020-05947-3. Epub 2020 Jun 8. PMID: 32514900; PMCID: PMC7458990.

Einiö, Elina., Metsä-Simola, Niina., Aaltonen, Mikko., Hiltunen, Elina., Martikainen, Pekka. (2022). Partner violence surrounding divorce: A record-linkage study of wives and their husbands. *Journal of Marriage and Family*. <https://doi.org/10.1111/jomf.12881>

Enander, V. (2010). "A Fool to Keep Staying": Battered Women Labeling Themselves Stupid as an Expression of Gendered Shame. *Violence Against Women*, 16(1), 5–31. <https://doi.org/10.1177/1077801209353577>

Étude nationale sur les morts violentes au sein du couple 2016 (2017). Ministère de l'intérieur. www.egalite-femmes-hommes.gouv.fr/etude-nationale-sur-les-morts-violentes-au-sein-du-couple/

Fagerlund, Monica. (2016). Lähisuhdeväkivalta poliisin perheväkivaltatehtävillä. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 123. Poliisiammattikorkeakoulu.

Fagerlund, M., Houtsonen, J., Notko, M. & Husso, M. (2020). Conceptualising violence in close relationships: Discrepancies between police conceptions and the letter of the law in Finland. *European Journal on Criminal Policy and Research*.
<https://doi.org/10.1007/s10610-020-09448-1>

Fagerlund, M., Kääriäinen, J., & Ellonen, N. (2018). Recording of offences on police domestic violence call outs. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 42(2-3), 119–137. <https://doi.org/10.1080/01924036.2017.1364277>

Flinck, Aune. (2006). Parisuhdeväkivalta naisen ja miehen kokemana: Rikottu lemmentarja. *Acta Universitatis Tamperensis* 1169. Tampereen yliopisto.

Global Study on Homicide. (2019). Gender related killing of women and girls. Booklet 5. Vienna: UNODC.
<https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/global-study-on-homicide.html>

Hackenberg, Elisa. (2022). Trauma-informed care for injuries after intimate partner violence. Faculty of Medicine, University of Helsinki.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-8198-5> (luettu 24.5.2022).

Henkirikokset Viro 1994–2020. Tutkimusaineisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Homicide in England and Wales: year ending March 2020 (2021). Analyses of information held within the Home Office Homicide Index, which contains detailed record-level information about each homicide recorded by police in England and Wales. Office for National Statistics. www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/crimeandjustice/articles/homicideinenglandandwales/yearendingmarch2020

Houtsonen, Jarmo. (2020) Policing of domestic violence: Strategy, competence, training. *European Law Enforcement Research Bulletin* Nr. 1 <https://bulletin.cepol.europa.eu/index.php/bulletin/article/view/417>

Husso, Marita., Hyväri, Elli., Kaittila, Anniina., Hietämäki, Johanna., Karhinen-Soppi, Anu., Kekkonen, Outi & Tuominen, Jarno. (2021). Korona, koti ja kontrolli: väkivaltatyöntekijöiden näkemyksiä lähisuhdeväkivallan kohteina olleiden avun saamisen haasteista korona-aikana. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 58, s. 349–360.

Kaittila, Anniina. (2017). Parisuhdeväkivaltaa kokeneet naiset avun hakijoina. Motivaatio ja esteet. Teoksessa Johanna Niemi, Heini Kainulainen ja Päivi Honkatukia (toim.) Sukupuolittunut väkivalta. Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma, s. 72-83

Kaltemaa-Uurtamo, M. (2015). MARAK-malli toimii Suomessa. Haaste 3/2015. <https://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste32015/marak-mallitoimiisuomessa.html>

Kansainväliset henkirikostilastot (2021). Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin julkaisemat tietokanta.

Karakurt, Günnur., Koç, Esin., Katta, Pranaya., Jones, Nicole., Bolen, Shari. (2022) Treatments for Female Victims of Intimate Partner Violence: Systematic Review and Meta-Analysis. *Frontiers in Psychology*, doi: 10.3389/fpsyg.2022.793021

Kivivuori, J., & Lehti, M. (2012). Social Correlates of Intimate Partner Homicide in Finland: Distinct or Shared With Other Homicide Types? *Homicide Studies*, 16(1), 60–77. <https://doi.org/10.1177/1088767911428815>

Kolttola, Ilari & Näsi, Matti. (2022): Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2021: Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 51/2022. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto.

Konstaterade fall av dödligt våld (2020). En granskning av anmält dödligt våld 2019. Kriminalstatistik 2019. Brottsförebyggande rådet. https://www.bra.se/download/18.7d27ebd916ea64de5304df57/1614335656417/Sammanfattning_D%C3%B6dligt-v%C3%A5ld_2019.pdf

Koskela, Sirpa & Houtsonen, Jarmo. (2022). Aikuisten lähisuhdesurmien tutkimustoiminnon käyttöönotto Suomessa: Tutkimustoiminnon tarkoitus, tehtävät ja organisaatio. Poliisiammattikorkeakoulun katsauksia 23. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022051836502>

Koskelainen, Mari. (2021) Kohdennetun väkivallan ennalta estävä työ poliisissa. Teoksessa Kaunisto, Jasmin: Poliisityön psykologia. [URN:NBN:fi-fe2021121761678](https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021121761678)

Koskelainen & Stenberg (2020) <https://www.duodecimlehti.fi/duo15464>

Kropp, P. R., & Hart, S. D. (2000). The Spousal Assault Risk Assessment (SARA) Guide: Reliability and Validity in Adult Male Offenders. *Law and Human Behavior*, 24(1), 101–118. <https://doi.org/10.1023/A:1005430904495>

Kropp, P. R, Hart, S. D & Lyon, D. R. (2008). *Stalking Assessment and Management (SAM)*. Vancouver, British Columbia, Canada: Proactive-Resolutions.

Lappi-Seppälä, Tapio & Lehti, Martti. (2015). Cross-comparative perspectives on global homicide trends. Teoksessa Michael Tonry (toim.): *Why Crime Rates Fall, and Why They Don't*. Crime and Justice Vol 43. Chicago: University of Chicago Press, 135–230.
<https://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/677979?journalCode=cj>

Lappi-Seppälä, Tapio & Lehti, Martti. (2016). Global Homicide Mortality Trends by Gender 1950–2010. Teoksessa Helmut Kury, Slawomir Redo, and Evelyn Shea (toim.): *Women and Children as Victims and Offenders: Background, Prevention, Reintegration. Suggestions for Succeeding Generations*. New York: Springer, 427–478.
https://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-3-319-08398-8_17

Lehti, Martti. (2009). Naiset henkirikosten uhreina 2002–2007. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 11/2009. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152591/11_09_naiset_henkirikosten_uhreina_2002-2007.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lehti, Martti. (2020). Henkirikoskatsaus 2020. Katsauksia 41/2020. Krimo.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-0674-2>

Lehti, Martti., Kivivuori, Janne., Bergsdóttir, Guðbjörg S., Engvold, Heidi., Granath, Sven., Jónasson, Jónas O., Liem, Marieke., Okholm, Mikkel M., Rautelin, Mona., Suonpää, Karoliina & Syversen, Vibeke S. (2019). *Nordic Homicide Report. Homicide in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden, 2007–2016*. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin katsauksia 37/2019. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-0669-8>

Liem, Marieke., Koenraadt, Frans. (2018). *Domestic homicide*. London: Routledge.

Liem, Marieke., Kivivuori, Janne., Lehti, Martti., Granath, Sven & Schönberger, Hanneke. (2018). Les homicides conjugaux en Europe: résultats provenant du European Homicide Monitor. *Les Cahiers de la sécurité et de la justice* 41, 134–146. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/249637>

Liem, Marieke., Suonpää, Karoliina., Lehti, Martti., Kivivuori, Janne., Granath, Sven., Walser, Simone & Killias, Martin. (2019). Homicide Clearance in Western Europe. *European Journal of Criminology* Vol 16 (1), 81–101. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/296506/1477370818764840.pdf?sequence=1>

Liimatainen, Minna & Rantaeskola, Satu. (2022). Toiminnallinen käsikirja lähisuhdeväkivaltaan puuttumiseksi ja ennalta estämiseksi. Poliisihallitus.

Lohiniva-Kerkelä, H. M. (2017). Salassapito- ja ilmoitusvelvollisuus lähisuhdeväkivallasta. teoksessa J. Niemi, H. Kainulainen, & P. Honkatukia (Toimittajat), Sukupuolistunut väkivalta: Oikeudellinen ja sosiaalinen ongelma (Sivut 156–176). Vastapaino.

Matias, A., Gonçalves, M., Soeiro, C., & Matos, M. (2020). Intimate partner homicide: A meta-analysis of risk factors. *Aggression and Violent Behavior*, 50, 101358–12. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2019.101358>

Nasjonal drapsoversikt. (2021). Kripos, Etterforskningsavdelingen. <https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/drap/nasjonal-drapsoversikt-2021.pdf>

Niemi, Johanna. (2012) Lääkärin vaitiolo velvollisuus väkivaltarikoksissa. <https://www.duodecimlehti.fi/duo10603>

Niklander, Elina., Notko, Marianne., Husso, Marita. (2019). Lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen ja ammattilaisten koulutus sosiaali- ja terveydenhuollossa ja poliisissa. EPRAS-hankkeen arviointi. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-369-4>

Ņikona, Linda & Nulle, Aiga (2020). Vardarbība ģimenē skaitļos. LV portāls. <https://lvportals.lv/skaidrojumi/315707-var darbiba-gimene-skaitlos-2020>

Nipuli, Suvi. (2019). Lähisuhdeväkivaltaan puuttumisen ja ehkäisyn prosessit: Lähisuhdeväkivaltatyön hyvät käytännöt rakenteisiin: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4121-2>

Oikeusministeriö. (2019). Arviomuistio lähestymiskiellon valvonnan tehostamiseksi. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-738-0>

Oikeusministeriö (2022) Valtioneuvoston selonteko oikeudenhoidosta. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-938-0>

Park, S., & Kim, S.-H. (2022). A Systematic Review and Meta-Analysis of Randomized Controlled Trials for Intimate Partner Violence: The Effects of the Programs Based on Their Purposes. *Trauma, Violence, & Abuse*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/15248380221084748>

Partonen, Timo., Grainger, Marjut., Kiviruusu, Olli & Suvisaari, Jaana. (2022). Viimeinen terveydenhuollon käynti ennen itsemurhaa vuosina 2016–2018. *Duodecim* 138, s. 345–52.

- Piispa, M & October, M. (2017). Vaikuttava työkalu toistuvaan parisuhdeväkivaltaan puuttumiseen. *Yhteiskuntapolitiikka* 82(3), s. 304–312. <https://www.julkari.fi/handle/10024/134851>
- Piispa, M., Tuominen, M & Ewalds, H. 2012. MARAK. Kokemuksia parisuhdeväki-vallan riskinarvioinnin menetelmän kokeilusta Suomessa. THL:n raportteja 10/2012. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90818/URN_ISBN_978-952-245-601-4.pdf?sequence=1
- Pohjola, A. (2017). Vaarallinen rikoksentekijä? Tutkimus rikoksentekijän vaarallisuuden arvioinnista rikosoikeudellisessa seuraamusjärjestelmässä. Akateeminen väitöskirja. Oikeustieteiden laitos, Helsingin yliopisto. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja. A-sarja, 0356–7206, nro 335.
- Police Statistics on Homicide Victims in New Zealand 2007–2017 (2019). A Summary of Statistics about Victims of Murder, Manslaughter, and Infanticide. National Police Headquarters. www.police.govt.nz/sites/default/files/publications/homicide-victims-report-2018.pdf
- Poliisi 2022. Kunniaväkivalta. <https://poliisi.fi/kunniavakivalta>
- Polisregion syd (2021a) Rapport gällande projekt för riskreducerade insatser. Polisregion Syd, Utredningsenheten.
- Polisregion syd (2021b) Rapport gällande projekt för riskreducerade insatser. Bilaga 1 – Effekter och insatser. Polisregion Syd, Utredningsenheten.
- Polizeiliche Kriminalstatistik Bundesrepublik Deutschland (2020). Jahrbuch 2019. Band 2. Opfer. Bundeskriminalamt. www.bka.de/DE/AktuelleInformationen/StatistikenLagebilder/PolizeilicheKriminalstatistik/PKS2019/PKSTabellen/BundOpfertabellen/bundopfertabellen.html?nn=131006
- Roy, Joel & Marcellus, Sharon. (2019). Homicide in Canada, 2018. Statistics Canada. <https://www150.statcan.gc.ca/n1/en/pub/85-002-x/2019001/article/00016-eng.pdf?st=8DgKU69d>
- Rivas, C., Ramsay, J., Sadowski, L., Davidson, L.L., Dunnes, D., Eldridge, S., Hegarty, K., Taft, A. and Feder, G. (2016), Advocacy Interventions to Reduce or Eliminate Violence and Promote the Physical and Psychosocial Well-Being of Women who Experience Intimate Partner Abuse: A Systematic Review. *Campbell Systematic Reviews*, 12: 1–202. <https://doi.org/10.4073/csr.2016.2>

Siltala, Heli (2021). Family Violence as a Public Health Problem: Effects and Costs in Finnish Health Care. JYU Dissertation 421. Faculty of Education and Psychology, University of Jyväskylä.

Siltala, Heli., Hisasue, Tomomi., Hietämäki, Johanna., Saari, Juhani., Laajasalo, Taina., October, Martta., Laitinen, Hanna-Leena., Raitanen, Jani. (2022). Lähisuhdeväkivallasta aiheutuva palveluiden käyttö ja kustannukset. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-385-2>

Sisäministeriö (2012). Selvitys perhe- ja lapsensurmien taustoista vuosilta 2003–2012. Sisäasianministeriön julkaisuja 35/2012. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-491-779-7>

Socialstyrelsen (2022) Socialstyrelsens utredningar av vissa skador och dödsfall 2018–2021. <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/ovrigt/2022-1-7738.pdf>

Sondern, L., & Pfeleiderer, B. (2021). The Challenge of Involving Medical Doctors as Important Frontline Responders in Fighting Domestic Violence. *European Law Enforcement Research Bulletin*, (21), 141–150.

Spencer, C. M., & Stith, S. M. (2020). Risk Factors for Male Perpetration and Female Victimization of Intimate Partner Homicide: A Meta-Analysis. *Trauma, Violence, & Abuse*, 21(3), 527–540. <https://doi.org/10.1177/1524838018781101>

Stöckl, Heidi, Karen Devries, Alexandra Rotstein, Naeemah Abrahams, Jacquelyn Campbell, Charlotte Watts, Claudia Garcia Moreno (2013). The global prevalence of intimate partner homicide: a systematic review. *Lancet* (382): 859–865. <https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S0140673613610302?token=50808AC8D239622896EBCB22602D48DE3BB4314B3C335A456A4B3CAE5CE2FB5F315815306B34D46D0245A6C034B636D2>

Suonpää, K., Kivivuori, J., Aarten, P., Ahven, A., Granath, S., Markwalder, N., Skott, S., Thomsen, A. H., Walser, S., & Liem, M. (2022). Homicide drop in seven European countries: General or specific across countries and crime types? *European Journal of Criminology*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/14773708221103799>

Suonpää, K. (2021) Pathways to homicide – Social disadvantage and criminal careers of lethal and non-lethal violent offenders. Institute of Criminology, University of Helsinki.

Tanskanen, Maiju.(2020): Parisuhdeväkivalta. Teoksessa (toim. Danielsson, Petri) Rikollisuustilanne 2019: rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa, s. 195–212. *Katsaus* 42/2020. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto.

THL 2012. MARAK-opas. https://thl.fi/documents/605877/1663634/Koulutusopas_Marakista_2012.pdf/b60e296b-ea43-4ca8-82c2-52b7cb048c1c)

THL 2020. Lähisuhdeväkivalta 2019. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/141028/L%C3%A4hisuhdev%C3%A4kivalta_2019..pdf?sequence=1&isAllowed=y

THL 2021a. Lähisuhdeväkivalta. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/hyvinvointi-ja-terveys/vakivallan-ehkaisy/lahisuhdevakivalta>

THL 2021b. MARAK-toimintamalli. THL:n seminaarit ja koulutukset. <https://www.youtube.com/watch?v=3lgzLRLjScs>

THL. 2022. Kunniaväkivalta. https://thl.fi/fi/web/vakivalta/vakivallan-muodot/kunniaan-liityva-vakivalta_23.1.2023

Thomsen, Asser H (2021). Asser Thomsenin Martti Lehdelle sähköpostitse 22.3.2021 lähettämiä tietoja.

Thomsen, Asser H, Peter M Leth, Hans Petter Hougen, Palle Villesen, Ole Brink (2019). Homicide in Denmark 1992–2016. *Forensic Science International: Synergy* (1), 275–282. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2589871X19301317>

Tilastokeskus (2022). Sukupuolistunut väkivalta ja lähisuhdeväkivalta Suomessa – 2021 tutkimuksen ennakkotuloksia. https://www.stat.fi/media/uploads/sukupuolistunut_vakivalta_teemasivu/parisuhdevakivallan_kokemukset_yleisia_suomessa.pdf

Tilastokeskus (2023) Suomen virallinen tilasto (SVT): Rikos- ja pakkokeinotilasto. ISSN=2342-9151. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 1.2.2023].

Tilastokeskus (2023b) Suomen virallinen tilasto (SVT): Palkkarakenne. ISSN=1799-0076. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 27.2.2023]. Saantitapa: <http://www.stat.fi/til/pramet.html>

Tolvanen M, Keski-Valkama A, Koskela T, Pajuoja J, Rautanen M, Tiihonen J, Tyni S, Törölä M & Eskelinen E. (2021). Vaarallisuuden ja väkivaltariskin arvioiminen. Tutkimusraportti. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:70.

Trends in Domestic Abuse (2020). Incidents and Crimes Recorded by the Police in Northern Ireland 2004/05 to 2019/20. Annual Bulletin published 20 November 2020. Police Service of Northern Ireland. <https://www.psn.police.uk/inside-psni/Statistics/domestic-abuse-statistics/>

Vatnar, S. K. B., Friestad, C., & Bjørkly, S. (2017). Intimate Partner Homicide in Norway 1990–2012: Identifying Risk Factors Through Structured Risk Assessment, Court Documents, and Interviews With Bereaved. *Psychology of Violence*, 7(3), 395–405. <https://doi.org/10.1037/vio0000100>

Vatnar, Solveig Karin Bø, Kjartan Leer-Salvesen, and Stål Bjørkly. "Mandatory reporting of intimate partner violence: a mixed methods systematic review." *Trauma, Violence, & Abuse* 22.4 (2021): 635–655.

Vatnar, S. K. B., Friestad, C., & Bjørkly, S. (2021). A Comparison of Intimate Partner Homicide With Intimate Partner Homicide-Suicide: Evidence From a Norwegian National 22-Year Cohort. *Journal of Interpersonal Violence*, 36(17–18), 8231–8256. <https://doi.org/10.1177/0886260519849656>

Vatnar, S. K. B., Friestad, C., & Bjørkly, S. (2022). Intimate Partner Homicides in Norway 1990–2020: An Analysis of Incidence and Characteristics. *Journal of Interpersonal Violence*, 37(23–24), NP21599–NP21625. <https://doi.org/10.1177/08862605211063508>

Verkko, Veli (1931a). Henki- ja pahoinpitelyrikollisuuden kehityssuunnan ja tason määrittämisestä I. Suomi ja sen naapurimaat. Tilastollis-metodologinen tutkimus. Helsinki.

Verkko, Veli (1931b). Henki- ja pahoinpitelyrikollisuuden kehityssuunnan ja tason määrittämisestä II. Muut maat. Tilastollis-metodologinen tutkimus. Helsinki.

Verkko, Veli. (1933). Biologisluontoisten tekijäin vaikutuksesta henki- ja pahoinpitelyrikollisuuteen. Tilastollis-kriminologinen tutkimus. Helsinki.

Verkko, Veli (1949). Lähimmäisen ja oma henki. Sosiaalipatologisia tutkimuksia Suomen kansasta. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja B 33. Jyväskylä.

Verkko, Veli (1951). Homicides and suicides in Finland and their dependence on national character. *Scandinavian studies in sociology* 3. Köbenhavn.

Victims of intentional homicide by Intimate Partner/ Family Member (2019). DATAUNODC. <https://dataunodc.un.org/data/homicide/Intentional%20homicide%20by%20intimate%20partner>

What crime and helpline data say about the impact of the COVID-19 pandemic on reported violence against women and girls (2020). Research Brief. UNODC. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/covid/Violence_against_women_24Nov.pdf

Whittemore, K. E & Kropp, P. R. (2002). Spousal assault risk assessment: A guide for clinicians. *Journal of Forensic Psychology Practice*, 2(2), s. 53–64.

tietokayttoon.fi

ISBN PDF 978-952-383-133-9
ISSN PDF 2342-6799